

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR VE MUHASEBE STANDARTLARI
ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Veysel DURDU

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KARAN

ADYAMAN-2021

ADIYAMAN UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION
ACCOUNTING FINANCE PROGRAM
MASTER'S THESIS

ACCOUNTING WITHIN THE FRAMEWORK OF FINANCIAL DERIVATIVES
AND ACCOUNTING STANDARDS

Veysel DURDU

Supervisor

Assist. Prof. Dr. Ahmet KARAHAN

ADIYAMAN-2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘Finansal Türev Araçlar ve Muhasebe Standartları Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi’’ adlı çalışmanın tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/12/2021

Veysel DURDU

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR VE MUHASEBE STANDARTLARI
ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Veysel DURDU
Adıyaman Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Muhasebe Finansman Programı
Aralık, 2021

Finansal türev araçlar, değeri dayanak varlığın değerine bağlı olan finansal araçlar olarak tanımlanabilir. Başlıca finansal türev araçlar forward, futures, opsiyon ve swaptır. Bu finansal araçlar, riskten korunma (hedging), spekülasyon ve arbitraj amacı ile kullanılmaktadır.

Son yıllarda iletişim ve teknolojiadaki gelişmeler ile dünya adeta tek pazar haline gelmiş ve bu durum beraberinde birtakım riskleri meydana getirmiştir. Bu risklerin yönetimi için finansal türev araçlar çok büyük bir öneme sahiptir. Bu sözleşmeler ile risklerin yönetilmesi ve geleceğe yönelik fiyat tahmininde bulunulması kolay hale gelir.

Piyasalarda çok büyük öneme sahip olan finansal türev araçlar, beraberinde birtakım sorunlar da getirmiştir. En önemli sorunlardan biri de bu araçların muhasebeleştirme sorunudur. Bu sorunla ilgili olarak Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), muhasebe standartları geliştirmiştir. Kurul, IAS-32 Finansal Araçlar: Sunum ve IAS-39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme standartlarını yayınlamıştır. Türkiye’de bu standartların birebir çevirisi yapılarak TMS-32 ve TMS-39 adı altında yayınlanmış ve finansal türev araçlar sözleşmeleri bu standartlara göre raporlanıp muhasebeleştirilmektedir.

Bu yüksek lisans tez çalışmasının amacı, finans piyasalarının en önemli kolundan biri olan türev piyasaların, bu piyasalarda kullanılan finansal türev araçların açıklanmasını, bu araçlarla ilgili muhasebe standartlarının açıklanmasını ve finansal türev araçlarla ilgili örnek muhasebe uygulamalarını açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Türev Araçlar, Finansal Türev Araçların Muhasebeleştirilmesi, Türev Piyasalar, Türkiye Muhasebe Standartları, Uluslararası Muhasebe Standartları,

ABSTRACT

Master's Thesis

ACCOUNTING WITHIN THE FRAMEWORK OF FINANCIAL DERIVATIVES AND ACCOUNTING STANDARDS

**Veysel DURDU
Adiyaman University
Graduate Education Institute
Department of Business Administration
Accounting Finance Program
December, 2021**

Financial derivatives can be defined as financial instruments whose value depends on the value of the underlying asset. The main financial derivatives are forward, futures, option and swaps. These financial instruments are used for risk protection (hedging), speculation and arbitrage purposes.

In recent years, communication and technology have been advancements, and the world has become a single market, and this has created a number of risks. Financial derivative tools are of great importance to manage these risks. These agreements make it easy to manage risks and estimate for the future.

Financial derivatives, which are of great importance in the markets, have brought along some problems. One of the most important problems is the accounting problem of these vehicles. In relation to this issue, the International Accounting Standards Board (IASB) has developed accounting standards. The board published IAS-32 Financial Instruments: Presentation and IAS-39 Financial Instruments: Recognition and Measurement standards. In Turkey, an exact translation of these standards has been published under the name of TAS-32 and TAS-39, and financial derivative tools contracts are reported and accounted for in according to these standards.

The purpose of this graduate thesis study is to explain the explanation of derivative markets, financial derivatives used in the markets, accounting standards related to these instruments and exemplary accounting practices for financial derivatives.

Key Words: Accounting Financial Derivatives, Derivative Markets, Financial Derivatives, , International Accounting Standards, Turkish Accounting Standards.

ÖNSÖZ

“Finansal Türev Araçlar ve Muhasebe Standartları Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi” konulu bu çalışma, Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Muhasebe Finansman programında yüksek lisans tezi olarak sunulmuştur. Bu çalışmada, finansal türev araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin ilkeleri belirlemek, muhasebe standartları ile ilgili sorunları saptamak, bu sorunlara çözüm aramak ve Türkiye’deki kullanımını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde, öncelikli olarak türev araçların ortaya çıkışı, gelişimi, türleri ve türev araçlar ile ilgili muhasebe standartları açıklanmış, bu araçların Türkiye’deki uygulama alanları ve muhasebeleştirme esasları belirtilmiştir.

Başta danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KARAHAN olmak üzere, ders döneminde bana yardımcı olan Adıyaman Üniversitesi İşletme Bölümündeki tüm hocalarıma ve mesai arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmanın öğrenci arkadaşlarıma yarar sağlaması dileğiyle...

Adıyaman, Aralık -2021

Veysel DURDU

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI

1970'li yılların başında dünyada yaşanan ekonomik kriz ve sabit kur sisteminin çökmesi sonucu piyasalarda yaşanan güvensizlik, yatırımcıları finansal anlamda birtakım arayışlara yönlendirmiştir. Bunun sonucunda finansal türev araçlar geliştirilmiştir. Yatırımcılar bu araçları ilk olarak riskten korunma amacı ile kullanırken piyasaların gelişmesi ve işlem hacminin artması ile spekülâtif kâr elde etmek ve arbitraj amacı ile de kullanılmaya başlanmıştır (Güneş vd, 2012: 57).

İletişim ve teknolojiadaki gelişmeler ile ekonomideki küreselleşme hareketleri ticari gelişmeleri, para hareketlerini, farklı ülkelerde yatırım alanları aranmasını ve uluslararası finans faaliyetlerinin artmasını sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda finansal türev araç sözleşmelerinin muhasebe ve raporlama işlemlerinde ikilikleri ortadan kaldırmak için standartlar geliştirilmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından Uluslararası Muhasebe Standartları (IMS) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) geliştirilerek işlemler tekdüze hale getirilmiştir (Karababa, 2018: 16).

Yapılan bu çalışmada, finansal türev araçların orta çıkışı, gelişimi, türleri, muhasebeleştirme sorunları ve bu finansal araçlarla ilgili muhasebe standartları açıklanmış olup uygulama örnekleri verilmiştir. Uygulama örneklerinde Tek Düzen Hesap Planında (TDHP) kullanımda olmayan hesap kodları finansal türev araçlar için taslak olarak verilmiştir. Finansal türev araçların muhasebeleştirmesine yönelik yapılacak çalışmalara katkı sağlaması konusunda araştırmacılara ve yetkililere ışık tutması düşünülmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR VE TÜRLERİ

1.1. FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1.2. FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.3. TÜRKİYE'DE FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN GELİŞİMİ VE İLGİLİ KURULUŞLAR.....	5
1.3.1. İzmir Ticaret Borsası.....	6
1.3.2. İstanbul Altın Borsası.....	7
1.3.3. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası	8
1.4. FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN KULLANIM NEDENLERİ.....	9
1.4.1. Riskten Korunma (Hedging).....	10
1.4.2. Spekülasyon.....	11
1.4.3. Arbitraj.....	11
1.5. FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR VE RİSK YÖNETİMİ.....	12
1.5.1. Fiyat Riski	13
1.5.1.1. Döviz Kuru Riski.....	13
1.5.1.2. Faiz Oranı Riski	13
1.5.2. Kredi Riski	14
1.5.3. Likidite Riski.....	14
1.5.4. Piyasa Riski	15
1.6. FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN TÜRLERİ.....	15
1.6.1. Forward (Alivre) Sözleşmeler	15
1.6.1.1. Döviz Forward Sözleşmeleri	17

1.6.1.2. Faiz Forward Sözleşmeleri.....	17
1.6.1.3. Mal (Emtia) Forward Sözleşmeleri.....	17
1.6.2. Futures (Gelecek) Sözleşmeleri.....	18
1.6.2.1. Döviz Futures Sözleşmeleri.....	20
1.6.2.2. Faiz Futures Sözleşmeleri.....	21
1.6.2.3. Mal (Emtia) Futures Sözleşmeleri.....	21
1.6.2.4. Endeks Futures Sözleşmeleri.....	22
1.6.3. Opsiyon Sözleşmeleri.....	22
1.6.3.1. Vadelerine Göre Opsiyon Sözleşmeleri.....	23
1.6.3.2. Sağladığı Haklar Açısından Opsiyon Türleri.....	24
1.6.3.3. Dayanak Varlığı Açısından Opsiyon Türleri.....	25
1.6.4. Swap Sözleşmeleri.....	28
1.6.4.1. Faiz Swap Sözleşmeleri.....	29
1.6.4.2. Para Swap Sözleşmeleri.....	30
1.6.4.3. Mal (Emtia) Swap Sözleşmeleri.....	30

2. BÖLÜM

FİNANSAL TÜREV ARAÇLARLA İLGİLİ MUHASEBE STANDARTLARININ GELİŞİMİ VE DÜZENLEYİCİ KURULUŞLAR

2.1. ULUSLARARASI KURULUŞLAR.....	33
2.1.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC).....	33
2.1.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB).....	34
2.1.3. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB).....	35
2.2. TÜRKİYE’DE MUHASEBE STANDARTLARININ GELİŞİM SÜRECİ VE FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR İLE İLGİLİ STANDARTLAR.....	36
2.2.1. Türkiye Muhasebe Standardı – 32 (TMS - 32).....	36
2.2.2. Türkiye Muhasebe Standardı – 39 (TMS 39).....	38
2.3. HEDGE MUHASEBESİ.....	41
2.4. FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRME SORUNLARI.....	42

3. BÖLÜM

FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI VE ÖRNEK UYGULAMALAR

3.1. Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	45
--	----

3.1.1. Döviz Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	45
3.1.2. Faiz Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği.....	49
3.1.3. Mal (Emtia) Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	52
3.2.Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	54
3.2.1. Faiz Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	54
3.2.2. Döviz Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	59
3.2.3. Mal (Emtia) Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği.....	65
3.2.4. Endeks Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	69
3.3.Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	75
3.3.1. Faiz Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği.....	75
3.3.2.Döviz Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	82
3.3.3.Ticari Mal (Emtia) Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	85
3.4.Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	89
3.4.1. Faiz Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	89
3.4.2. Döviz (Para) Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği	97
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA	104
ÖZGEÇMİŞ.....	114

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BİST	: Borsa İstanbul
CBOT	: Chicago Ticaret Borsası
FASB	: Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
IAS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
IASCF	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı
IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
IMM	: Uluslararası Para Piyasası
İAB	: İstanbul Altın Borsası
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGK	: Kamu Gözetimi Kurumu
OTC	: Tezgahüstü Piyasalar
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı
TDMS	: Tekdüzen Muhasebe Sistemi
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSDK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu

- TÜRMOB** : Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
- UFRS** : Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
- UMS** : Uluslararası Muhasebe Standartları
- VİOB** : Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: ABD Borsası Ay Kodları	19
--	----

GİRİŞ

Finansal türev araçlar, değeri dayanak varlığa bağlı olan araçlardır. Dayanak varlıklar, döviz kuru, faiz oranı, hisse senedi, tahviller, mal (emtia) şeklinde sıralanabilir. Oldukça uzun bir geçmişe sahip olan finansal türev araçlar, finansal riski yok etmek veya bu riski azaltmak için kullanılmaktadır. Bu finansal araçlar, özellikle 1970’li yıllardan itibaren sık kullanılmaya başlanmıştır. Bretton Woods (Sabit Kur Sistemi) çökmesi sonucu dalgalı kur sistemine geçilmiş ve bu durum birtakım risklere sebep olmuştur. Oluşan bu riskler finansal türev araçların önemini artırmıştır. Risklerin etkisini azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak için finansal türev araçlar kullanılmaya başlanmıştır ve bu araçlar bankalar, sigorta şirketleri, uluslararası şirketler, aracı kurumlar ve devletler tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Finansal türev araçlar piyasası, türev araçların alınıp satıldığı ve bu araçlarla ilgili işlemlerin gerçekleştiği piyasadır. Bu piyasanın gelişmesi ve geniş bir hacime ulaşmasının sebebi, küreselleşme ile beraber dünyanın adeta tek pazar haline gelmesi etkili olmuştur. İletişim ve teknolojidaki hızlı gelişmeler uluslararası anlamda işlem yapmayı kolaylaştırmış ve türev araçların riskten korunma (hedging) işlemi için kullanılmasının yanında spekülasyon ve arbitraj için de kullanılmaya başlanmasına sebep olmuştur.

Gelişen piyasalarda geliştirilmiş olan finansal araçları benimsemek, finansal değişimlere uyum sağlamak ve bunlardan yararlanmaya çalışmak, dışa açılma sürecinin bir gereği halini almıştır. Yatırımcıların bu tür gelişmeleri izlemesi kaçınılmaz hale gelmiş, devletin de gerekli yasal düzenlemeleri yaparak yatırımcılara yol göstermesi büyük önem taşımaktadır.

Finansal türev araçlar piyasasının giderek gelişmesi, gelişmekte olan ülkelere yabancı sermayenin akışını hızlandırmıştır. Uluslararası anlamda işlem hacmi artması ve ürün çeşitliliğinin oluşması ile beraber muhasebeleştirme ve raporlama konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların giderilmesi için birtakım yasal düzenlemeler yapılmış ve standartlar geliştirilmiştir.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından açıklanan Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile yapılacak muhasebe ve raporlama işlemleri tekdüze hale getirilmiştir. 2005 yılında AB’ye üye ve aday ülkelerde Uluslararası Muhasebe Standartları (International Accounting Standards-IAS) ve Uluslararası

Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards- IFRS) kullanma zorunluluğu getirilmiştir. . Ülkemiz AB'ye aday ülkeler arasında olduğu için bu standartların birebir çevirisini yaparak Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) adı altında yayınlamıştır.

Gerek dünyadaki gelişmeler gerekse Türk ekonomisine görülen yapısal değişiklikler sonucu finansal türev araçların kullanımının ülkemizde yaygınlaştırılması için birtakım yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde finansal türev araçlarla ilgili ilk yasal düzenleme, 1983 yılında döviz forward sözleşmeleri üzerine olmuştur. Daha sonra 1985 yılında swap sözleşmeleri Merkez Bankası aracılığı ile yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye'deki ilk organize türev piyasası 1997'de İstanbul Altın Borsasına bağlı olarak kurulan Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası'dır. Bu borsada, futures endeks işlemleri, opsiyon endeks işlemleri, opsiyon hisse senedi işlemleri, futures faiz işlemleri, opsiyon faiz işlemleri yapılmaktadır. Bu vadeli işlemler ile beraber piyasa katılımcılarının istekleri doğrultusunda ve yasaların elverdiği ölçüde yeni vadeli ürün pazarı açılacaktır. 2005'te İzmir'de Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası açılmıştır. Bu borsa 2005'te açılmasına rağmen çok hızlı gelişim göstermiş ve özellikle yerli yatırımcılar tarafından oldukça rağbet görmüştür.

1. BÖLÜM

FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR VE TÜRLERİ

Finansal türev araçlar, fiyatı dayanak varlığın fiyatı ile bağlantılı şekilde oluşturulmuş bir menkul kıymet veya sözleşmedir. Dayanak varlığın fiyatındaki değişiklikler türev menkul kıymetin fiyatını tahmin edilebilir bir şekilde etkiler. Sonuç olarak türev piyasalardaki işlemler, dayanak varlıktaki fiyat değişikliklerini ve riskini dengelemek için kullanılabilir. Bu bölümde finansal türev araçların tanımı, tarihsel gelişimi, kullanım nedenleri ve türleri aşağıda verilmiştir.

1.1. FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Finansal türev araçlar, değeri bir başka varlığa bağlı olan finansal araçlar olarak tanımlanabilir (Yalama ve Coşkun, 2013: 23). Başka bir tanıma göre finansal türev araçlar, sözleşmeye konu olan varlığın kur ve faiz oranında meydana gelebilecek değişikliklere karşı hedging (riskten korunma) ve kâr amacıyla yapılabilen vadeli işlem sözleşmeleridir (Ergen, 2003: 119). Bu araçlar, vade içerisindeki veya vade sonundaki değeri, sermayeye konu olan varlığın fiyatı ile belirlenen finansal araçlardır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 608). Ayrıca bu araçlar ile yapılan sözleşmeler, kur ve faiz oranındaki riski dengelemek için yapılan güvenlik sözleşmeleri olarak da tanımlanabilir (Nwaobi, 2008: 3).

Finansal türev araç sözleşmeleri yapılırken, ileri bir tarihte teslimatı yapılacak olan bir mal veya finansal aracın alım ve satım işlemleri bugünden yapılır (Aslan ve Terzi, 2013: 225). Sözleşme yapılırken malın miktarının, kalitesinin ve teslim süresinin önceden belirlenmesi döviz kuru ve faiz oranı riskine karşı korunmak içindir. Bu anlaşmalarda taraflardan biri malın teslimini, diğer taraf ise fiyatın ödenmesini taahhüt etmektedir (Bolak, 2004: 97).

Finansal türev araçlar hem organize borsalarda (exchange traded) hem de tezgahüstü piyasalarda (over the counter-OTC) işlem görebilen finansal araçlardır (Bunea, 2009: 3). Finansal türev araçların piyasalarda var olmasının temel nedeni, piyasalarda işlem görmekte olan finansal varlık ve emtia (mal) fiyatlarının riskin transferini gerektirecek kadar değişken olabilmesidir (Özalp, 2003: 13-14).

Finansal Türev Araçlar; Forward, Futures, Opsiyon ve Swap sözleşmeler olmak üzere dört grupta incelenebilir (Güngör, 2000: 189).

1.2. FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Finansal Türev Araçların ortaya çıkışı çok eskiye dayanmaktadır. Kayıtlara geçen ilk vadeli sözleşme, Eski Yunan'da filozof Thales'in kış aylarında bahar mevsimindeki zeytin hasadının iyi geçeceğini öngörmesi ve yağ üretim yerlerini ucuz bir şekilde kiralaması şeklindedir (Karatepe, 2000:5). Thales, hasat zamanı geldiğinde zeytin üreticilerine daha önceden kiraladığı yerleri yeniden kiralarak belirli bir tutarda kazanç elde etmiştir (Ural, 2016: 13).

Finansal Türev Araçlar 1600'lü yıllardan beri alınıp satılmaktadır. Forward sözleşmeleri ilk olarak Londra Kraliyet Borsası'nda (Royal Exchange) yapılmıştır. 1650'li yıllarda Hollanda'da tarım ürünleri üzerine forward sözleşmeleri ve Türkiye'den getirilen lale tohumları üzerine de opsiyon sözleşmeleri yapılmaktaydı. İlk futures sözleşme 1697'de Japonya'da gerçekleşmiştir. 1715 yılında Japonya'da pirinç fiyatlarının fahiş bir şekilde artması ve belli bir standardının olmaması üzerine bir vadeli işlem piyasası kurma fikri ortaya atılmıştır (Pauletto, 2012: 8). Modern anlamdaki ilk vadeli işlem piyasası 1730'da Japonya'nın Osaka şehrinde kurulan Dojima Pirinç Piyasasıdır (Aslan ve Terzi, 2013: 226-227).

ABD'nin Chicago şehrinin stratejik öneme sahip olması nedeniyle üretilen tarım ürünleri buraya taşınarak depolanmaktaydı. Ürünlerin arz ve talebinde meydana gelen değişiklikler sebebiyle ürünlerin fiyatı sürekli olarak değiştiği için bu riskten kaçınmak isteyen üreticiler aralarında anlaşarak 1848'de ABD'de Chicago Ticaret Borsası'nı (Chicago Board of Trade-CBOT) kurdular. Bu borsada ilk olarak forward sözleşmeler işlem görmeye başladı. İlk sözleşmeler 13 Mart 1851 tarihinde mısır üzerine karşılıklı güvене dayalı bir şekilde yapıldı. Chicago Ticaret Borsası'nda organize olarak futures borsasının kurulması 1865 yılında olmuştur (Erol, 2014: 4).

1944'te uygulanmaya başlanan Sabit Kur Sistemi (Bretton Woods), 1971'de işlevini kaybetmiş ve günün ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir. Başta ABD ve İngiltere olmak üzere ülkeler, yaşanan bu ekonomik krizden dolayı döviz rezervlerini korumaya çalıştı (Hodgson, 2009: 32). Yaşanan mali krizler sonucunda tarafların riski ortadan kaldırma çabaları çok farklı nitelikte finansal araçlar geliştirilmesini sağlamıştır. Bu araçlara finansal türev araçlar adı verilmiştir (Aygören ve Kurtcebe,2019: 2).

1972'de Chicago Ticaret Borsası'na bağılı olarak Uluslararası Para Piyasası (IMM) kurulmuştur. Piyasanın açılmasıyla beraber ilk olarak döviz futures sözleşmeleri alınıp satılmaya başlanmıştır. Daha sonraki süreçte ABD'de faiz tavanlarının kaldırılması ile beraber yatırımcılar faiz riski ile karşılaşmıştır. 1976'da futures faiz sözleşmeleri oluşturulmuştur. Yatırımcılar oluşturulan bu faiz futures sözleşmeleri ile kur ve faiz oranı riskine karşı kendilerini koruma fırsatı elde etmişlerdir (Chambers, 2009: 6).

1980'li yıllardan itibaren teknolojinin gelişmesi ile beraber türev piyasalar gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Bu piyasalarda yapılan sözleşmelerde dayanak varlıklar oldukça çeşitlenmiştir. Enerji, sigorta riskleri, hava durumu bunlara örnek olarak gösterilebilir. Oldukça geniş hacime sahip olan bu piyasalarda gelişme, artarak devam etmektedir (Yalama ve Coşkun, 2013: 8). Günümüzde finansal türev araçlar uluslararası düzeyde olduğu kadar bir ülkenin finansal sisteminin de ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Yatırım, fon toplama ve risk yönetimine kadar tüm dünyadaki sermaye ve para piyasalarını etkilemiştir (Gupta, 2017: 21).

1.3.TÜRKİYE'DE FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN GELİŞİMİ VE İLGİLİ KURULUŞLAR

Türkiye'de 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntıların nedeni kapalı ekonomi modelinin uygulanması ve yabancı yatırımcıların ülkeye gelmemesinden dolayı ihracat rakamlarının düşmesidir. 1979 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda uluslararası kuruluşlardan ekonomik destek istenmiş ancak bu kuruluşlar destek vermek için ekonomide serbestleşme sürecinin başlatılması ve reformlar yapılması gerektiğini belirtmişlerdir (Oktayer, 2009: 74).

Türkiye'de 1980'lerde önemli ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle 24 Ocak 1980'de alınan kararlar ekonomimiz ve piyasalar için çok önemli değişikliklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Türkiye'de finansal türev sözleşmelerin kullanımı, 1 Mayıs 1984'de Merkez Bankası'nın forward döviz sözleşmelerin yapılabilmesine vermiş olduğu izin ile başlamıştır (Özalp, 2003: 90-95).

T.C. Merkez Bankası 16.07.1985'te almış olduğu karar doğrultusunda Merkez Bankası ile ticari bankalar arasında swap işlemlerini belli şartlar altında başlatmıştır. Swap işlemleri en çok 1 ay süreli olacak ve işlemler için Merkez Bankasının alış kuru geçerli olacaktır. Döviz kuru ile yapılacak olan işlemler için uluslararası para piyasalarındaki faiz oranları kabul

edilirken, TL için de Merkez Bankasının belirleyeceği faiz oranı geçerli olacaktır. Daha önce yalnızca ihracat ve ithalat işlemlerinde geçerli olan vadeli döviz alım-satım işlemlerine yeni bir boyut getirilmiştir. 1992 yılında futures piyasalar ile ilgili ilk kez yasal düzenleme yapılmıştır. Finansal göstergeler ile sermaye piyasası araçlarına, mal ve kıymetli madenlere dayalı vadeli işlem sözleşmesi ile bu sözleşmelerin işlem göreceği borsalarda çalışacak olan kurumların faaliyet, kuruluş, ilke ve esasları ile yükümlülüklerini düzenleme, denetleme, izleme görev ve yetkisi Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) verilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu bu yetkiyle beraber futures piyasalar ile ilgili yasal düzenlemeler yapmaya ve futures borsaları açma hakkı elde etmiştir. 29.07.1995 tarih ve 22352 sayılı Resmi Gazete 'de ''Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Genel Yönetmelik'' yayımlanmıştır. Bu yönetmelik Türkiye'de türev piyasalar açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu yönetmelik ile SPK, vadeli işlem borsalarının kurulmasına karar vermiş ve bununla ilgili çalışmalara başlamıştır (Chambers, 2009: 192-193).

Türkiye'deki ilk organize türev piyasası 1997'de İstanbul Altın Borsasına bağlı olarak kurulan Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası'dır. Daha sonra 2001'de İMKB'ye bağlı olarak Vadeli İşlemler Piyasası kurulmuştur. 2005'te ise Vadeli Opsiyon Borsası kurulmuştur (Ersoy, 2011: 67).

1.3.1. İzmir Ticaret Borsası

İzmir, 19.yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli ticaret merkezlerinden birisi olma özelliği taşımaktaydı. İzmir'in de içinde bulunduğu Batı Anadolu'daki ticari yapı çoğunlukla tarım ürünlerinin takas edilmesine dayalı olarak yapılmaktaydı ve çok az sayıda ticari işletme bulunmaktaydı. Ayrıca çok sayıda küçük çaplı üreticilerin üretmiş oldukları tarım ürünleri Rum ve Ermeni tüccarlar aracılığı ile Avrupa'ya satılmaktaydı. İzmir, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ile olan ticaretinde en önemli liman ve ülkenin ikinci banka merkezi özelliği taşıyordu. Bir yandan ihracatçı rolünde birçok ülkeye mal satarken bir yandan da ithalatçı ve geniş bir iç pazara yeniden dağıtım merkezi rolü taşımaktaydı (Kerimoğlu, 2019: 119).

İzmir, jeopolitik konumu ve yüksek ticari potansiyele sahip olması sebebiyle Cumhuriyet Döneminde de çok önemli bir ihracat limanı olarak gelişimini devam ettirmiştir. Osmanlı Döneminde olduğu gibi bu dönemde de ticaretin büyük bölümünü tarımsal ürünler oluşturmuştur. Daha sonraki dönemlerde sanayileşmeye verilen önemin artması ile beraber

sanayi tesisleri kurulmuş ve İzmir tarımsal üretim ile beraber sanayinin de gelişerek devam ettiği bir yer haline gelmiştir (Yılmaz ve Mirahmetoğlu, 2007: 82-83).

Geniş bir ticaret hacmine sahip olan İzmir’de ticareti kontrollü ve sistemli olarak yapabilmek için ticaret borsası kurma fikri ortaya atılmıştır. Ülkemizin ilk ticaret borsası olma özelliği taşıyan İzmir Ticaret Borsası’nın temelleri 1891’de Zahir Borsası adı altında Nişli Hacı Efendi ve etrafında toplanan bir grup tüccar tarafından atılmıştır (Bozkurt, Karagöz ve Kestelli, 2012: 21).

Ticaret borsalarından ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde Islahat Fermanı ile yürürlüğe giren ‘‘Meclis-i Ziraat ve Ticaret’’ adı altında bahsedilmiştir. Borsalar ile ilgili ilk yasal düzenleme 15.04.1886’da ‘‘Umumi Borsalar Nizamnamesi’’ ile yapılmıştır. Bu nizamname ile birlikte ticaretin yoğun olduğu ve sürekli gelişim gösterdiği İzmir’de 1891’de ‘‘İzmir Ticaret Borsası’’ adı altında ülkemizin ilk ticaret borsası kurulmuştur (Erçakar ve Efe, 336-338).

Ülkemizde 55’i il ve 58’i ilçelerde olmak üzere toplam 113 adet ticaret borsası bulunmaktadır. Ticaret borsaları, tarım sektöründeki paydaşlarına geleneksel ve elektronik ortamda satış yerleri ile hizmet vermektedir. Bu borsalarda analiz (toprak-su), lisanslı depoculuk gibi hizmetler de yapılmaktadır (Kılıçarslan ve Sucu, 2021: 261).

1.3.2. İstanbul Altın Borsası

İstanbul Altın Borsası (İAB), ülkemizdeki ilk türev işlem piyasasıdır. Bu borsanın kurulmasına yönelik çalışmalara 1993 yılında başlanmıştır. Türk parasının kıymetini korunması hakkındaki 32 sayılı kararda yapılan değişiklikler neticesinde altın fiyatının belirlenmesi, ihracatı ve ithalatı serbest bırakılmıştır. Yapılan bu değişiklik sonucunda altın ile ilgili işlemlere ait bir borsanın kurulması zorunlu hale gelmiş ve 26.07.1995’te İstanbul Altın Borsası kurulmuştur (Babuşcu ve Hazar, 2007: 48-49).

İstanbul Altın Borsasında Düzenlenen Sözleşmelerin Özellikleri şöyledir (Arymbaev, 2010: 94-97).

1. Sözleşmeler Dolar/Ons, Euro/Ons veya TL/Gram şeklinde düzenlenebilir.
2. 2005'te yapılan değişiklik ile gram altın ile yapılacak işlemlerde limit, 1000 gramdan 100 grama indirilmiştir.
3. Borsa Takas Merkezi, alıcı için satıcı rolünü üstlenirken satıcı için de alıcı rolünü üstlenmektedir.
4. Yapılan işlemlerde satıcı ve alıcıdan 0,00015 (on binde bir buçuk), toplamda 0,0003 (on binde üç) komisyon ücreti tahsil edilir.
5. Kıymetli Madenler Piyasasında seanslar altın piyasasının açık olduğu iş günlerinde 09.45-17.30 arasında kesintisiz olarak yapılır. Elektronik ortamda yapılan işlemler akşam 17.45'ten bir sonraki gün 09.40'a kadar (hafta sonu ve resmi tatiller dahil) yapılmaktadır.
6. Vade sonunda sözleşmeye konu olan altının teslimatı fiziki olmakla birlikte tarafların kararı üzerine teslimat, nakdi uzlaşma olarak da yapılabilir.

İstanbul Altın Borsası, ülkemizdeki altın potansiyelini standart hale getirerek ekonomik gelişme için kaynak oluşturmaya katkıda bulunmuştur. Bu borsa ile beraber altın piyasası teşkilatlanmış ve uluslararası bir boyut kazanmıştır (Cingöz ve Kendirli, 2019: 545-546).

6362 Sayılı SPK (Sermaye Piyasası Kanunu) hükümleri çerçevesinde İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) ve İAB'nin (İstanbul Altın Borsası) tüzel kişilikleri sona erdirilmiştir. 03.04.2013'te Borsa İstanbul A.Ş. faaliyetlerine başlamıştır. Kıymetli taş ve kıymetli maden işlemleri, İstanbul Altın Borsası yerine Borsa İstanbul A.Ş. bünyesinde kurulmuş olan Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası'nda yapılmaya başlanmıştır (Öz ve Fidan, 2013: 122-126).

1.3.3. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VİOB), Sermaye Piyasası Kurulu'nun 17.08.2001 tarihli kararına dayanan, 2001/3025 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 04.05. 2005'te İzmir'de organize futures borsası olarak kurulmuştur (Erol, 2014: 5).

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında işlemler üç farklı pazarda gerçekleştirilmektedir. Bunlar ana pazar, özel emirler pazarı ve özel emir ilan pazarıdır. VOB'da işlemler genel

müdürün kararı ile durdurulabilmektedir. İşlemlerin tekrar başlaması yine genel müdürün kararı ile olmaktadır (Babuşcu ve Hazar, 2008: 548-549).

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası 2005'te kurulmasına rağmen dünyanın en hızlı büyüyen borsaları arasında yer almıştır ve Borsa İstanbul'un işlem hacmine yaklaşan bir işlem hacmi büyüklüğüne erişmiştir. Yatırımcı açısından bakıldığında yapılan işlem hacminin yaklaşık %90'ı yerli yatırımcılar tarafından yapılmıştır. Bu durumda yerli yatırımcıların Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'na büyük ilgi gösterdiği söylenebilir (Kalaycı, Demir ve Gök, 2010: 105).

Ülkemizde Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın kurulması, finans sektörü için oldukça önemli bir gelişmedir. Bu sayede hem reel sektör hem finans sektörü yurt içi ve yurt dışı piyasalarında oluşabilecek finansal risklere karşı korunma imkânı elde etmişlerdir. Böylece ulusal ve uluslararası düzeyde meydana gelebilecek finansal risklerin etkin bir şekilde yönetilmesi, belirsizliklerin en aza indirgenmesi ve yeni yatırım fırsatlarının sağlanması için uygun bir zemin oluşturulmuştur. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nda; pay, döviz, endeks, emtia (mal), enerji, metal, yurtdışı endeks ve kıymetli madenler gibi vadeli işlem sözleşmeleri işlem görmektedir. 2013'te İstanbul'a taşınan borsa, Borsa İstanbul çatısı altında faaliyetlerini sürdürmektedir (Okur ve Kayhan, 2017: 1-5).

1.4.FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN KULLANIM NEDENLERİ

1980'li yıllardan itibaren iletişim ve teknolojiadaki hızlı gelişmelerle dünya adeta tek pazar haline gelmiştir. Bu hızlı gelişmeler finans piyasalarında çeşitli risklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Uluslararası finans piyasalarında meydana gelen bu olumsuz değişikliklere karşı korunmak amacı ile yeni finansal araçlar geliştirilmiştir. Geliştirilen bu finansal araçlardan birisi de finansal türev araç sözleşmeleridir (Aydeniz, 2007: 141). Bu sözleşmeler ile piyasada fiyat dengesi oluşturulabilmekte, farklı para birimleri ve yatırım anlayışına sahip çok sayıda yatırımcı için güvenli bir ortam sağlanabilmektedir (Şirvan ve Alp, 2017: 131).

Finansal Türev Araçlar, ileride meydana gelebilecek riskleri azaltmak, spekülasyon ve arbitraj amacıyla kullanılabilir. Yatırımcılar, şirketler ve bankalar bu finansal türev araçları kullanarak geleceğe yönelik belirsizlikleri azaltıp riskleri minimize edebilmektedir (Taştemel, 2020: 37).

1.4.1. Riskten Korunma (Hedging)

Finansal Türev Araç sözleşmeleri yapılırken ileride meydana gelebilecek olumsuz durumların olası etkilerini yok etmek için yapılan işlemlere riskten korunma (hedging) denilmektedir (Çakır ve Sabuncu, 2016: 122). Riskten Korunma (hedging) işleminin temel amacı, şu anda ya da gelecek dönemde oluşabilecek nakit pozisyonundaki muhtemel riski en aza indirmektir (Chambers, 2009: 153).

Uluslararası finans kuruluşları uluslararası para piyasalarındaki faiz oranı ve döviz kuru hareketlerini yakından izlemek, geleceğe yönelik doğru tahminlere ulaşmak ve böylece söz konusu risklere karşı korunmak istemektedirler. Bu kuruluşlar mevcut riskleri azaltmak ve ortadan kaldırmak için çeşitli finansal korunma tekniklerini (hedging teknikleri) uygulamaya koymuşlardır (Uludağ ve Arıcan, 2001: 378).

Riskten Korunma (hedging) muhasebesinde, riskten korunmak için kullanılan finansal araç sözleşmesinin gerçek değerinde meydana gelen değişikliklerin kâr veya zarardaki etkileri muhasebeleştirilir (TMS 39, Paragraf 85).

Finansal piyasalarda korunma olarak ifade edilen, hiçbir ticari işlem olmadan sadece kâğıt veya ekran üzerinde yapılan yatırımların korunma işlemleridir. Bu tür işlemler, ister istemez bir tarafından ticaret ile ilişkilendirilebilirler. Korunmasına gerek duyulabilecek döviz, hisse senedi, endeks, faiz vs. gibi farklı yatırımlar vardır (Casaretto, 2017: 118).

Riskten korunmanın temelini hedge edilecek varlığın spot fiyatı ile vadeli sözleşme fiyatının arasındaki fark oluşturur (Hull, 2015: 55).

Riskten Korunma (hedging), uzun pozisyon ve kısa pozisyon olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktadır (Parlakkaya, 2005: 97):

- ✓ **Kısa Pozisyon:** Emtia (mal), hisse senedi ve döviz satacak olan ya da faizli bir finansal ürüne yatırım yapmayı düşünen kişi ya da firmaya, fiyat düşüş riskine karşı korunma amaçlı piyasadaki yükümlülükleri tutarınca vadeli sözleşme satma işlemidir.
- ✓ **Uzun Pozisyon:** Emtia (mal), hisse senedi ve döviz satacak olan ya da faiz ödeyecek kişi veya firmaya, fiyat yükseliş riskine karşı korunma amaçlı olarak piyasadaki yükümlülükleri tutarınca vadeli sözleşme satın alma işlemidir.

1.4.2. Spekülasyon

Spekülasyon, mevcut piyasa yapısının değerlendirilmesi sonucunda oluşan beklentiler dikkate alınarak riskin üstlenilmesi ve kazanç sağlama çabası olarak tanımlanabilir (Ural, 2016: 12). Çünkü finansal türev araçlar; fiyat, faiz ve döviz kurunda oluşabilecek değişimlerden kâr etmek amacıyla da kullanılmaktadır (Tanrıören ve Yenice, 2014: 29).

Spekülasyon işlemi yapanlara spekülâtör denilmektedir. Spekülâtörler, döviz kuru ve faiz risklerini üstlenen ve bunun bedelini ödemek isteyen kişilerdir (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 661). Opsiyonların sağlamış olduğu sınırsız getiri ve kayıpların bir alt limitinin olması, opsiyonları spekülâtörler için cazip bir yatırım aracı haline getirmektedir (Karatepe, 2000: 90).

1.4.3. Arbitraj

Arbitraj, zaman ve mekân farklılığından yararlanılarak risksiz gelir elde etmektir (Yalama ve Coşkun, 2013: 25). Başka bir tanıma göre arbitraj, bir malın, dövizin veya menkul kıymetin bir piyasadan alınıp başka bir piyasada satılarak risksiz gelir elde etme olarak tanımlanabilir. Arbitraj stratejisinde, bir yatırımcı aynı varlığın farklı fiyata sahip olması durumunda elde edeceği kârın peşindedir (Demir ve Yağcılar, 2009: 38-39). Arbitraj, faiz oranındaki farklılıklardan yararlanılarak da yapılmaktadır. Faiz oranının düşük olduğu piyasadan borçlanılarak faiz oranının yüksek olduğu piyasaya borçlanılan tutar yatırılır ve kazanç elde edilmeye çalışılır (Kurar ve Çetin, 2016: 415).

Globalleşen günümüz ekonomi dünyasında gelişen teknoloji ile beraber tek pazar haline gelen finansal piyasada yatırımcılar, her pazara hemen ve düşük maliyetlerle ulaşabilme imkânı elde etmişlerdir. Bu durum fiyat farklılıklarını ortadan kaldırmıştır (Sevinç, 2014: 273).

Arbitraj, kısa arbitraj ve uzun arbitraj olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Chambers, 2009: 176).

✓ **Kısa Arbitraj:** Öngörülen Faiz Oranı > Kısa Süreli Faiz Oranı

Burada varlık, futures fiyata göre daha düşük fiyatlandırılmıştır. Cari piyasadan satın alınır ve futures piyasada satılır.

✓ **Uzun Arbitraj:** Öngörülen Faiz Oranı < Kısa Süreli Faiz Oranı

Burada ise varlık, futures fiyata göre daha fazla fiyatlandırılmıştır. Futures piyasadan satın alınır ve cari piyasada satılır.

1.5. FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR VE RİSK YÖNETİMİ

Genel olarak risk kavramı, planlarda başarısız olma ihtimali, yanlış karar alma tehlikesi, nihai olarak zarar etmek veya kâr elde etmek olarak tanımlanabilir. (Bolak, 2004: 3).

Risk yönetiminin süreci riskin tanımlanmasını, mevcut araçlarla ölçülmesini ve kontrol edilmesini içerir (Miciula, 2015: 140). Risk yönetiminde amaç, uygun varsayımlar ve parametreler içerisinde işletmenin maruz kaldığı riskleri sınırlı düzeyde tutarak ve risklerin yıkıcı etkilerinden korunarak faaliyetini sürdürmesini sağlamaktır. Risk yönetiminin başarısı, kârlılığa olumlu yansıdığı gibi risklerin olası etkilerinin öngörülmesini sağlayarak daha sağlıklı karar alma sürecini de destekler (Akgüç, 2017: 671).

Küreselleşen ekonomi ile beraber ticaret hacmi oldukça genişlemiştir. Bu durum birtakım riskleri de beraberinde getirmiştir. Firmalar piyasadaki varlıklarını sürdürebilmeleri için ekonomik faaliyetleri ile bağlantılı tüm riskleri yönetmek zorundadır. Yapılan yatırımların hiçbir risk içermemesini temin etmek pratikte pek mümkün olmadığı için yatırımcılara düşen, karşı karşıya buldukları riskleri mümkün olduğunca yönetmeye ve olumsuz durumlardan zarar görmemeye çalışmaktır. Firmaların bu riskleri yönetilmesinin bir yolu da finansal türev araçlardır (Glaum ve Klöcker, 2011:460).

Finansal Türev Araçlar ve risk, yürütülen faaliyetlerde, alınan kararlarda ve yapılan yatırımlarda bütünleşen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Risk, istenmeyen bir durum olup daima kaçınılması gereken ancak kâr elde etmek için katlanılması gereken bir durumdur (Sabuncu ve Çakır, 2015: 271).

Finansal Türev Araçlar, firmaların mali risk yönetiminde büyük bir öneme sahiptir. Pamuk, buğday, sebze, meyve gibi gerçek mallar ile altın, gümüş gibi kıymetli madenlerin yanında tahvil, hisse senedi gibi finansal araçların fiyat değişimi riskini yönetme konusunda firmalara fırsatlar sunmaktadır (Aksoy, 2021: 2).

1.5.1.Fiyat Riski

İşletmeler, piyasalarda faaliyet gösterirken çeşitli riskler ile karşı karşıya kalabilmektedir. Karşılaşılan bu risklerden kaçınmak, korunmak veya üstesinden gelebilmek sistemin işleyişi açısından önemlidir. Çünkü işletmelerin bu konuda kaygıya düşmelerine yol açacak herhangi bir gelişme nihayetinde onların piyasadan çekilmelerine yol açabilmektedir. Dolayısıyla da finansal sistemin işleyişi önemli ölçüde sarsılabilmektedir (Soydemir ve Akyüz, 2016: 390-391).

Globalleşen günümüz ekonomi dünyasında işletmelerin uluslararası piyasalarda işlem yapmaya başlaması ve rekabetin de artması sonucu birtakım riskler ortaya çıkmıştır. İşletmelerin en çok maruz kaldıkları riskler döviz kuru ve faiz oranı riskidir. İşletmeler maruz kaldıkları bu riskleri yönetebilmek için finansal türev araçları kullanabilmektedir (Yücel vd. 2007: 107).

1.5.1.1. Döviz Kuru Riski

Döviz kuru, iki ülke parasının birbirleri ile değiştirilmesinin oranı olarak tanımlanabilir (İşleyen, 2011: 179). Başka bir tanıma göre döviz kuru, enflasyon ve faiz oranındaki değişmelere bağlı olarak belirlenen orandır (Tetik ve Kanat, 2016: 124).

Döviz kuru riski, döviz kurunda beklenmeyen değişiklikler sonucu firmaların fon akımında meydana getirdiği olumsuz etki olarak tanımlanabilir (Atış vd. 2019: 44). Döviz kuru riski, sadece para birimlerinin arasındaki değer farklılığından kaynaklanmamaktadır. Döviz kuru riskini; firmaların yapmış olduğu satışlar, almış oldukları mallar ve kredi işlemlerinde kullandıkları farklı para birimlerindeki değişimler de etkileyebilmektedir (Doğanay, 2016:520).

Döviz kurlarında yaşanan değişimler firmaların faaliyet sonuçlarına etki etmektedir. Dalgalı kur sisteminin uygulandığı ekonomilerde döviz kurundaki sürekli değişimler firmaların karar alma noktasında daha esnek olmalarını zorunlu kılmıştır (Akarsu ve Alacahan, 2019: 80).

1.5.1.2. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, faiz oranlarında meydana gelen ters yönlü hareketlerin finansal durum hareketlerinde oluşturacağı azalış ihtimali olarak ifade edilebilir (Akan, 2008: 73).

Faiz oranı riskine en çok maruz kalan sektör, bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü, faiz oranındaki değişimlere karşı zarar etme durumunu tam olarak önleyemez ancak bu riski ölçüp etkin bir şekilde yönetmek ister. Çünkü bankalar uzun vadeli krediler verdikleri için ve piyasadaki mevduatları da kısa vadeli olarak topladıkları için faiz oranı riski ile sürekli olarak karşı karşıya kalmaktadır. Taşıdıkları yükümlülüklerin vadesi uzun olduğu için faiz oranlarındaki artış, bankalar için zarara sebep olabilmektedir (Mandacı,2003: 70-71).

Faiz oranı riskine karşı korunma yöntemi olarak forward faiz, futures faiz, opsiyon faiz ve swap faiz sözleşmeleri kullanılmaktadır (Candemir, 2011: 90).

1.5.2. Kredi Riski

Özellikle bankalar ve kredi veren diğer kuruluşlar, vermiş oldukları kredilerin vadesinin bitiminde ödenmesini istemektedir. Söz konusu kredi borcunun vadesinde ödenmemesi, kredi riskini ortaya çıkarmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 449). Genel olarak kredi riski, çoğu işletmeyi etkileyen bir durumdur. Doğal afet, ekonomik krizler gibi olaylar nedeniyle kredilerin ödenmesi gecikebilir veya hiç ödenmeyebilir (Parlakkaya, 2005: 21).

Kredi riski yönetiminin etkin olmaması durumunda kredi veren kuruluşların varlıkları, bilanço değerleri, kârlılıkları ve sermayeleri olumsuz yönde etkilenecektir (Şahbaz ve İnkaya, 2014: 70).

1.5.3. Likidite Riski

Likidite, firmaların ulaşabileceği nakit ve nakit benzeri kıymetleri kapsamaktadır. Yeterli likiditeye sahip olmak, varlıklardaki artışı fonlamak ve yükümlülükleri zamanında yerine getirebilmek, bankaların en önemli temel amaçlarından biridir (Akan, 2008: 66). Likidite riski, özellikle bankacılık sektöründe karşılaşılan önemli bir risktir. Bankaların gerekli likiditeye sahip olmaması, likidite riski olarak ifade edilebilir (Çelik ve Akarım, 2012: 1).

Likidite üzerinde enflasyonun doğrudan etkisi vardır. Enflasyon artışı sonucunda faiz oranları yükselmektedir. Bununla beraber faiz riski, kur riski ve kredi riski oluşabilmektedir. Sonuç olarak kredi ödenmeme durumlarında artış olacak ve bu da bankaların likiditesini olumsuz yönde etkileyecektir (Okay, 2002: 114).

1.5.4. Piyasa Riski

Piyasa riski, finansal fiyatlar ve oranlardaki hareketlerden kaynaklanan risk olarak tanımlanabilir (Bolak, 2004: 9).

Piyasa riskine karşı korunmak için satın alınması düşünülen menkul kıymetin piyasada meydana gelebilecek değişikliklere karşı duyarlılığının ölçülmesi gerekmektedir. Geri dönüşü kârlı yatırımlar güçlü pazarlara karşı dayanıklılığı artıracaktır (Usta ve Demireli, 2010: 27). Teknolojinin gelişmesi ile beraber iletişimin de artması sonucu piyasalarda işlem hacmi artmış, bu da piyasa riskini beraberinde getirmiştir (Akan, 2007: 60).

1.6.FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN TÜRLERİ

1.6.1. Forward (Alivre) Sözleşmeler

Forward sözleşmeler, iki tarafın standartları önceden belli olmayan mal veya finansal aracın taraflarca belirlenen standartlarda, alım ve satımının ileri bir tarihte yapılmasını sağlayan sözleşmelerdir (Dönmez vd. , 2002: 2). Başka bir tanıma göre, fiziksel olarak teslimi öngörülen forward sözleşmelerde başlangıçta belirlenen sabit fiyat üzerinden gelecekteki bir tarihte taraflardan biri satın almayı diğeri ise satmayı kabul eder (Chisholm, 2011: 17).

Forward sözleşmeleri örgütlü piyasalarda, örneğin döviz piyasasında yapılabilmekle beraber belirli bir piyasaya bağlı olmaksızın alıcı ile satıcı arasında serbestçe belirlenen şartlara göre şekillenen sözleşmelerdir. Taraflar arasında belirlenen yer ve zamanda belirlenmiş mal miktarı veya para kesin olarak el değiştirir. Vadeli işlem piyasalarında; dış alım-satım yapan tacirler, spekülâtörler ve arbitrajcılar işlem yapar (Kocaman, 2004: 124).

Forward sözleşmeler yalnızca döviz ile sınırlı olmayıp bazı emtia, kredi ve mevduat işlemlerde de kullanılabilen sözleşmelerdir. Para piyasalarında “**forward-forward**” anlaşmaya gitmek şartıyla ileri bir tarihte açılacak bir mevduat hesabının ya da alınacak bir kredinin faizlerini şimdiden garantilemek olası hale gelmektedir. Örneğin, üç ay sonra alınması düşünülen ve altı ay vadeli bir kredinin faizini şimdiden sabitlemek forward-forward sözleşmeler ile mümkün olabilmektedir (Uslu, 2007: 75).

Forward sözleşmeleri, serbest bir şekilde yapılan sözleşmeler olduğu için taraflar arasında karşılıklı bir güven gerektirmektedir. Başka bir deyişle bu sözleşmelerde kredi riski vardır (Üner ve Osmanoğlu, 2016: 30).

Forward işlemlerine ilişkin faaliyet yürüten aracı kurumların olmaması, devir işlemlerinde sorunlar yaşanmasına yol açtığı gibi ikincil piyasanın oluşmasını da engellemektedir. Forward sözleşmesinin vadesi bittiğinde, tarafların şartları yerine getirmemesi durumunda kredi riski yüksek forward sözleşme olarak yerini alır (Kondak, 2002: 205).

Forward sözleşmeleri, riskin yönetimi amacıyla kullanılan söz konusu riski devretme ve kâr etmek amacıyla yapılan vadeli sözleşmelerdir. Genel olarak forward sözleşmeleri, her türlü mal ile ilgili olarak yapılan sözleşmelerdir (Kırlıoğlu ve Altunkaynak, 2016: 605). Forward sözleşmelerinde vade içerisinde kâr ve zarar durumu bilinmediği için nakit akışı söz konusu değildir. Vade sonunda kâr veya zarar durumu ortaya çıkmaktadır (Kaygusuzoğlu, 2011: 141).

Forward sözleşmeleri, riskten korunma (hedging) amacıyla da yapılmaktadır. Bu risklere gelecekte oluşabilecek fiyat, faiz ve döviz kuru riski örnek olarak gösterilebilir (Okka, 2010: 270).

Forward sözleşmelerin özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Başoğlu vd. 2009: 338):

1. Forward sözleşmeleri, merkezi bir pazarı olmayan ve genel olarak bankalar ile müşterileri arasında yapılan sözleşmelerdir.
2. Forward sözleşmeleri, standart sözleşmeler değildir. Genel olarak karşılıklı güvene dayalı olarak yapılır. Bu nedenle üçüncü kişilere devredilemez. Sonuç olarak ikincil piyasası olmayan sözleşmeler olarak nitelendirilebilir.
3. Forward sözleşmelerinin herhangi bir standardı olmadığı için sözleşme şartları taraflarca belirlenmektedir.
4. Forward sözleşmeleri yapılırken aracı kişi ya da kurumlara ihtiyaç yoktur. Bu nedenle herhangi bir komisyon ücreti ödenmeyecektir.
5. Forward sözleşmelerinde vade sonuna kadar taraflar birbirlerine herhangi bir ödeme yapmamaktadır.
6. Forward sözleşmeleri peşin işlemlere göre daha risklidir. Çünkü vadenin uzaması riski artıran bir unsurdur.

1.6.1.1. Döviz Forward Sözleşmeleri

Döviz forward sözleşmeleri, dövizin ulusal para karşılığında ileri bir tarihte teslim edilmesi şartı ile alım ve satımının bugünden yapıldığı sözleşmeler olarak tanımlanabilir (Karakoç, 2018: 113-114).

Döviz forward sözleşmeleri, döviz kurunda oluşabilecek değişimlere karşı riskten korunma amacı ile kullanılmaktadır (Kaygusuz, 1998: 36). Sözleşmenin yapıldığı tarihteki forward döviz kuru, cari (spot) döviz kurundan genellikle farklı olmaktadır (Ural, 2016: 33).

Döviz forward sözleşmeleri fiyatının sözleşme yapılırken belirlenmesi, geleceğe yönelik endişeleri ortadan kaldırmaktadır. Günlük ödeme şartının ve sözleşme bitiş tarihine kadar herhangi bir ödemenin olmaması tezgahüstü piyasalarda işlem gören forward sözleşmelerinin en önemli özelliğidir (Aypek ve Kayahan, 2010: 8).

1.6.1.2. Faiz Forward Sözleşmeleri

Faiz forward sözleşmeleri, faiz oranında meydana gelebilecek dalgalanmalardan korunma amacı ile geliştirilmiş sözleşmelerdir (Bolak, 2004: 111).

Faiz forward sözleşmeleri, sözleşme taraflarının faiz gelirlerinde oluşabilecek kaybı veya ödeyecekleri faiz tutarının artmasını önleme amacı ile yapılmaktadır. Bu sözleşmelerin yapılmasındaki temel amaç faiz oranı riskini ortadan kaldırmaktır (Batı, 2016: 1224).

Faiz forward sözleşmeleri yapılırken anaparalar el değiştirmez. Bu sözleşmeler, belirli bir anapara için uygulanacak olan faiz oranı üzerine yapılmaktadır (Yalçiner vd. , 2011: 179).

1.6.1.3. Mal (Emtia) Forward Sözleşmeleri

Mal (emtia) forward sözleşmeleri, bir malın ileri bir tarihte sözleşmede belirlenen fiyat ile alım veya satımını zorunlu kılan sözleşme türüdür (Aygören ve Kurtcebe, 2019: 4). Bu sözleşmelerin tarafları genellikle mal ticareti yapan üreticiler ve satıcılardan oluşmaktadır (Parlakkaya, 2005: 112).

Bu sözleşmelerde malın miktarı, teslimat tarihi, malın niteliği gibi özellikler sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenmektedir. Bu tür sözleşmeler, piyasadaki değişken fiyat riski ve piyasa riskini ortadan kaldırmak ve kâr elde etmek gibi amaçlar için yapılmaktadır (Kırhoğlu ve Altunkaynak, 2016: 606).

1.6.2. Futures (Gelecek) Sözleşmeleri

Futures sözleşmeleri, tarafların ileri bir tarihte, anlaştığı fiyat üzerinden belirli miktar ve kalitedeki bir mala veya kıymete alım satım yükümlülüğü getiren standart sözleşmelerdir (Gottesman, 2016: 20). Başka bir tanıma göre futures sözleşmeler, organize borsalarda işlem gören ve standart hale getirilmiş forward sözleşmeleridir (Overdahl, 2010: 226). Futures sözleşmeleri, tarafların ileri bir tarihte ulusal para karşılığında belirli bir miktardaki döviz değıştirmesi olarak da tanımlanabilir (Seyidoğlu, 2003: 180-181).

Vadeli sözleşmeler, **alım sözleşmeleri (buy contracts)** ve **satış sözleşmeleri (sell contracts)** olmak üzere ikiye ayrılır. Alım sözleşmeleri, bir standart mal (commodity), döviz veya menkul değerin sözleşmede belirtilen tarihte emtia borsasından satın alınmasını sağlar. Satış sözleşmesi ise iktisadi değerin borsaya belli bir tarihte belli bir fiyattan satışını öngörür. Burada söz konusu olan alım ve satım işlemleri, iki taraf için de uyulması zorunlu yükümlülüktür. Yani kontrat sahibi ve emtia borsası, vadede malı teslim etmeye veya mal bedelini ödemeye mecburdur. Vadeli sözleşmeler vadeden önce ikincil piyasada istenildiği kadar devredilebilir (Uslu, 2007: 76).

Futures sözleşmeleri; kişilerin, kurumların ve yatırımcıların piyasadaki mevcut risklerden korunmak ve döviz kurlarında geleceğe yönelik belirsizlikleri en aza indirmek amacıyla yapılan sözleşmelerdir (Dönmez vd. , 2002: 19).

Futures sözleşmeleri, organize borsalarda gerçekleşmesi zorunlu sözleşmelerdir. Sözleşmeler, belirlenen standartlar çerçevesinde yapılmaktadır. Bir borsada aynı varlıklar üzerine düzenlenen sözleşmelerin fiyatları dışındaki diğer tüm özellikleri standarttır. Futures sözleşmeleri, herhangi bir varlık veya kur, faiz ve endeks gibi ekonomik göstergeler üzerinden de yapılabilmektedir (Sayılğan, 2017: 519).

Futures piyasaları forward sözleşmelerinde gittikçe artan borcun zamanında ödenmeme riskine karşı forward piyasalarından oldukça farklı örgütlenmiştir. Her iki piyasada da uzun pozisyon alan bir alıcı ile kısa pozisyon tutan bir satıcının olması gerekmektedir. Bununla birlikte, futures sözleşmesinin alıcısı ve satıcısı futures piyasasındaki sözleşmeyi birbirleri ile değil takas odası ile yapmaktadırlar (Mishkin, 2000: (349).

Futures sözleşmeleri, takas merkezinin garantisi altında yapılmaktadır. Bu sözleşmelerde tarafların yükümlülüklerini yerine getirmeme riskini takas merkezi

üstlenmektedir. Futures sözleşmelerinin başka bir özelliği, vadeli piyasaların aksine pozisyonun vade bitiminden önce kapatılabilesidir (Başoğlu, Ceylan ve Parasız, 2009: 345).

Futures piyasalarda aynı mallara veya aralarında yüksek derecede fiyat korelasyonu olan yakın mallara dayalı olarak yazılmış bir futures sözleşme satın alınırken aynı anda bir başka sözleşmenin satılması işlemi **yayılma (spread)** olarak adlandırılır. Yayılma işlemi, bir sözleşmenin çeşitli vadeleri arasında, aralarında fiyat uyumu yüksek ürünler arasında ve piyasalar arasında yapılabilir. Sözleşmenin bir vadesinde alım, başka bir vadesinde satım yapılmasına vadeler arası yayılma veya zaman yayılması (intramarket spread) adı verilir (Yalçiner, 2008: 270).

Her bir dayanak ürün, borsaların kararlaştırdığı farklı aylardaki farklı vadelerde işlem görmektedir. Her ürünün her ay bir vadeli kontratı olması gerektiği gibi bir mecburiyet yoktur. Örneğin, bazı kontraların sene içerisinde 3 farklı ayda vadesi olabilirken başka kontratların senede 8 farklı ayda vadesi olabilir. Bu işin yaratıcısı olan ABD Borsalarında her ayın bir kodu vardır, bu kodlar işlem sırasında ürün kodu ile birlikte kullanıldığında ne anlama geldiği taraflarca anlaşılır (Casaretto, 2017: 26):

Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
F	G	H	J	K	M	N	Q	U	V	X	Z

Tablo 1: ABD Borsası Ay Kodları

Vadeli İşlem Piyasaları ülke ekonomileri açısından aşağıdaki beş temel ekonomik işlevi yerine getirmektedir (Yalçiner vd. , 2011: 183):

1. Riskin transferi
2. Gelecek fiyatların tahminini kolaylaştırma
3. Sermaye oluşum sürecini kolaylaştırma
4. Fiyat oluşum sürecini kolaylaştırma
5. Karar vermek için bilgi kaynağı oluşturmaktır

Futures sözleşmelerin özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 619):

1. Organize borsalarda işlem görmektedir.
2. Standart sözleşmelerdir.
3. Takas odası vardır

4. İkincil piyasaları vardır.
5. Günlük hesaplaşma vardır.
6. Teminat sistemi vardır.
7. Minimum fiyat aralığı uygulaması (tik) vardır.
8. Maksimum fiyat değişikliği sınırı vardır.
9. Fiyatlar, piyasadaki arz ve talebe göre oluşmaktadır.
10. Ters işlemle pozisyon kapatılabilir.

1.6.2.1. Döviz Futures Sözleşmeleri

Döviz futures sözleşmeleri, belirli bir miktarda dövizin başka bir döviz ile belirlenen değişim oranı üzerinden gelecekteki bir tarihte alımını ya da satımını taahhüt eden sözleşmelerdir (Parlakkaya, 2005: 125).

Dünya döviz piyasalarında ihracatçılar, ithalatçılar, bankalar ve kişiler arasında spot veya ileri bir tarihli ödemelere dayanan futures sözleşmeleri ile uluslararası döviz ticareti fırsatı doğmaktadır. Döviz ticareti ile uğraşan kişiler dövizde görülen kur değişiklikleri ile üstlendikleri risk tutarı kadar önemli miktarda kazanç da elde edebilirler. Döviz piyasasında işlem yapan kişilerin kur dalgalanmalarından kaynaklanacak zarara karşı korunmak isterler, bazıları ise kazanç elde etmek isterler. Döviz futures sözleşmeleri, döviz kurunda yaşanabilecek değişikliklere karşı oluşabilecek finansal riskten korunmak için kullanılabilen gibi spekülasyon amacı ile de kullanılan sözleşme türüdür (Kondak, 2002: 281).

Döviz futures sözleşmelerinde taraflar karşıt pozisyon alırlar. Sözleşmenin alıcı tarafı uzun pozisyon alırken satıcı tarafı da kısa pozisyon almaktadır. Satıcının taahhüt ettiği döviz, mevcudunda olmayabilir fakat vadesinde döviz veya parasal karşılığını alıcı tarafa vermek zorundadır. İşlem bir kez tamamlandıktan sonra taraflar birbirlerine karşı değil, borsaya karşı sorumludur (Aslan ve Terzi, 2013: 261).

Döviz futures sözleşmelerinde, sözleşme büyüklüğü standart hale getirilmiştir. Bu sözleşmelerin işlem gördüğü en önemli borsa Chicago Ticaret Borsası'na bağlı Uluslararası Para Piyasası (IMM) dır. Bu piyasada yaygın olarak kullanılan para birimleri, Kanada Doları, Japon Yeni, Euro, İsviçre Frangı, İngiliz Sterlini ve Avustralya Doları'dır. Bu sözleşmelerde fiyatlar, her bir yabancı para birimi için ABD doları olarak kote edilmektedir (Chambers, 2009: 22).

1.6.2.2. Faiz Futures Sözleşmeleri

Faiz futures sözleşmeleri, gelecekte faiz oranlarında oluşabilecek dalgalanmalardan doğacak olan riski önleme amacı ile sahibine faiz geliri sağlayan bir menkul değer belirlenen bir fiyat üzerinden gelecekteki bir tarihte alma ya da satma yükümlülüğü getiren sözleşmelerdir (Okka, 2010: 273).

Faiz futures sözleşmelerinde faiz oranlarındaki artışlardan kâr elde etmek isteyen yatırımcılar bu sözleşmelerde kısa pozisyon almaktadır. Faiz oranlarında düşüş bekleyen yatırımcılar ise uzun pozisyon almaktadır. Faiz oranı düştükçe sözleşmeleri değer kazanmaktadır (Bolak, 2004: 133-134).

Faiz futures sözleşmeleri döviz futures sözleşmelerinden sonra ortaya çıkmasına rağmen ondan daha hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu sözleşmelerin çoğu genel olarak üç ay vadeli mevduat faizlerine dayanmaktadır. Bu sözleşmeler aynı zamanda devlet tahvilleri üzerinden de yapılabilmektedir (Seyidoğlu, 2003:193).

1.6.2.3. Mal (Emtia) Futures Sözleşmeleri

Mal (emtia) futures sözleşmeleri; pamuk, buğday, şeker, altın, kahve ve mısır gibi malların konu olduğu sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde kota sistemi uygulanmaktadır. Kota sisteminde sözleşmenin birim fiyatı ve miktarı belirlenmektedir. Finansal yayın organlarında genellikle en yüksek, en düşük, açılış ve her teslim ayı için kapanış fiyatı ve her mal çeşidinde yer alan sözleşme sayısı bulunmaktadır (Toroslu, 2000: 82).

Bu sözleşmeler genel olarak yatırımcılar ve üreticilerin yatırım ve fiyat riskinden korunmak amacıyla kullandıkları sözleşme türüdür. Üreticilerin hasat zamanından önce fiyat riskine maruz kalmadan ürününü satabilmesine olanak vermekte aynı zamanda tarım ürünlerinden kazanç elde etmek isteyen yatırımcıların sözleşme alım satımı ile beklentilerini karşılama sağlanmaktadır (Atacan ve Altay, 2019: 38-40).

Bu sözleşmeler ile ilgili haberler basın ve yayın organlarının yanında internet, televizyon ve finans dergilerinde de yer almaktadır. Bu yayınlarda sözleşmenin düzenlendiği borsa, malın tipi, bir sözleşmedeki miktar ve birim fiyatı verilmektedir. Bu sözleşmeler ile ilgili ayrıntılı bilgiler, düzenlendiği borsa ile iletişime geçilip elde edilebilmektedir (Karan, 2018: 633).

1.6.2.4. Endeks Futures Sözleşmeleri

Endeks futures sözleşmeleri, belirli bir borsa fiyat endeksi ile değeri belirlenen hisse senedi portföyünün değeri, ileri bir tarihte belirlenmek şartıyla alım satımını içeren sözleşmelerdir (Aslan ve Terzi, 2013: 269).

Bu sözleşmeler fiziki teslimat içermemektedir. Bütün sözleşmeler denkleştirme (off-set) ile bitmektedir. Yani vade bitiminde endeksin alış fiyatına bakılır ve vade bitimindeki endeks fiyatı ile karşılaştırılır. Aradaki fark kazanç ya da zarardır (Afşar ve Afşar, 2010: 252).

1970’li yıllarda uygulanmaya başlanan bu sözleşmeler, belirli bir hisse senedi endeksinin nominal değeri üzerinden alınıp satılmasını sağlayan futures sözleşmeleridir. Bu sözleşmenin en önemli özelliği pozisyonun kapatılması için kontrata ilişkin varlığın tesliminin yapılmasının zorunlu olmamasıdır. Çünkü endeksin kendisi bir varlık değildir. Bu sözleşmeler vade sonunda parasal dengelemeye (cash settlement) tabi tutulmaktadır. Borsa endeksi futures anlaşmasının vadesi dolduğunda, spot piyasadaki endeks değeri ile futures anlaşmada belirlenen endeks değeri arasındaki fark, bu sözleşmede kısa ve uzun pozisyon alan tarafa nakit olarak ödenmektedir (Doğukanlı, 2008: 141-142).

Bu sözleşmeyi yapan spekülâtörler, borsanın yükseliş eğilimi göstereceğini tahmin ediyorsa uzun pozisyon, düşme eğilimi göstereceğini tahmin ediyorsa kısa pozisyon alacaklardır. Endeks sözleşmelerinin belirli bir hisse senedi portföyüne sahip olup borsanın kısa vadede düşüş eğilimine gireceğinden endişe eden yatırımcılar bunu riskten korunma amacıyla da kullanabilmektedir (Civan, 2007: 369).

1.6.3. Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri, bir prim karşılığında anlaşılan bir finansal araç veya malın ileri bir tarihte alım veya satım hakkı veren bir menkul kıymet olarak tanımlanabilir (Toroslu, 2000: 105). Opsiyonun konusunu oluşturan varlıklar, fiyatta sürekliliği ve kesinliği olan, belirli bir piyasada işlem gören herhangi bir finansal varlık olabilir (Bak, 2009: 40-42).

Opsiyon kullanım fiyatı (strike price – exercise price), opsiyona konu dayanak varlığın opsiyon alıcısı tarafından ne kadara alınacağı, opsiyon satıcısı tarafından da ne kadara satılacağını ifade eden fiyattır. Literatürde uygulama fiyatı ve işleme koyma fiyatı olarak da adlandırılmaktadır (Yalçiner, 2008: 279).

Opsiyon sözleşmelerinin en önemli özelliklerinden biri, sözleşmenin prim karşılığı yapılmasıdır. Prim karşılığında opsiyon sözleşmesini satan tarafa opsiyon satıcısı denilmektedir. Opsiyonu alan taraf, alım hakkı taşıyan bir sözleşme satın almış ise opsiyonu satan taraf vadesinde sözleşmeye konu olan finansal varlığı satmak zorundadır. Opsiyon alıcısının alma zorunluluğu yoktur. Opsiyonu alan taraf, satma hakkı taşıyan bir sözleşme satın almış ise opsiyonu satan taraf vadesinde, sözleşmeye konu olan finansal varlığı satın almak zorundadır. Opsiyon alıcısının satma zorunluluğu yoktur. Özetle, opsiyon sözleşmelerinde alıcı tarafın seçme hakkı varken, satıcı tarafın alıcı tarafa uyma zorunluluğu vardır (Sayılğan, 2017: 529).

Opsiyon işlemleri, birçok açıdan futures işlemlere benzeyen işlemlerdir. Opsiyon işlemleri için futures işlemlerinde olduğu gibi borsaya üye olmak yani borsada koltuğa sahip olmak gerekmektedir. Üyeler, borsa seans odalarında diğer üyeler ile beraber işlem yapmaktadırlar (Karatepe: 2000: 86).

Opsiyonlar sigorta gibidir, sahibine fiyat garantisi sağlamaktadır. Prim, opsiyonu satan tarafın üstlenmiş olduğu fiyat riskinin karşılığıdır ve nakit olarak ödenir. Opsiyonun kullanılması halinde primin geri alınması söz konusu değildir. Ödenen prim tutarı, sözleşme tutarının yüzde 2 - 2,5'i kadardır. Opsiyon borsaları işlem hacmi bakımından dünyanın en büyük borsaları arasında yer almaktadır. Bu piyasalar son yirmi yılda çok büyük bir hızla gelişme göstermişlerdir (Uslu, 2007: 82-83).

Opsiyonlar aslında ‘‘Koşullu’’ Vadeli İşlemlerdir. ‘‘Option on Futures’’ diye de adlandırılan opsiyonlar vadeli bir kontrata bağlıdır. Piyasada bulunan opsiyonların arkasında bir vadeli kontrat olabilir ancak bunun herhangi bir mecburiyeti yoktur. Yine tezgâh üstü OTC piyasasından bahsedecek olursak kurumlar ve şahıslar arasında belirlenmiş kuralları olmayan bir ortamda istenilen opsiyon işlemi karşılıklı olarak şartlarda anlaşılması kaydıyla yapılabilir. Opsiyon kullanmak, aslen yapmak istenilen bir işlemi sigorta etmek şeklinde de açıklanabilir (Casaretto, 2017: 36).

1.6.3.1. Vadelerine Göre Opsiyon Sözleşmeleri

Vadelerine göre opsiyon sözleşmeleri Avrupa tipi ve Amerikan tipi olmak üzere ikiye ayrılır. Bu sözleşmeler arasındaki farklılık, sözleşmelerin uygulamaya konulma süresinden kaynaklanmaktadır (Aksoy ve Kurun, 2012: 44-45).

1.6.3.1.1. Avrupa Tipi Opsiyon Sözleşmeleri

Avrupa tipi opsiyon sözleşmeleri, opsiyon sahibine sözleşmede belirlenen vadenin sonunda kullanma hakkı sağlayan sözleşmelerdir (Şeker vd, 2018: 125).

Avrupa tipi opsiyon sözleşmelerinde, vadesine kadar nakde dönüşüm söz konusu değildir. Bu dönüşüm vadeden bir gün önce mümkün olabilmektedir (Karan, 2018: 657).

1.6.3.1.2. Amerikan Tipi Opsiyon Sözleşmeleri

Amerika tipi opsiyon sözleşmeleri, satın alınan tarihten vadenin bitimine kadarki herhangi bir günde kullanılması mümkün olan sözleşmelerdir. Bu opsiyon sözleşmeleri sahibine zaman açısından esneklik sağladığı için Avrupa tipi opsiyon sözleşmelerine göre daha değerlidir (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 637).

ABD’de menkul kıymet opsiyonlarının birçoğu Amerikan tipi opsiyonlardır. OEX İndeks (S&P 100 index) opsiyonu da Amerikan tipidir (Başoğlu, Ceylan ve Parasız, 2009: 367).

1.6.3.2. Sağladığı Haklar Açısından Opsiyon Türleri

Opsiyon sözleşmesine taraf olanlara sağladığı haklar açısından opsiyonlar, alım opsiyonu (call option) ve satım opsiyonu (buy option) olmak üzere ikiye ayrılır (Aksoy ve Kurun, 2012: 44).

1.6.3.2.1. Alım Opsiyonu (Call Option)

Alım opsiyonu, opsiyonu alan tarafa belirli bir tarihte belirli bir varlığı belirli bir fiyattan alım hakkı veren opsiyonlardır (Münyas, 2017: 87).

Alım opsiyonunda opsiyonu alan taraf sözleşmeden doğan haklarını kullanma serbestliğine sahiptir. Opsiyonu almak alıcının inisiyatifindedir. Opsiyonu satan taraf ise alıcının satın almak istediği durumda opsiyonun mülkiyetini bırakmak zorundadır. (Afşar ve Afşar, 2010: 259). Alım opsiyonlarında opsiyon satıcısı, sözleşme koşullarını yerine getirmek zorundadır (Ravichandran, 2008: 104).

1.6.3.2.2. Satım Opsiyonu (Put Option)

Satım opsiyonu, opsiyon sahibine belirli bir varlığın belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte satma hakkı veren opsiyonlardır (Okka, 2010: 279).

Satım opsiyonunda opsiyon alıcısı, ilgili varlığın satım hakkını ödemiş olduğu prim karşılığında almaktadır. Alıcı taraf, varlığın fiyatının düşeceğini tahmin etmektedir ve yüksek bir fiyattan satma hakkını elinde tutmak istemektedir. Satıcı taraf ise varlığın fiyatının düşmeyeceğini düşünür ve bu nedenle opsiyonu satmaktadır. Opsiyonu alan tarafın riski, ödemiş olduğu prim kadardır (Yalçiner vd. , 2011: 255-256).

1.6.3.3. Dayanak Varlığı Açısından Opsiyon Türleri

Dayanak varlığı açısından opsiyon türleri, faiz opsiyon sözleşmeleri, döviz opsiyon sözleşmeleri ve hisse senedi opsiyon sözleşmeleri olarak ayrılabilir (Organ ve Bozdoğan, 2014: 52).

1.6.3.3.1. Faiz Opsiyon Sözleşmeleri

Faiz opsiyon sözleşmeleri, faiz satın alma veya satma hakkı tanıyan sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler, alıcısına belirli bir süre içerisinde veya vade bitiminde daha önceden belirlenen faiz oranı üzerinden belirli tutarda fon sağlama hakkı vermektedir (Aslan ve Terzi, 2013: 284).

Faiz opsiyon sözleşmelerini döviz opsiyonları ve hisse senedi opsiyonlarından ayıran en temel özellik, bu sözleşmelerin değerinin dayanak varlığının değerine değil faiz oranına dayanmasıdır. Bu sözleşmeler, alıcısına belirli bir süre içerisinde veya sonunda belirli bir faiz oranı üzerinden borçlanma veya borç verme hakkını vermektedir (Yalçiner vd. , 2008: 312-313)).

Faiz opsiyon sözleşmeleri, riskten korunma (hedging) ve spekülasyon amacıyla kullanılmaktadır. Bu opsiyon sözleşmeleri ile riskten korunma (hedging) yapmanın amacı, ileride yaşanabilecek faiz değişimlerinin oluşturacağı faiz riskini ortadan kaldırmaktır (Afşar ve Afşar, 2010: 264).

1.6.3.3.2. Döviz Opsiyon Sözleşmeleri

Döviz opsiyon sözleşmeleri, sahibine belirli bir vadede veya öncesinde belirlenen bir fiyattan belirli bir tutarda döviz satın alma hakkı veya satma hakkı tanıyan ancak yükümlülük yüklemeyen sözleşmelerdir. İşlem hacmi açısından dünyanın en büyük döviz opsiyon borsası ABD'deki Philadelphia Borsası'dır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 633).

Döviz opsiyon sözleşmeleri; döviz riskini azaltmak, yok etmek ve fiyat hareketlerinden yararlanarak kâr elde etmek için kullanılmaktadır (Dönmez vd. , 2002: 127). Döviz opsiyon sözleşmeleri, vadeli işlemlere göre daha esnek olan, alım-satım yükümlülüğü yerine alım-satım hakkı tanıyan sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde opsiyon alıcısı, dövizin yükselmesi durumunda opsiyonu kullanmama ve elindeki dövizleri daha uygun fiyatlarla satma hakkına sahiptir (Memiş ve Tüm, 2015: 47-48).

Opsiyon alıcısının maksimum zararı ancak ödediği prim kadar olup kârda ise bir limit bulunmamaktadır. Opsiyon satıcısının maksimum kârı, ödenen prim tutarı ile sınırlıdır. Buna karşılık zararın ise bir sınırı yoktur. Başka bir deyişle, alıcının satıcıya ödediği prim; satıcının fiyat değişiminden doğan riski üstlenmesi yani fiyat garantisi vermesinin bedelidir (Uludağ ve Arıcan, 2001: 388-389).

1.6.3.3.3. Hisse Senedi Opsiyon Sözleşmeleri

Hisse senedi opsiyon sözleşmeleri, sahiplerine belirli bir hisse senedini önceden belirlenen bir fiyattan belirlenen bir süre içinde satın alma ve satma hakkı veren sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler 100 adet hisse senedinden oluşan lot üzerinden yapılır (Başoğlu, Ceylan ve Parasız, 2009: 364).

Gelecekte hisse senedi almayı veya satmayı düşünen yatırımcılar, fiyat değişikliklerinden endişelenmektedir. Hisse senedi almayı düşünen yatırımcılar hisse senedi alım opsiyonu olarak, hisse senedi satmayı düşünen yatırımcı ise hisse senedi satım opsiyonu olarak ödeyeceği prim karşılığında alış ya da satış fiyatını garantilemiş olur. Opsiyon sahibi, vade sonundaki spot fiyat ile opsiyon kullanma fiyatını karşılaştırır ve opsiyonu kullanmak lehine ise opsiyonu kullanma kararı verir (Doğukanlı, 2008: 124-125).

Hisse senedi opsiyonlarının fiyatını etkileyen faktörler şunlardır:

- Hisse senedinin cari fiyatı
- Opsiyonun geçerli olduğu süre
- Hisse senedi fiyatının değişkenliği
- Risksiz faiz oranı
- Opsiyon vadesi boyunca beklenen kâr payı (Ceylan, 2002: 330).

Opsiyon sözleşmeler özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Parlakkaya, 2005: 157):

1. Opsiyon sözleşmelerinde, sözleşmeye konu olan finansal varlığı satın alan taraf hiçbir taahhüt altına girmeden yalnızca alım ya da satım hakkını elde etmektedir. Sözleşmeyi satan taraf ise aldığı prim karşılığında, alıcının talep etmesi halinde finansal varlığı satın alma veya satma yükümlülüğü altına girmektedir.
2. Opsiyon sözleşmeleri tezgahüstü piyasalarda ve organize borsalarda işlem görebilmektedir.
3. Opsiyon sözleşmelerinin miktarı, taraflar arasında karşılıklı olarak belirlenebildiği gibi standart miktarda da olabilir.
4. Opsiyon sözleşmelerinde opsiyonu satın alan taraf piyasa fiyatı aleyhine değiştiği zaman opsiyon hakkını kullanmamakta, zararı sözleşme yapılırken ödediği primle sınırlı kalmaktadır. Opsiyonu sözleşmesini satan taraf ise sözleşmeden doğacak tüm riskle karşı karşıyadır.

1.6.4. Swap Sözleşmeleri

Swap; kelime anlamı olarak, takas, değiş-tokuş veya mübadele olarak ifade edilebilir (Vashishtha ve Kumar, 2010: 20). Finansal bir kavram olarak ise, anlaşmaya varan iki tarafın anlaşmaya vardıkları tutar üzerinden sözleşme süresi boyunca taksitler halinde anapara veya faizlere ilişkin nakit akışlarının karşılıklı olarak değişimi olarak tanımlanabilir (Sayılğan, 2017: 538). Swap sözleşmeleri genel olarak nakit akışlarının hesaplama şeklini ve ödenmesi gereken tarihleri tanımlar. Nakit akışlarının hesaplanması, döviz kuru, faiz oranı ve diğer Pazar değişkenlerinin gelecekteki değerini içerir (Hull, 2015: 152).

Eski bir para piyasası işlemleri olan swap, vadeli bir işlem olup değiştirilen nakit akımları ileriki bir tarihte ters işlemle geri alınabilir (Stulz, 2004: 176). Swap işlemleri; ikincil pazarda swapların satılması, swap pozisyonunun kapatılması veya geri satın alınması şeklinde de yapılabilmektedir. Swap işlemleri ile faiz oranlarında ve döviz kurlarında meydana gelebilecek dalgalanmaların sonucunda doğabilecek riskler minimize edilmeye çalışılır (Okka, 2010: 274).

Aracı kurumlar swap işlemlerinde taraflardan birini bulmadan diğer tarafın swap talebini kabul ederek swap piyasasında likidite artışına önemli katkıda bulunmaktadır. Uygulamada swap yapmak isteyen her iki tarafın aracı kuruma aynı anda başvurmaları sık rastlanan bir durum değildir. Böyle bir durumda aracı kurum, swap işlemi yapmak isteyen bir müşteriye sahiptir ancak aynı anda bu swap işlemine taraf olabilecek başka bir müşteri bulmayabilir. Swap işlemi kabul edilir ve açıkta tutulur. Söz konusu taraf bulunduğu zaman işlem tamamlanır (Doğukanlı, 2008: 93).

Swap sözleşmelerinde piyasa riski ve kredi riski olmak üzere iki temel risk vardır (Kondak, 2002: 220):

- ✓ **Piyasa Riski:** Faiz oranı ve döviz kurundaki değişmeler sonucunda swap işlemi, aracı kurumlar açısından negatif olur ve aracı kurumların ikinci pazarda çözüm yolları araması durumudur.
- ✓ **Kredi Riski (Ödememe Riski):** Swap işlemi yapan tarafların ödeme güçlüğüne düşmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda aracı kurum için swap işleminin bir bölümü veya tamamı değersiz hale gelir.

Swap sözleşmelerinin kullanım amaçları şu şekilde sıralanabilir (Karatepe, 200: 149):

- ✓ Arbitraj,
- ✓ Risk yönetimi,
- ✓ Aktif getiri oranlarını yükseltme,
- ✓ Alım-satım yaparak kâr elde etmek,
- ✓ Kaynak kullanım maliyetlerini düşürmektir.

Swap işlemler özellikle 1980’li yıllardan itibaren büyük bir gelişme göstermeye başlamışlardır. En çok kullanılan swap türü döviz swap sözleşmeleridir. Swap sözleşmeleri ilk olarak 1960’lı yıllarda İngiltere’de kullanılmaya başlandı. Faiz swap işlemi ise 1981’den itibaren piyasada yer almaya başladı ve oldukça geniş bir uygulama alanı buldu. Swap işlemi yapanlar; yatırım ve ticaret bankaları, finans kuruluşları, devlet adına çalışan acenteler ve şirketler olarak sıralanabilir (Chambers, 2009: 123).

1.6.4.1. Faiz Swap Sözleşmeleri

Faiz swap sözleşmeleri, iki taraf arasında aynı para cinsinden aynı tutarda farklı faiz oranlarına tabi borçlanmalar ile ilgili nakit akışlarının değiş-tokuş edilmesine dayanan sözleşmelerdir. Borçlanmanın aynı para cinsinden ve aynı tutarda olması sebebiyle anaparaların değiş-tokuş edilmesi gerekmekte, yalnızca faiz ödemeleri arasındaki farkın değiş-tokuş edilmesi söz konusu olmaktadır (Bolak, 2004: 140).

Faiz swap sözleşmelerinde firmaların karşılaştırmalı olarak daha uygun şartlarda sağladığı kredinin faiz yapısı, aslında onların tercih ettiği faiz ödeme sistemi değildir. Dolayısıyla yapılacak faiz swap sözleşmeleriyle taraflar, hem istedikleri faiz yapısına kavuşur hem de bir alanda yakalanan uygun kredi avantajlarından yararlanarak istedikleri türdeki kredinin maliyetini düşürebilirler (Seyidoğlu, 2003: 234).

Faiz swap sözleşmeleri, riskten korunmada diğer finansal türev araçlara nispeten önemli bir avantajı vardır. Finansal futures ve futures opsiyonları genel olarak bir yıl gibi kısa bir süreli kullanımlar için elverişli olurken, swaplar 20 yıl kadar daha uzun süreler için riskten korunma olanağı sağlamaktadır. Finansal kurumlar uzun dönemli korunmaya ihtiyaç duyduğu zaman finansal futures ve opsiyon sözleşmelerini kullanmak elverişli olmayacak ve swap sözleşmeleri tercih edilecektir (Mishkin, 2000: 360-361).

1.6.4.2. Para Swap Sözleşmeleri

Para swap sözleşmeleri, iki tarafın iki ayrı para birimi üzerinden borçlarını veya alacaklarını takas etmeye razı olmaları şeklinde tanımlanabilir. Böylelikle birinci taraf karşı tarafın borçlarını öderken, karşı taraf da birinci tarafın borcunu ödemektedir (Başoğlu, Ceylan ve Parasız, 2009: 409).

Para swap sözleşmeleri; kaynak maliyetlerini azaltmak, faiz oranı ve döviz kuru riskinden korunmak amacıyla yapılan sözleşmelerdir (Korkmaz, 2019: 76-77).

Çeşitli kurum ve kuruluşlar, borç ve alacaklarından dolayı yabancı para akışı sorunu ile karşı karşıyadır. Bir para biriminin uzun dönem riskinin minimize edilebilmesi veya denkleştirilmesinin bir yolu, aynı para biriminde karşıt olarak para akışını sağlamaktır. Para swapları mevcut fon akışlarını değiştirerek şirkete yardımcı olur. Ayrıca finans yöneticilerine döviz riski yönetimi konusunda büyük esneklik sağlar (Bal, 2001: 149).

Bir vadeli para swap işleminde, ilk işlem anında, ona bağlı olarak gerçekleşen ikinci işlem vadeli nitelikte ise bu işleme ‘‘anında vadeli swap’’ denir. Anında vadeli swaplar, döviz pozisyonlarını denkleştirmek amacıyla bankalar tarafından yaygın olarak kullanılırlar. Bu işlemlerin yapıldığı piyasalara ise vadeli döviz interbank piyasası denilmektedir. Bir vadeli satış işleminde hem ilk hem de ikinci işlem vadeli olarak gerçekleşiyorsa bu işleme ‘‘vadeli swap’’ adı verilir. Özetlersek, para swap sözleşmelerinde taraflar birbirlerine hem spot hem de forward vadede farklı döviz cinslerinden birbirlerine eşit değerde ve her biri sabit faiz üzerinden mutabık kalınmış ana para borçlanmasını taahhüt ederler (Uludağ ve Arıcan, 2001: 386).

1.6.4.3. Mal (Emtia) Swap Sözleşmeleri

Mal (emtia) swap sözleşmeleri, iki taraf arasında belirli miktar ve kalitedeki malların değişken ve sabit fiyatlarının taraflar arasında kararlaştırılmış zaman dilimi boyunca takas edilmesini içeren anlaşmalar olarak ifade edilebilir. Bir başka ifadeyle emtia swap sözleşmeleri, fiyatların sürekli düşeceği kaygısı içinde olan taraf ile fiyatların sürekli yükseleceği endişesi içerisinde olan tarafın ilgili mal üzerinden yapmış oldukları anlaşmalardır (Civan, 2007: 379).

Mal (emtia) swap sözleşmeleri, özellikle beş yıla kadar vadeli petrol sözleşmelerinde kullanılan sözleşmelerdir. Emtia swap sözleşmelerine göre, tüketiciler veya mal kullanıcıları bankalara sabit fiyat ödeyerek bankalardan değişken fiyatla mal alma hakkına sahip olmaktadır. Bu durumda eğer malın fiyatı yükseliyorsa kullanıcılar veya tüketiciler haklarını

kullanarak kâr elde ederler. Ancak spot fiyatlar düşerse kâr etme durumu ortadan kalkacaktır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 657).

Swap sözleşmelerinin özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Afşar ve Afşar, 2010: 270-271):

1. Swap sözleşmeleri esnek bir yapıdadır ve çok karmaşık nakit akımlarının yönetilmesinde kullanılabilirler.
2. Finansal kuruluşlar swap sözleşmesinin faiz ve döviz risk yapısını, kendi isteği doğrultusunda yönlendirebilir.
3. Swap sözleşmeleri bilanço üzerinde doğrudan etkiye sahip değildir. Genel olarak nominal değerleri üzerinden kısa hesap notları şeklinde kaydedilirler. Bilançoda gözükmeyen swap getirileri ek bir finansman kaynağıdır.
4. Swap sözleşmeleri çeşitli piyasalar ve finansal araçlar arasında köprü görevi görmektedir. Bu şekilde kullanıcılarına arbitraj olanağı sağladığı için kredi değerliliklerinin yeterli olmaması ya da başka nedenlerle giremedikleri piyasalara girebilme kolaylığı vermektedir.
5. Zaman içinde faiz oranı ve döviz kurunda oluşacak dalgalanmalar sonucunda fiyat riski ortaya çıkmaktadır. Faiz oranı veya döviz kurunun değişmesi neticesinde swap işlemi, finansal aracı için negatif hale gelebilir. Bu durumda finansal aracı, ikincil pazarda çözüm yolları aramak durumundadır.
6. Swap sözleşmelerinde vadenin sonuna yaklaşıldıkça kredi riski azalmaktadır ancak piyasa riski sözleşme vadesi boyunca her an söz konusu olabilmektedir

2.BÖLÜM

FİNANSAL TÜREV ARAÇLARLA İLGİLİ MUHASEBE STANDARTLARININ GELİŞİMİ VE DÜZENLEYİCİ KURULUŞLAR

Fransızca bir kelime olan ‘‘standart’’ birçok kritere uygun, nitelik veya erişim derecesi, kıyaslama için kullanılan ölçü anlamındadır. Muhasebede kullanılan anlamı ile standart, muhasebe uygulamalarına yön veren kurallar topluluğu diyebiliriz. Çeşitli ülke ve kuruluşlarda muhasebe standartları ile ilgili çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Amerika, İngiltere, Almanya, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee-IASC) muhasebe standartları konusunda çalışmalar yapmıştır (Sağlam, Şengel ve Öztürk, 2009: 3-4).

Küreselleşme ile birlikte sermaye piyasalarının gelişmesi ve çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması finansal tabloların doğru, güvenilir, karşılaştırılabilir bir şekilde düzenleme ihtiyacını doğurmuştur. Bunun yanında son yıllarda muhasebe uygulamalarında ve bağımsız denetim sürecinde meydana gelen usulsüzlükler bu ihtiyacı daha da artırmıştır. Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının ortaya çıkmasında ve uygulanmasında em önemli sebep işletmeler tarafından hazırlanan finansal raporlar arasında uyum, güvenilirlik ve şeffaflık sağlayabilmesidir (Babuşcu ve Hazar, 2007: 65).

Uluslararası muhasebe standartları oluşturmanın amaçları şu şekilde sıralanabilir (Sağlam, 2001: 18):

- ✓ Uygulamadaki farklılıkları ortadan kaldırmak,
- ✓ Muhasebe ilkelerini tekdüze hale getirmek,
- ✓ Mali tabloları açık, anlaşılabilir, tarafsız, uygun ve karşılaştırılabilir hale getirmek,
- ✓ Uluslararası alanda finansal bilgi üretimi ve sunulması esnasında ortak bir dil oluşturmaktır.

2.1. ULUSLARARASI KURULUŞLAR

2.1.1.Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC)

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi, 71 ÷lkeden 97 muhasebe kuruluşunun aralarında imzaladıkları bir antlaşma ile 1973'te kurulmuştur. Komite, ilk standart taslağını 1974'te yayınlanmıştır. 1975'te ilk standart yayınlanmıştır. 1988'e kadar 28 tane standart yayınlanmıştır. Yayınlanan bu standart hükümlerinin uygulanması konusunda esnekliğe izin verilmiştir. Bu durum standartların uluslararası anlamda kabulü ve kullanımı için yapılmıştır (Davis ve Rueschhoff, 2001: 45).

IASC, 1989'da finansal araçların tanınması için bir proje başlattı. İki aşamaya ayrılan bu projenin ilk aşamasında finansal tabloların açıklanması ve sunumu IAS 32 standardı ile düzenlendi. İkinci aşamada ise finansal araçların muhasebeleştirme, ölçme ve riskten korunması IAS 39 standardı ile düzenlendi (Hernandez, 2003: 74).

IASC'nin yaptığı standart çalışmalarının amaçları aşağıdaki gibidir (Fuertes, 2008: 332):

- ✓ Muhasebe kayıtlarının uluslararası anlamda standart hale getirmek,
- ✓ Muhasebe standartlarının uluslararası anlamda karşılaştırılabilir olmasını sağlamak,
- ✓ IASC'nin standartları uygulayabilmesi için avantajlar sağlamaktır.

2000 yılında yapılanma kapsamında komitenin tüzüğü değiştirilmiş ve IASC Vakfına (IASCF) dönüştürülmüştür. Vakıf, almış olduğu karar ile uluslararası muhasebe standartları yayınlama görevini yeni kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na (International Accounting Standards Board- IASB) devretmiştir (Elitaş vd. 2011: 2).

2.1.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), 2001 yılında IASCF bünyesinde kurulmuştur. Daha önce IASC tarafından kabul edilen 41 adet Uluslararası Muhasebe Standardı (IMS) kurul tarafından korunmuş ancak oluşturulacak yeni standartların adı Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards – IFRS) olarak değiştirilmiştir (Zencirkıran, 2015: 65).

IASB, 15 yönetim kurulu üyesinden oluşan bağımsız bir kurumdur. IASB'nin amacı, uluslararası muhasebe standartları geliştirerek sermaye piyasası kullanıcılarına ve ekonomik karar alma mekanizmalarına yardımcı olmaktır. IASB, 01.04.2001 tarihinde IFAC'ın yerine faaliyetlerine başlamış ve ilk Uluslararası Finansal Raporlama Standardını (IFRS) yayınlamıştır (Brown, Purushothoman ve Scharl, 2006: 306).

IASB, aktif olarak Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS), Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ve IFRS'lerin yorumlarını geliştirmektedir. IMS ve IFRS'lerin 2000 yılından günümüze kadar büyük bir ilerleme kaydedip herkes tarafından kullanılmasının en önemli nedeni standartların şeffaf, uygun ve hesap verebilirlik açısından ihtiyaçlara cevap verebilmesidir (Donnelly, 2007: 118-119).

1 Ocak 2005'ten itibaren Avrupa Birliği'nde borsaya kayıtlı şirketler, bankalar ve sigorta şirketlerinin finansal tablolarını Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre düzenlemeleri zorunlu hale gelmiştir (Perry ve Nölke, 2006: 559).

Türkiye, AB'ye aday ülke olmasından dolayı IMS ve IFRS'lerin uygulanmasına yönelik adımlar atmıştır. Bu bağlamda Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuş ve IMS ile IFRS'lerin birebir çevirileri yapılarak uygulanmaya konulmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 2006'dan itibaren ülkemizdeki halka açık şirketler, sigorta şirketleri ve bankalar Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını (TFRS) uygulamaktadır (Çankaya ve Hatipoğlu, 2011: 62).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun Görevleri aşağıdaki gibidir (Sağlam vd. 2009: 14-15):

- ✓ Anlaşılır, şeffaf, kaliteli ve kapsayıcı standartları geliştirmek,
- ✓ Ulusal standartları ve uluslararası standartları birbirine yaklaştırmak,

- ✓ Standart taslaklarını çıkartmak ve bunları geliştirmek,
- ✓ Geliştirilen bir standart ildir ilgili ulusal standartları ve uygulamaları gözden geçirmek,
- ✓ Büyük projeler için uzmanlardan görüş alan komiteler kurmaktır

2.1.3. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB)

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board – FASB), Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü'nün tavsiyesi üzerine 1973'te kurulmuştur. FASB'nin amacı, mali tablo kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda hareket ederek standartlar oluşturmaktır (Kirsch, 2012: 1).

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB), 9 üyeden oluşmaktadır. Bağımsız denetimden geçen ve mali tablolarını sunan tüm şletmeler için standartlar yayınlamaktadır. FASB, herhangi bir konuda standart oluşturmadan önce konunun önemini ve kalıcılığını diğer düzenlemeler ile uyumluluğunu ve uygulanabilirliğini değerlendirmektedir. FASB, finansal raporlamaya ilişkin farklı kaynaklardan ve kurumlardan öneri almaktadır (Kiracı ve Köse, 2002: 55-56).

FASB'ye göre muhasebe standartları, ekonominin verimli bir şekilde işleyişi için esastır çünkü kaynakların tahsisine ilişkin alınacak kararlarda mali tabloların güvenilir, şeffaf ve açık olması gerekmektedir (Jiang, Wang ve Xie, 2014: 373).

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), arasında 18.08.2002'de Norwalk Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile dünya sermaye piyasalarında kullanılması için kapsamlı muhasebe standartları geliştirilmesi amaçlanmıştır (Garmong, 2012: 25).

2.2.TÜRKİYE'DE MUHASEBE STANDARTLARININ GELİŞİM SÜRECİ VE FİNANSAL TÜREV ARAÇLAR İLE İLGİLİ STANDARTLAR

Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), 09.02.1994'te Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odası Birliği (TÜRMOB) tarafından kurulmuştur. TMUDESK, Finansal tabloların ihtiyaçlara uygun, gerçek, güvenilir, anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olabilmesi için faaliyetler yürütmektedir. Bunun yanında ulusal muhasebe standartları ve denetim faaliyetlerinin sağlıklı yapılabilmesine yardımcı olmaya çalışmaktadır. 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununa ek olarak 18.08.1999 tarih ve 4487 sayılı kanunla kurulan, idari- mali özerkliği bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) 07.03.2002'de faaliyete geçmiştir. TMUDESK'in görevleri ve bugüne kadar yaptığı çalışmalar TMSK'ya devredilmiştir (Başpınar, 2004: 50-51).

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), stratejik olarak Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını benimsemiştir. Bu tercih esasen Ülkemizin Avrupa Birliği adaylık sürecinin de bir gereğidir. AB müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlanan yeni Türk Ticaret Kanunu taslak çalışmalarında da bu strateji aynen kabul görmüştür. TMSK, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı (IASCF) ile yaptığı lisans anlaşması çerçevesinde IAS ve IFRS'lerin birebir çevirisini yaparak TMS ve TFRS adı altında Resmi Gazete'de yayınlamış ve bunları sürekli güncellemiştir. TMSK, bu standartlar ile finansal tabloların hazırlanması ve sunulmasına ilişkin kuralları, muhasebe standartlarını, uygulama usullerini uyumlaştırmayı amaçlamaktadır. Bu standartlar, başta AB olmak üzere pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de halka açık şirketlerin, bankaların ve sigorta şirketlerinin finansal tablolarında uygulanmaktadır (TMSK Yayınları, 2010: 1-3).

2.2.1.Türkiye Muhasebe Standardı – 32 (TMS - 32)

TMS-32 Finansal Araçların sunumu standardı 1 Ocak 2005'ten sonraki hesap dönemlerinde geçerli olacak şekilde 28 Ekim 2006'da yürürlüğe girmiştir. Bu standart her zaman TMS-39 standardı ile kullanılmaktadır. Bu standardın temel ilkeleri aynı zamanda TMS-39 standardının temel ilkeleridir. Finansal tablolar ve eklerinde açıklanacak hususlara da TFRS 7 ve TFRS 9 açıklık getirmektedir (Ceran ve Öz, 2014: 228-229).

Finansal araçlar, bir firmanın finansal varlığı ile başka bir finansal borcunda veya özkaynağa dayalı finansal aracında artışa sebep olan araçlardır. TMS-32'ye göre finansal

araçlar, finansal türev araçlar, finansal araçlar, finansal borçlar ve özkaynağa dayalı finansal araçlar olarak gruplandırılmaktadır (Ertürk vd, 2016: 191). Finansal araçlar, uzun vadeli ve düşük riskle kâr elde etmek, yatırımcıların mevcudundaki fazla fonları değerlendirmelerine olanak sağlayan araçlardır (Kaya, 2015: 106).

Bilançolarda finansal araçların miktarı gittikçe artmaktadır. Birçok menkul kıymetten oluşan finansal araçların fiyatları sürekli olarak değişmektedir. Ayrıca asıl (orijinal) menkul kıymetler ile beraber finansal türev araçlar da miktar ve nitelik olarak artmaktadır. Bu finansal araçlar; kâr elde etme, likidite yönetimi ve daha ucuza kaynak sağlama gibi avantajlarının yanında fiyat hareketlerine ve finansal risklere de sebep olabilmektedir. Bu standart, finansal araçların kapsamını, niteliklerini, sınıflandırılmasını ve bilançoda yer alması gereken bilgilerin nasıl düzenlenmesi gerektiğini açıklamaktadır (Örten vd, 2007: 457).

Finansal araçların muhasebe esasları, bilançoda yer alması ve borçların açıklanması ile ilgili düzenlemeler bu standardın kapsamındadır. Esas itibari ile finansal sözleşme özelliği taşımayan alım ve satım sözleşmelerinin tarafları edinimlerini finansal araç veya nakit ile yerine getirebiliyorlarsa bu standart kapsamındadır (Kaya, 2014: 580-582)

Bu standart herhangi bir şirketin kendi sunduğu finansal araçların finansal yükümlülük, finansal varlık veya özsermaye aracı şeklinde sınıflandırılmasını öngörmektedir. Bu ayırım veya sınıflandırma özün önceliği kavramı gereği finansal aracın hukuki niteliğini değil ekonomik içeriğini öne almayı gerektirir. İhracatın ilk aşamasında yapılan bu sınıflandırma daha sonraki dönemde değiştirilemeyecektir (Köksal ve Akdoğan, 2017: 447-448).

İşletmelerin ihraç ettiği menkul kıymetler (sözleşme) hem özsermaye unsuru hem de borçlanma unsuru özelliğine sahip ise bunlara birleşik finansal araçlar (gömülü araçlar) denir. Bunların bilançoda ayrı ayrı gösterilmesi gerekmektedir. İşletme ihraç zamanındaki şartlara göre belirlenen fiyatı borç ve özsermaye kısımlarına ayıracak ve bunu ileride gelişen piyasa koşullarına göre (faiz oranı, döviz kuru, menkul kıymet fiyatı) değiştiremeyecektir (Zaif ve Torun, 2015: 48-49).

2.2.2. Türkiye Muhasebe Standardı – 39 (TMS 39)

Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMSDK) tarafından uzun süredir yapılan çalışmalar sonucu ‘‘Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme’’ye ilişkin TMS-39 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı, 03.11.2006’da Resmi Gazete’de yayınlanarak 01.01.2006’dan itibaren başlayan hesap dönemlerinde geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir (Bal ve Öztürk, 2013: 124-125).

TMS-39, finansal araçların tanımı, değerlemesi, sınıflandırılması, raporlanması, kayda alınması ve kayıttan çıkarma yöntemleri ile ilgili maddeleri kapsamaktadır. Türev ürünler için gerçeğe uygun değer ölçümü ve hedge muhasebesi (riskten korunma) ile bunun kullanılması için gerekli şartlar verilmiştir. Türev ürünlerin kaydedilmesi, kayıttan çıkarılması ve değerlemesi konularında ilkeler belirlenmiştir (Abdioğlu vd, 2014: 142).

TMS-39’a göre finansal türev araçlar, sözleşmeye konu finansal araca ait fiyat, kur ve faiz oranı gibi değişimlerden kaynaklanabilecek risklere karşı korumak, temelde kâr elde etmek için yapılan vadeli işlem sözleşmelerini kapsamaktadır. Finansal Türev Araçlar, futures, forward, swap, opsiyon ve diğer finansal türev araçlar olarak sıralanabilir (Ersoy, 2011: 64).

TMS-39’a göre finansal türev araçlar, amaçlarına göre korunma amaçlı ve kâr amaçlı finansal türev araçlar olarak ayrılabilir (Örten ve Örten, 2001: 25-27):

1. Korunma Amaçlı Finansal Türev Araçlar: Kur riski, fiyat riski ve nakit akış riskine karşı kullanılan finansal araçlardır.
2. Kâr Amaçlı Finansal Türev Araçlar: Kur riski, fiyat riski, faiz oranı riski ve fiyatta meydana gelebilecek değişikliklerden faydalanarak kâr elde etmek için kullanılan finansal araçlardır.

Finansal türev araçlar, mevcut finansal araçlara bağlı olarak türetilerek hedging amaçlı kullanılabilen finansal araçlardır. İşletmeler hedging işlemi ile gelecekte meydana gelebilecek döviz kuru ve faiz oranının değişimlerinden kaynaklı zararlardan korunmayı amaçlamaktadır. Hedging (Riskten Korunma) amaçlı yapılan sözleşmeler, standart açısından hedge muhasebesi için gerekli şartları taşıdığı sürece finansal türev araçlara ilişkin şartlar kısıtlanmamaktadır (Sabuncu, 2017: 94-96).

Riskten korunma (Hedge) muhasebesi, riskten korunma araçlarıyla riskten korunmaya konu finansal varlıkların gerçek değerindeki değişikliklerde, kâr veya zarar üzerindeki

netleştirme etkilerinin muhasebesini sağlar. Hedge muhasebesinin uygulanması, riskin belirlenmiş olması ve işletmenin kâr-zarar durumunu etkilemesi durumunda mümkün olabilmektedir (Babaoğlu ve Öztürk, 2020: 382-383).

Finansal bir varlık ilk muhasebeleştirilmesinde, gerçeğe uygun değeri ile ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıkların edinimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri, söz konusu gerçeğe uygun değere ilave edilir (Bodur, 2012: 19). Gerçeğe uygun değer ile ölçülen bir finansal varlıktan veya finansal borçtan kaynaklanan kazanç ve kayıplar muhasebeleştirilmelidir (Kıllı ve Evcı, 2017: 130).

Finansal araçların kayda alınması kayıt zamanı, kayıta kullanılacak hesaplar, kayıt yöntemi ve değer belirlenmesi gerekir. Finansal türev araçların muhasebeleştirilmesinde asli hesapların kullanımı öngörülür. Ancak işlem yapılan tarihte ekonomik değer hareketi yoksa bilançonun varlık ve kaynaklarını gereksiz olarak artacağından dolayı kayıtlar, nazım hesaplarda izlenmektedir. Finansal türev araçlarla ilgili olarak yapılacak muhasebe kayıtlarında; sözleşme değeri, piyasa değeri (cari değer), prim veya iskonto değeri, beklenen nakit akışlarının bugünkü değerlerinden biri kullanılmaktadır (Adıgüzel, 2014: 104-107).

Finansal türev araçların muhasebeleştirilmesinde asli hesapların kullanılması öngörülürken, kayıt zamanı olarak da 2 yöntem kullanılmaktadır (Fındık, 2016: 66-67):

- ✓ Teslim Tarihini Esas Alan Yöntem: Finansal araç sözleşmelerinin muhasebe kayıtları, sözleşme konusu olan mal ve hizmetin vade bitimine kadar ertelenir.
- ✓ İşlem Tarihini Esas Alan Yöntem: Finansal araç sözleşmeleri ile ilgili muhasebe kayıtları, sözleşme tarihinde yapılır.

Kayıt işleminde kullanılacak olan değerlemeler esas alındığında erteleme ve gerçeğe uygun değer yöntemi kullanılmaktadır (Örten ve Örten, 2001: 14):

- ✓ Erteleme Yöntemi: Hem sözleşmedeki değer hem de sözleşmenin cari değeri esas alınarak finansal araç alımlarına ilişkin kayıt işlemleri yapılabilir. Bunlardan, sözleşme değerinin esas alındığı ve vade bitimine kadar cari değer ile sözleşme değeri arasındaki değer artışı veya azalış tutarını asli hesaplara alarak vade bitimine kadar ertelenir. Ülkemizde finansal varlıklar ile ilgili olarak yapılan kayıt işlemleri bu yönteme göre yapılmaktadır.

✓ Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi: Finansal araçların muhasebe kayıtları yapılırken sözleşme değeri yerine cari piyasa değerini (gerçek piyasa değeri) esas alan uygulamadır. Finansal türev araçların riskten korunması amacıyla uygulanmaktadır. Bu yöntem, sözleşmenin yapıldığı tarih ile sözleşmenin vade bitimine kadar finansal türev araca ve asıl finansal araca ait değer değişimleri açıkça görülebilir ve ürünlerin finansal tablolarda cari değeri ile yer alması sağlanır.

Finansal türev ürünlerin muhasebeleştirilme işlemleri yapılırken uygulanan gerçeğe uygun değer yöntemi gerek gerçek duruma uygun finansal tablo düzenlemek gerekse finansal türev ürünlere ait kâr veya zararı hesapta görebilmek açısından erteleme yöntemine göre daha uygundur. TMS-39, finansal türev araçların gerçeğe uygun değeri ile bilançoda belirtilmesi ve gerçeğe uygun değerdeki değişikliklere bağlı olarak oluşan kâr veya zarar durumunun gelir tablosunda belirtilmesi gerektiğini açıklamıştır. Tüm finansal türev araçların başlangıçta gerçeğe uygun değerleri olduğu için maliyetleri ile kayda alınmaktadır. Gerçeğe uygun değerleri hesaplanamayan finansal türev araçlar yine de bilanço içinde gösterilecektir ancak standart düzenleyiciler bu uygulama ile çok az karşılaşılacağını ve gerçeğe uygun değerlerin hesaplanabileceğini öngörmüşlerdir (Mısırlıoğlu, 2008: 69-71).

2.3. HEDGE MUHASEBESİ

1970’li yıllarda büyük önem kazanan finansal risk kavramı, parasal bir kayba maruz kalma olasılığı olarak tanımlanabilir. Bretton Woods’un çökmesi yatırımcıları birtakım önlemler almak zorunda bırakmıştır. Geliştirilen finansal araçlar ve uygulanan değişken kur sistemi, firmalar tarafından yapılan sözleşmelerin büyük bölümünün riskten korunma (hedging) amacı ile yapılmasına neden olmuştur (İpek, 2020: 6-7).

Riskin tanımlanması ve ölçülmesi kadar tanımlanan riskin yönetilebilmesi de finansal kurumlar açısından çok önemlidir. Risk yönetiminde üstlenilen risklerin kolayca karşı tarafa transfer edilebilmesini sağlayan ve teknik olarak her tür risk için finansal araçlar kullanılmaktadır. Riskin yönetimi, uygulamada üç aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir (Kurun, 2005: 1-2):

- ✓ Riskin tanımlanması,
- ✓ Riskin ölçülmesi,
- ✓ Riskin yönetilmesi olarak sıralanır.

Son yıllarda uluslararası sermaye hareketlerinin hızla artması, finansal türev araçlar ve risk yönetimi gibi iki temel kavrama dikkat çekmiştir. Şirketler bu finansal araçları temelde riskten korunma (hedging) amacı ile yapmaktadır (Clemente, 2015: 32). Finansal piyasalarda risk; döviz kuru, faiz oranı ve hisse senedi fiyatı gibi finansal varlıkların fiyatlarındaki dalgalanma olarak tanımlanabilir. Türkiye’deki yatırımcıların özellikle döviz kuru riski ve faiz oranı riski ile karşı karşıya kaldıkları dikkate alındığında bu riskleri azaltabilecek finansal türev araçları ve bu araçların işlem gördüğü vadeli işlem piyasalarını tanımaları önem taşımaktadır (Ural, 2016: 5). Riskten korunma amacıyla yapılan vadeli işlem sözleşmelerinin amacı, satın alma fiyatını sabitleyerek gelecekte alınması planlanan ürünün fiyat artışlarından korunmaktır (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 247).

Riskten korunma amacıyla kullanılan finansal türev araçlar, hedging enstrümanları olarak da adlandırılabilir. Gelecekteki nakit akışlarının bugünden belirlenen fiyatlarla sabitlenerek belirsizliğin azaltılması, hedging işleminin özünü oluşturmaktadır. Temel olarak riskten kaçınan firmalar, finansal türev araçları kâr ve arbitraj amacıyla kullanmaktan ziyade riskten korunma (hedging) amacı ile kullanmaktadır (Yıldız ve Çiftci, 2011: 77).

2.4. FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRME SORUNLARI

21. yüzyılın başlarında muhasebe yolsuzluklarında meydana gelen artışlar, finansal raporlama kalitesinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple finansal raporlama tanımının net bir şekilde yapılması gerekmektedir. Çünkü firmalar yatırım kararı alırken iyi bir finansal raporlamaya ihtiyaç duymaktadır. FASB ve IASB'ye göre finansal raporlamanın kalitesi doğru ve adil bir şekilde tutulan finansal tablolar aracılığı ile ölçülmektedir (Heralth ve Albarqi, 2017: 1).

Finansal türev araçların muhasebe işlemlerinde en önemli sorun, bu finansal araçlar ile ilgili işlemlerin muhasebe kayıtlarında nasıl yer alacağıdır. Finansal türev araçların bilançoda ne şekilde gösterileceği, kayıt tarihi ve muhasebe esaslarının ne şekilde olacağı büyük önem taşımaktadır. Finansal türev araçların muhasebe işlemlerinde karşılaşılan bir diğer sorun ise bu finansal araçlarla yapılan sözleşmelerin ne şekilde değerlendirileceğidir. Yani finansal türev araçlar muhasebeleştirilirken ilk kayıt işleminde hangi değer kullanılacağı ve sonraki dönemde değerlemenin nasıl yapılacağıdır (Aygören ve Kurtcebe, 2019: 6).

İletişim ve teknolojiadaki gelişmelerle beraber dünyanın adeta tek pazar haline gelmesi finans yatırımcıları açısından finansal tabloların önemini artırmıştır. Yerel düzenlemeler bu gelişmelere cevap verememekte ve mali tabloların karşılaştırılabilir olmasını engellemektedir. Bu sorunlar IASB tarafından düzenlenen muhasebe standartları ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. IASB tarafından yayınlanan IAS 32 Finansal Araçların Sunumu standardı finansal araçların tanımını, bilançoda nasıl yer alacağını, raporlamanın nasıl olacağını ve IAS 39 Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi standardı ise, finansal türev araçların muhasebeleştirilmesi, riskten korunma ve spekülasyon muhasebesini ele almaktadır (Haftacı ve Pehlivanlı, 2007: 139).

Ülkemizde bu standartları uygulamanın temel amacı, muhasebe usullerindeki farklılıkları ortadan kaldırarak tüm işletmelerin TMS/IFRS'ye geçmelerini sağlamaktır. Bu konuda Kamu Gözetim Kurumu çalışmalar yapmaktadır. TMS'lere göre hazırlanması gereken finansal tablolar genel olarak 1994'ten beri uygulanmakta olan Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS) ile örtüşmektedir. Ancak finansal tablolarda olması gereken bilgiler, bu bilgilerin sınıflandırılması ve tabloların formatı konusunda TMS'ler ile TDMS arasında farklılıklar bulunmaktadır. TMS'nin finansal tablolara etkisi üç açıdan ele alınabilir (Elmas ve Ardıç, 2018: 8-9):

- ✓ Değerleme bakımından farklılıklar,
- ✓ Kapsam bakımından farklılıklar,
- ✓ Biçimsel yapı (sınıflandırma) bakımından farklılıklar olarak sınıflandırılabilir.

3. BÖLÜM

FİNANSAL TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI VE ÖRNEK UYGULAMALAR

Finansal türev araçlar, küreselleşmenin etkisiyle oldukça geniş bir kullanım alanına ulaşmıştır. Bunun sonucunda işlem hacmi oldukça genişleyen bu araçların doğru şekilde muhasebeleştirilmesi ve mali tablolarda gösterilmesi büyük önem taşımaktadır. Tez çalışmamda bu araçların muhasebeleştirilmesinde Tek Düzen Hesap Planında kullanımda olmayan hesaplar taslak olarak finansal türev araçlar için kullanılmıştır.

Örnek Olarak Kullanılan Hesap Kodları

1. Dönen Varlıklar

- 117.01. Forward Sözleşmelerinden Alacaklar Hs.
- 117.02. Futures Sözleşmelerinden Alacaklar Hs.
- 117.03. Opsiyon Sözleşmelerinden Alacaklar Hs.
- 117.04. Swap Sözleşmelerinden Alacaklar Hs.

2. Duran Varlıklar

- 217.01. Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs.
- 217.02. Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs.
- 217.03. Opsiyon İşlemlerinden Alacaklar Hs.
- 217.04. Swap İşlemlerinden Alacaklar Hs.

3. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

- 317.01. Forward İşlemlerinden Borçlar Hs.
- 317.02. Futures İşlemlerinden Borçlar Hs.
- 317.03. Opsiyon İşlemlerinden Borçlar Hs.
- 317.04. Swap İşlemlerinden Borçlar Hs.

4. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

- 417.01. Forward İşlemlerinden Borçlar Hs.
- 417.02. Futures İşlemlerinden Borçlar Hs.
- 417.03. Opsiyon İşlemlerinden Borçlar Hs.
- 417.04. Swap İşlemlerinden Borçlar Hs.

3.1. Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Forward sözleşmelerinde alım satım işleminin yapıldığı organize bir borsa olmadığı için, kâr veya zararının hesaplanmasındaki zorluklar nedeniyle forward sözleşmeler için sözleşme vadesi içinde kâr veya zarar hesaplanması ve muhasebe kaydı yapılmamaktadır. Hedge amaçlı forward sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi varlık alımını ya da satışını kapsıyorsa, varlık alımı ya da satış tutarı olarak kaydedilir. Kâr amaçlı yapılan forward sözleşmelerinden edinilen kâr ya da zarar, gerçekleştiği dönemin geliri veya gideri olarak kaydedilir (Kırılıoğlu ve Altunkaynak, 2016: 606-607).

3.1.1. Döviz Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

A firması 1 Aralık 2020'de Amerikan Z firmasından 1.000.000 Dolar tutarında hammadde ithal etmiştir. Anlaşmaya göre ödeme 28 Şubat 2021'de yapılacaktır. Firma yetkilileri ödeme tarihinde dolar kurunda meydana gelebilecek değişikliklerden korunmak için 1 Aralık 2020'de X bankası ile 28 Şubat 2021 vadeli döviz forward sözleşmesi imzalamıştır (Parlakkaya, 2005: 179-184):

Forward sözleşme kuru, 1 Dolar: 6 TL'dir. İzleyen dönemlere ilişkin döviz kurları aşağıdaki gibidir:

Tarih	Döviz Kuru
01 Aralık 2020	1 Dolar: 5.10 TL
31 Aralık 2020	1 Dolar: 5.50 TL
31 Ocak 2021	1 Dolar: 5.75 TL
28 Şubat 2021	1 Dolar: 6.25 TL

28 Şubat 2021'de döviz forward sözleşmesi gereği 6.000.000 TL ödemiş ve 1.000.000 dolar satın alınarak borç ödenmiştir.

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları şöyledir:

a) Hammadde Alım Kaydı:

01.12.2020
150 İlk Madde ve Malzeme Hs. 5.100.000
320 Satıcılar Hs. 5.100. 000
320.10. Yurtdışı Satıcılar
Hammadde Alım Kaydı

b) Sözleşme Alım Kaydı:

01.12.2020
117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 6.000.000
317.01 Forward İşlemlerinden Borçlar 6.000.000
Forward Sözleşmesinin Kaydı

Forward Sözleşmesi İşlem Kuru: 6 TL

Başlangıç Spot Kuru: 5.10 TL

Forward Primi: 0.90 TL

Günlük Prim: $0.90/(31+31+28) = 0.01$

Aralık 2020: $0.01 \times 31 = 0.31$ TL

Ocak 2021: $0.01 \times 31 = 0.31$ TL

Şubat 2021: $0.01 \times 28 = 0.28$ TL

c) Her Rapor Dönemi Sonunda:

31.12.2020

656 Kambiyo Zararları Hs. 310.000

320 Satıcılar Hs. 310.000

320.10 Yurtdışı Satıcılar

0.31x1.000.000 Dolar Satıcılara Olan Borcun Evaluasyonu

31.01.2021

656 Kambiyo Zararları Hs. 310.000

320 Satıcılar Hs. 310.000

320.10 Yurtdışı Satıcılar

0.31x1.000.000 Dolar Satıcılara Olan Borcun Evaluasyonu

28.02.2021

656 Kambiyo Zararları Hs. 280.000

320 Satıcılar Hs. 280.000

320.10 Yurtdışı Satıcılar

0.28x1.000.000 Dolar Satıcılara Olan Borcun Evaluasyonu

d) Forward Sözleşmesinin Sona Ermesi:

28.02.2021

100 Kasa Hs. 6.000.000

100.10 Yabancı Para Kasası

100 Kasa Hs. 6.000.000

100.01 TL Kasası

Forward Sözleşmesi Gereği 1.000.000 Dolar x 6 TL

28.02.2021

317.01 Forward İşlemlerinden Borçlar Hs. 6.000.000

117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 6.000.000

Forward Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

e) Satıcılara Olan Borcun Ödenmesi

28.02.2021

320 Satıcılar Hs.6.000.000

320.10 Yurtdışı Satıcılar

100 Kasa Hs. 6.000.000

100.10 Yabancı Para Kasası

Satıcı Z Firmasına Olan Borcun Ödenmesi

A firması, 01.12.2020 tarihinde, 28.02.2021 tarihinde ödemek üzere 1.000.000 Amerikan Doları borçlanmıştır. Firma döviz kurunda yaşanacak olası artışlara karşı korunma amacıyla döviz forward sözleşmesi imzalamış ve bu sözleşme ile döviz kurunu 6 TL'den sabitlemiştir. Sözleşme bitiş tarihinde dolar kuru 6.25 TL olmuştur. A firması yapmış olduğu bu anlaşma ile 6.250.000 TL ödemek yerine 6.000.000 TL ödemiştir.

3.1.2. Faiz Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

K firmasının varlıkları arasında faize başlama tarihi 01.07.2020, faize esas değeri 100.000 TL, yıllık faiz oranı TÜFE+10 olan 6 ayda bir faiz ödemeli tahvil vardır. Firma, faiz oranındaki düşmeden kaynaklanabilecek varlık getirisinin azalma riskini önlemek için 01.07.2020'de L firmasına yıllık %80 faizli ve 31.12.2020 vadeli 6 aylık bir faiz forward sözleşmesi satmıştır. 6 ayın sonunda yıllık TÜFE %60 olarak gerçekleşmiştir. Sözleşme ile ilgili giderlerin toplamı 1.000 TL olup taraflar bu gideri %50 oranında ödeyeceklerdir (Örten ve Örten, 2001: 88-90):

Diğer bilgiler yukarıda açıklandığı gibidir. Yalnız L firması ile K firması arasındaki faiz forward sözleşmesi 3'e karşılık 9 aylık olarak 01.04.2020 tarihinde yapılmış, yıllık %80 sözleşme faiz oranı ile 3 ay sonra %60 olan yıllık TÜFE+10 arasındaki %10 farkın K firmasına 01.07.2020 tarihinde peşin ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları şöyledir:

K Firmasının Kayıtları

_____ 01.07.2020 _____

317.01 Forward İşlemlerinden Borçlar Hs. 100.000

117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 100.000

Forward Sözleşmesinin Hesap Kaydı

_____ 01.07.2020 _____

770 Genel Yönetim Giderleri Hs. 500

191 İndirilecek Kdv Hs. 90

100 Kasa Hs. 590

Sözleşme Giderinin Yarısının Ödenmesi

01.07.2020

100 Kasa Hs. 35.000

642 Faiz Gelirleri Hs. 35.000

Tahvil Faiz Gelirinin Tahsili $(100.000 \times 70 \times 6) / 12000$

31.12.2020

780 Finansman Giderleri Hs. 35.000

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 35.000

Forward Sözleşmesi Faiz Gideri $(100.000 \times 70 \times 6) / 12000$

31.12.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 40.000

642 Faiz Gelirleri Hs. 40.000

Forward Sözleşmesi Faiz Geliri $(100.000 \times 80 \times 60) / 12000$

31.12.2020

117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 100.000

317.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 100.000

Forward Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

L Firmasının Kayıtları:

01.07.2020

317.01 Forward İşlemlerinden Borçlar Hs. 100.000

117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar 100.000

Forward Sözleşmesi Hesap Kaydı

01.07.2020

770 Genel Yönetim Giderleri Hs.500

191 İndirilecek Kdv Hs. 90

100 Kasa Hs.590

Sözleşme Giderinin Yarısının Ödenmesi

31.12.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 35.000

642 Faiz Gelirleri Hs.35.000

Forward Sözleşmesi Faiz Gelirinin Kaydı (100.000x0.70x6)/12

31.12.2020

780 Finansman Giderleri Hs. 40.000

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 40.000

Forward Sözleşmesi Faiz Giderinin Kaydı (100.000x0.80x6)/12

31.12.2020

117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 100.000

317.01 Forward İşlemlerinden Borçlar Hs. 100.000

Forward Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

Varsayıma göre sözleşmenin yapılma tarihi olan 01.04.2020 ile vade sonu arasında 9 ay varsa da sözleşme yapılma tarihinden itibaren 3 ay sonra (01.07.2020'de) işlemeye başlamıştır. Bu tarihte yıllık LIBOR %60 olarak gerçekleşmiştir. Forward sözleşmesi faiz oranı %80, değişken faiz oranı TÜFE (%60)+%10 = %70'dir. K firmasının amacı, değişken faiz oranında meydana gelecek ve varlık (tahvil) getirisini azaltıcı etkide bulunacak riskten korunmak olduğu için faiz forward sözleşmesi ile bu firmanın lehine yıllık %10 (%80-%70) oranında olumlu bir fark meydana gelmiştir. Bu farkı esas alırsak 100.000 TL üzerinden 6 aylık faiz tutarı pratik

olarak 5.000 TL'dir. ($100.000 \times 0,10 \times 6/12 = 5.000$). Bu tutar L firması tarafından K firmasına 31.12.2020 tarihinde ödenecektir.

3.1.3. Mal (Emtia) Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

Makarna üreten A firmasının 30.06.2020'de 20 ton buğdaya ihtiyacı vardır. Firma yetkilileri fiyat artışı riskinden korunmak için 01.01.2020'de buğday satıcısı B firması ile teslim tarihi 30.06.2020 ve fiyatı 3 TL/KG olmak üzere 20 ton buğday alım-satımını içeren bir mal (emtia) forward sözleşmesi imzalamıştır (Parlakkaya, 2005: 178-179):

30.06.2020'de A firması, B firmasına (20.000 kg x 3 TL) 60.000 TL ödeyerek 20 ton buğdayı teslim almıştır.

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

a) Forward Sözleşmesinin Yapılması Kaydı:

_____ 01.01.2020 _____

117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 60.000

317.01 Forward İşlemlerinden Borçlar Hs. 60.000

Forward Sözleşmesinin Kaydı

b) Forward Sözleşmesinin Sona Ermesi Kaydı:

_____ 30.06.2020 _____

150 İlk Madde ve Malzeme Hs. 60.000

100 Kasa Hs. 60.000

Forward Sözleşmesi Yükümlülüklerinin Yerine Getirilmesi

c) Forward Sözleşmesi Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesi

30.06.2020

317.01 Forward İşlemlerinden Borçlar Hs. 60.000

117.01 Forward İşlemlerinden Alacaklar Hs. 60.000

Forward Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

A firması forward işlemine girmek suretiyle buğday maliyetini 3 TL/KG olarak sabitlemiştir. Stoklar maliyet bedeli üzerinden kaydedildiği için sözleşme sonucu ödenen tutar stok maliyeti olarak kayıtlarda yer alır.

B Firmasının Kayıtları

Forward sözleşmesinin karşı tarafını oluşturan satıcı B firması, forward sözleşmesinin yapılması ve sözleşmenin sona ermesine ilişkin olarak A firması ile aynı muhasebe kayıtlarını yapar.

B firması forward işlemine girmek suretiyle buğday satıcı fiyatını 3 TL/KG olarak sabitlemiştir. Sözleşme sonucu tahsil edilen tutar, satış geliri olarak kayıtlarda yer alır.

30.06.2020

100 Kasa Hs. 60.000

600 Yurtiçi Satışlar Hs.60.000

Forward Sözleşmesine Konu Olan Malın Satışı

3.2.Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Futures sözleşmeleri mali tablo dönemlerinde (aylık, üç aylık...) sözleşme kazancı ya da zararı nazım hesaplarda izlenilir. Sözleşme kazancı veya zararının nazım hesaplarda izlenilmesinin sebebi bilgi verme isteğinden dolayıdır. İşlem ile ilgili gerçek zarar veya kâr, sözleşme vadesinin bitiminde belirlenecektir. Futures piyasalarda sözleşme alıp satan firmaların yatırmak zorunda oldukları marjin depozito niteliğinde olduğu için alacak şeklinde kaydedilir. Futures sözleşmeleri hedge ve kâr amacıyla yapılabilmektedir (Birgili, Akyel ve Karaca, 2005: 113).

3.2.1. Faiz Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

A firması B bankası ile 1 Mart 2020'de yaptığı görüşme sonucunda 1 Haziran 2020'de 3 ay vadeli, vade sonunda faiz ödemeli, TEFE kadar faiz oranlı, 100.000 TL tutarlı, borçlu cari hesap şeklinde çalışacak olan bir kredi alma konusunda anlaşmaya varmıştır. 1 Mart 2020'de TEFE %50'dir. A firması kredi alma tarihine kadar TEFE'de meydana gelebilecek artış riskine karşı korunmak amacıyla 1 Mart 2020'de 100.000 TL faize esas değerli, TEFE kadar faiz oranlı, 3 ay vadeli bir faiz futures sözleşmesi satın almıştır.

Firma faiz futures sözleşmesi ile ilgili olarak 4000 TL başlangıç teminatı ile 1.000 TL aracı kurum komisyonunu 01.03.2020'de ödemiştir. Sözleşmeyi sürdürme seviyesi %80'dir. 1 Haziran 2020'de TEFE %40 ve %60 'a göre değerlendirme yapılacaktır (Örten ve Örten, 2001: 233-235).

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

_____ 01.03.2020 _____

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 100.000

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 100.000

Futures Sözleşmesinin Kaydı

01.03.2020

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 4.000

100 Kasa Hs. 4.000

Başlangıç Teminatının Yatırılması

01.03.2020

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 1000

191 İndirilecek Kdv Hs. 180

100 Kasa Hs. 1180

Aracı Kuruma Komisyon Giderinin Ödenmesi

01.06.2020

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 2.520

100 Kasa Hs. 2.520

Futures Sözleşmesi Olumsuz Fark Kaydı

$(100.000 \times (40-50) \times 92) / 36500 = 2.520$

01.06.2020

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 100.000

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 100.000

Futures Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

01.06.2020

100 Kasa Hs. 4.000

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 4000

Başlangıç Teminatının Geri Alınması

01.06.2020

100 Kasa Hs. 100.000

300 Banka Kredileri Hs. 100.000

Bankadan Kredi Alınması

31.08.2020

780 Finansman Giderleri Hs. 10.082

381 Gider Tahakkukları Hs. 10.082

Alınan Krediyeye Faiz Tahakkuk Ettirilmesi

$(100.000 \times 40 \times 92) / 36500 = 10.082$

31.08.2020

780 Finansman Giderleri Hs. 3.520

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 3.520

Futures Giderinin İlgili Hesaba Alınması

$(2.520) + (1.000) = 3.520$

TEFE'nin %40 olması durumuna göre

Kayda Alınacak Futures Faiz Tutarı

$$100.000 \times \frac{(40-50) \times 92}{36.500} \times \frac{1}{1 + \frac{40 \times 92}{36.500}} = 2.290 \text{ TL.}$$

_____ 01.06.2020 _____

180 Gelecek Aylara Ait Gider Hs. 2.290

100 Kasa Hs. 2.290

Futures Sözleşme Olumsuz Fark Kaydı

_____ 01.06.2020 _____

780 Finansman Giderleri Hs. 3.290

180 Gelecek Aylara Ait Gider Hs. 3.290

Futures Sözleşme Zararının İlgili Hesabına Alınması

TEFE'nin %60 olması durumuna göre

Kayda Alınacak Futures Faiz Tutarı

$$100.000 \times \frac{(60-50) \times 92}{36.500} \times \frac{1}{1 + \frac{60 \times 92}{36.500}} = 2.189 \text{ TL.}$$

_____ 01.06.2020 _____

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 2.189

380 Gelecek Aylara Ait Gelir Hs. 2.189

Futures Sözleşme Olumlu Fark Kaydı

_____ 01.06.2020 _____

380 Gelecek Aylara Ait Gelir Hs. 3.189

642 Faiz Gelirleri Hs. 3.189

Olumlu Faiz Farkının İlgili Gelir Hesabına Alınması

Futures sözleşmesinin spekülatif kâr elde etmek amacıyla yapılacak hesaplamalar yukarıdaki gibidir. Futures sözleşmesine ilişkin olumlu veya olumsuz farklar ise 180 ve 380 numaralı hesaplar yerine doğrudan ilgili gelir veya gider hesaplarına kaydedilmektedir.

3.2.2. Döviz Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

01.04.2020'de Doların cari piyasadaki kuru 5 TL'dir. K firması gelecekte Dolar kurunun yükseleceğini tahmin etmekte ve kâr amacıyla 9 ay vadeli 10 adet döviz futures sözleşmesi satın almayı düşünmektedir. K firması bu sebeple borsaya üye olmuş ve üyelik aidatı olan 2.500 TL+Kdv'yi, aracı kuruma 25.000 TL+Kdv komisyonu, 250.000 TL tutarındaki başlangıç teminatını nakit olarak ödemiştir. 01.04.2020'de 1 Dolar = 5 TL'den her biri 50.000 Dolarlık 10 adet döviz futures sözleşmesi satın almıştır.

Sözleşmenin karşı tarafı M firmasıdır. K firması vade sonunda döviz futures sözleşmesi fiyat farkını tahsil ederek futures sözleşmesini sonlandırmıştır. Sözleşmeyi sürdürme seviyesi %75'tir (Örten ve Örten, 2001: 191-198):

Futures sözleşmesinin cari piyasadaki değeri 9 aylık dönem içinde aşağıdaki gibi olmuştur:

Tarih	Tik Değeri	Toplam
01.04.2020	50 (Başlangıç)	50
30.04.2020	200 tik artmıştır	250
31.05.2020	350 tik artmıştır	600
30.06.2020	100 tik azalmıştır	500
31.07.2020	100 tik azalmıştır	400
31.08.2020	300 tik azalmıştır	100
30.09.2020	50 tik azalmıştır	50
31.10.2020	450 tik artmıştır	500
30.11.2020	700 tik artmıştır	1200
31.12.2020	850 tik artmıştır	2050

Toplam artış: 2000 tik. (2050-50).

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

Tik Değeri = Sözleşme Değeri x Kontrol Sayısı x Genel Oran

Tik Değeri = 50.000 x 10 x 0,0001 = 50

Aylık Hesaplama Tablosu				
Tarih	K Firmasına Göre Sözleşme Değeri	M Firmasına Göre Sözleşme Değeri	K Firmasının Kâr/Zarar Durumu	M Firmasının Kâr/Zarar Durumu
01.04.2020	500.000	500.000	-	-
30.04.2020	10.000 510.000	(10.000) 490.000	10.000	(10.000)
31.05.2020	17.500 527.500	(17.500) 472.500	17.500	(17.500)
30.06.2020	(5.000) 522.500	5.000 477.500	(5.000)	5000
31.07.2020	(5.000) 517.500	5.000 482.500	(5.000)	5.000
31.08.2020	(15.000) 502.500	15.000 497.500	(15.000)	15.000
30.09.2020	(2.500) 500.000	2.500 500.000	(2.500)	2.500
31.10.2020	22.500 522.500	(22.500) 477.500	22.500	(22.500)
30.11.2020	35.000 557.500	(35.000) 442.500	35.000	(35.000)
31.12.2020	42.500 600.000	(42.500) 400.000	42.500	(42.500)
Toplam	600.000	400.000	100.000	(100.000)

01.04.2020

770 Genel Yönetim Giderleri Hs. 2.500

191 İndirilecek Kdv Hs. 450

100 Kasa Hs. 2.950

Borsaya Üyelik Aidatının Ödenmesi

01.04.2020

653 Komisyon Giderleri Hs. 25.000

191 İndirilecek Kdv Hs. 4.500

100 Kasa Hs. 29.500

Aracı Kuruma Komisyon Ödemesi

01.04.2020

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 250.000

100 Kasa Hs. 250.000

Aracı Kuruma Başlangıç Teminatının Yatırılması

01.04.2020

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 2.500.000

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 2.500.000

Futures Sözleşmesinin Kaydı

30.04.2020

127 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 50.000

646 Kambiyo Kârları Hs. 50.000

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

31.05.2020

127 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 87.500

646 Kambiyo Kârları Hs. 87.500

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

30.06.2020

656 Kambiyo Zararları Hs. 25.000

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 25.000

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Giderin Kaydı

31.07.2020

656 Kambiyo Zararları Hs. 25.000

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 25.000

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Giderin Kaydı

31.08.2020

656 Kambiyo Zararları Hs. 75.000

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 75.000

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Giderin Kaydı

30.09.2020

656 Kambiyo Zararları Hs. 12.500

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 12.500

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Giderin Kaydı

31.10.2020

127 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 112.500

646 Kambiyo Kârları Hs. 112.500

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

30.11.2020

127 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 175.000

646 Kambiyo Kârları Hs. 175.000

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

31.12.2020

127 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 212.500

646 Kambiyo Kârları Hs. 212.500

Futures Sözleşme Fiyatının Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

31.12.2020

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 137.500

100 Kasa Hs. 500.000

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 637.500

Borç ve Alacak Hesaplarının Kapatılması ile Alacak

Fazlasının Tahsili

31.12.2020

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 2.500.000

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 2.500.000

Futures Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

31.12.2020

100 Kasa Hs. 250.000

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 250.000

Başlangıç Teminatının Geri Alınması

Kâr elde etmek amacıyla yapılan döviz futures sözleşmesinde K firması üyelik aidatı, aracı kuruma ödenen komisyon tutarı hariç 467.550 TL kâr elde etmiştir. M firmasının durumu, K firmasının tersi bir görünümdeydir.

3.2.3. Mal (Emtia) Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

Un üretimi konusunda faaliyet gösteren A firması üretimde kullandığı buğday fiyatlarının yükseleceğini tahmin etmekte ve vadeli piyasadan 6 aylık bir ticari mal futures sözleşmesi satın almak istemektedir. Bir yıllık borsa aidatı olan 100 TL+KDV'yi 01.06.2020'de peşin ödeyen firma aynı tarihte B aracı kurumuna başvurarak futures sözleşmesi için öngörülen komisyonu %1+KDV ve %10 başlangıç teminatını da peşin ödemiştir.

Aracı kurum, A firmasından aldığı talimat ile 6 ay vadeli ticari mal futures sözleşmesini 01.06.2020'de 1.000 TL'ye satın almış ve durumu A firmasına bildirmiştir (Örten ve Örten, 2001: 184-187):

Futures sözleşmesine ilişkin olarak buğday fiyatının 6 aylık cari fiyat değişimleri şöyle olmuştur:

Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
1.000	1.100	1.200	1.050	900	1.200	1.400

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları şöyledir:

_____ 01.06.2020 _____

770 Genel Yönetim Giderleri Hs. 100

191 İndirilecek Kdv Hs. 18

100 Kasa Hs. 118

Borsa Üyelik Aidatının Ödenmesi

_____ 01.06.2020 _____

653 Komisyon Giderleri Hs. 100

191 İndirilecek Kdv Hs. 18

100 Kasa Hs. 118

Aracı Kuruma Komisyon Ödenmesi

_____ 01.06.2020 _____

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 100

100 Kasa Hs. 100

Aracı Kuruma Teminat Ödenmesi

01.06.2020

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 1.000

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 1.000

Futures Sözleşmesinin Kaydı

01.07.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 100

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar Hs. 100

Futures Sözleşmesinin Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

01.08.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 100

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar Hs. 100

Futures Sözleşmesinin Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

01.09.2020

659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar Hs. 150

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 150

Futures Sözleşmesi Fiyatının Düşmesi ile Oluşan Giderin Kaydı

01.10.2020

659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar Hs. 150

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 150

Futures Sözleşmesi Fiyatının Düşmesi ile Oluşan Giderin Kaydı

01.11.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 300

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar Hs. 300

Futures Sözleşmesinin Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

01.12.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 200

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar Hs. 200

Futures Sözleşmesinin Artması ile Oluşan Gelirin Kaydı

01.01.2021

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 300

100 Kasa Hs. 400

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 700

Borç ve Alacak Hesaplarının Kapatılması ve

Olumlu Farkların Tahsili

01.01.2021

150 İlk Madde ve Malzeme Hs. 1.000

191 İndirilecek Kdv Hs. 180

100 Kasa Hs. 1.180

Sözleşmeye Konu Olan Varlığın

Teslim Alınması

01.01.2021

100 Kasa Hs.

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 100

Verilen Teminatın Geri Alınması

01.01.2021

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 1.000

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 1.000

Futures Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

01.01.2021

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar Hs.700

659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar Hs. 300

690 Dönem Kârı veya Zararı Hs. 400

Futures Sözleşmesi Kâr/Zararının

Belirlenmesi

A firması 01.06.2020 tarihinde buğday fiyatının yükseleceğini tahmin ederek mal (emtia) futures sözleşmesi satın almıştır. Firma yapmış olduğu bu anlaşma ile buğday fiyatını 1.000 TL'den sabitlemiştir. Vade bitiminde buğday fiyatı 1.400 TL olmuştur. Firma bu sözleşmeyi yaparak fiyat artışına karşı kendini koruyup kâr elde etmiştir.

3.2.4. Endeks Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

A firması K işletmesine ait 100 adet hisse senedini 01.03.2020’de 200.000 satın almıştır. A firması bu hisse senetlerini 1 Ekim 2020’de teminata vermiştir. Firma teminat olarak verdiği bu hisse senetlerini satma durumu olmadığından dolayı değer düşüklüğüne karşı korunmak için 1 Ekim 2020’de borsa endeksine dayalı 1 Mart 2021 vadeli 25 adet endeks futures sözleşmesi satmıştır. Sözleşmede endeks 800 TL olarak belirlenmiştir. Sözleşme tutarına esas olacak katsayı 10 TL’dir. Futures sözleşmesine göre borsa endeksi X katsayısı ise 20.000 TL’dir (Örten ve Örten, 2001: 239-241):

İlgili dönemler itibariyle borsa endeksi X katsayısı aşağıdaki gibi olmuştur:

Tarih	X Katsayısı
01.10.2020	18.500
01.11.2020	18.000
01.12.2020	16.000
31.12.2020	20.000
01.01.2021	20.000
01.02.2021	20.800
01.03.2021	18.800

31.12.2020 itibari ile hisse senetlerinin cari piyasadaki gerçek değeri 210.000 TL olmuştur.

Borsaya kayıtlı olan hisse senetleri cari değerle, borsaya kayıtlı olmayan hisse senetleri ise maliyet değeri ile değerlemeye tabi bulunmaktadır.

İşletme başlangıç teminatı olarak 40.000 TL yatırmış, aracı kuruma 2.000 TL komisyon ödemiştir. Başlangıç teminatının %80’den az olmaması istenmektedir.

Hisse senetlerinin muhasebe kayıtlarını,

a) Cari değerle

b) Maliyet değeriyle

c) Maliyet ve piyasa değerinden düşük olan ile değerlemesi varsayımına göre yapınız.

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları şöyledir:

a) Hisse Senetlerinin Cari Değeri ile Değerlemesi

01.03.2020

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 200.000

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 200.000

Futures Sözleşmesinin Kaydı

01.03.2020

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 40.000

100 Kasa Hs. 40.000

Aracı Kuruma Başlangıç Teminatının Yatırılması

01.03.2020

653 Komisyon Giderleri Hs. 2.000

191 İndirilecek Kdv Hs. 360

100 Kasa Hs. 2.360

Aracı Kuruma Komisyon Ödenmesi

01.11.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 50.000

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 50.000

Futures Sözleşmesi Ertelenmiş Gelirinin Kaydı

(20.000-18.000)x25 = 50.000

01.12.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 50.000

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 50.000

Futures Sözleşmesi Ertelenmiş Gelirinin Kaydı

$(18.000-16.000) \times 25 = 50.000$

31.12.2020

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 100.000

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 100.000

Futures Sözleşmesi Ertelenmiş Giderinin Kaydı

$(16.000-20.000) \times 25.000 = 100.000$

31.12.2020

110 Hisse Senetleri Hs. 10.000

648 Borsa Değer Artışı Kârı Hs. 10.000

Hisse Senedi Değerlemesinin Kaydı

$(210.000-200.000)$

01.02.2021

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 20.000

100 Kasa Hs. 20.000

Futures Sözleşmesinin Ertelenmiş Giderinin Kaydı

$(20.000-20.800) \times 25 = 20.000$

01.03.2021

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 50.000

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 50.000

Futures Sözleşmesi Ertelenmiş Gelirinin Kaydı

$(20.800-18.800) \times 25 = 50.000$

01.03.2021

100 Kasa Hs. 50.000

329 Diğer Ticari Borçlar Hs. 100.000

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 150.000

Futures Sözleşmesi Kaynaklı Alacak ve Borcun

Mahsubu ile Alacak Fazlasının Tahsili

01.03.2021

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 150.000

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 120.000

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar Hs. 30.000

Dönem Ayırıcı Hesapların Kapatılması ve

Futures Sözleşmesi Olumlu Farkının İlgili

Gelir Hesabına Alınması

01.03.2021

100 Kasa Hs. 40.000

126 Verilen Depozito ve Teminatlar Hs. 40.000

Başlangıç Teminatının Geri Alınması

01.03.2021

117.02 Futures İşlemlerinden Alacaklar Hs. 200.000

317.02 Futures İşlemlerinden Borçlar Hs. 200.000

Futures Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

b) Hisse Senetlerinin Maliyet Değeri ile Değerlemesi

Hisse senetlerinin maliyet değeri ile değerlemesinin cari değer ile değerlemesinden tek farkı, dönem ayırıcı hesaplar kapatılırken ertelenmiş gelir fazlasının hisse senedi maliyeti ile ilişkilendirilmesidir.

01.03.2021

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 150.000

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 120.000

110 Hisse Senetleri Hs. 30.000

Dönem Ayırıcı Hesapların Kapatılması ve

Futures Sözleşmesi Olumlu Farkının Hisse

Senedi Maliyeti ile İlişkilendirilmesi

c) Hisse Senetlerinin Maliyet ve Piyasa Değerinden Düşük Olanı ile Değerlemesine Göre

31.12.2021

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 185.000

654 Karşılık Giderleri Hs. 10.000

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 145.000

119 Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü Hs. 50.000

Futures Sözleşmesi Olumlu Farkının Mahsubu ve Hisse Senedine

Değer Düşüklüğü Karşılığı Ayrılması

Hisse senetlerinin değer dūřüklüęü söz konusu olursa, futures sözleşmesi olumlu farkı hisse senedine değer dūřüklüęü karşılığı ayırma sırasında karşılık giderine mahsup için kullanılır. Örneęin, futures sözleşmesi olumlu farkı 185.000 TL, olumsuz farkı 145.000 TL, net olumlu farkı 40.000 TL olur. Hisse senetlerinin piyasa değeri 150.000 TL olmuş ise 31.12.2021’de yukarıda muhasebe kaydı yapılır.

3.3.Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon sözleşmeleri muhasebeleştirilirken, sözleşmenin riskten korunma veya kâr amaçlı yapılması durumuna göre farklılıklar söz konusudur. Riskten korunma amacıyla kullanılan opsiyon sözleşmelerin sonlanmasıyla belirlenen türev ürün kârı, hedge edilen varlık değeri ile ilişkilendirilmek zorundadır. Hedge edilen varlık değerinde düşüş yaşanması halinde karşılık ayrılarak değer düşüşünün opsiyon kârını geçmesi halinde mümkün olabilmektedir. Ertesi dönem hedge edilen varlığın değerinde artış olması halinde önceki dönem ayrılan karşılığın, karşılık giderlerine alacak yazılması şartıyla iptal edilmesi gerekmektedir. Spekülasyon amaçlı yapılan opsiyon sözleşmelerinde ödenen opsiyon primi bir varlık olarak kabul edilerek diğer çeşitli dönen varlıklar hesabına kaydedilir ve sözleşme vadesi bitene kadar taşınır. Opsiyon kârı sonuçlandırıldığında oluşan kârdan opsiyon primi düşürülür ve kalan tutar dönem geliri olarak kaydedilir. Opsiyonun kullanılmaması halinde opsiyon primi dönem gideri olarak kaydedilir (Memiş ve Tüm, 2015: 52-53).

3.3.1. Faiz Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

A firması 1 Nisan 2020 tarihinde B Bankasından TEFE+5 değişken faizli 20.000 TL tutarlı bir teminatlı ihtiyaç kredisi almıştır. Kredi teminatı 25.000 TL nominal değerli ticari senetlerdir. Firma bu kredinin değişken faiz oranında oluşabilecek artışı hedge etmek için 1 Nisan 2020 tarihinde, 9 ay vadeli, 20.000 TL tutarlı, yıllık %60 faiz oranlı bir Avrupa tipi faiz opsiyon sözleşmesi almıştır. Firma B bankasına 1.000 TL+ Kdv komisyon ve 1.000 TL'lik primi peşin olarak ödenmiştir (Örten ve Örten, 2001: 301-307):

9 aylık dönemde piyasadaki yıllık TEFE aşağıdaki gibi olmuştur:

Tarih	TEFE Oranı (%)
01.04.2020	60
01.05.2020	60
01.06.2020	65
01.07.2020	67
01.08.2020	70
01.09.2020	68
01.10.2020	65

01.11.2020	60
01.12.2020	68
01.01.2020	70

Sözleşme şartları vade bitiminde yerine getirilmiştir.

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

_____ 01.04.2020 _____

100 Kasa Hs. 20.000

300 Banka Kredileri Hs. 20.000

Bankadan Kredi Alınması

_____ 01.04.2020 _____

121 Alacak Senetleri Hs. 25.000

121.02 Teminattaki Senet

121 Alacak Senetleri Hs. 25.000

121.01 Cüzdandaki Senet

Alacak Senetlerinin Teminata Verilmesi

_____ 01.04.2020 _____

653 Komisyon Giderleri Hs. 1.000

191 İndirilecek Kdv Hs. 180

100 Kasa Hs. 1.180

Aracı Kuruma Komisyon Ödemesi

01.04.2020

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 1.000

191 İndirilecek Kdv Hs. 180

100 Kasa Hs. 1.180

Aracı Kuruma Opsiyon Primi Ödenmesi

01.04.2020

317.03 Opsiyon İşlemlerinden Borçlar Hs. 20.000

117.03 Opsiyon İşlemlerinden Alacaklar Hs. 20.000

Opsiyon Sözleşmesinin Kaydı

01.05.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 83.33

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 83.33

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%65 - \%60) \times 1/12 = 83.33$

01.06.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 166.66

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 166.66

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%70 - \%60) \times 1/12 = 166.66$

01.07.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 200

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 200

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%72 - \%60) \times 1/12 = 200$

01.07.2020

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 449.99

642 Faiz Gelirleri Hs. 449.99

Opsiyon Kaynaklı Dönem Ayırıcı Hesapların

Kapatılması ve 3 Aylık Olumlu Farkın İlgili

Gelir Hesabına Alınması

01.08.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 250

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 250

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%75 - \%60) \times 1/12 = 250$

01.09.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 216.66

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 216.66

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%73 - \%60) \times 1/12 = 216.66$

01.10.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 166.66

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 166.66

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%70 - \%60) \times 1/12 = 166.66$

01.10.2020

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 633.32

642 Faiz Gelirleri Hs. 633.32

Opsiyon Kaynaklı Dönem Ayırıcı Hesapların

Kapatılması ve 3 Aylık Olumlu Farkın İlgili

Gelir Hesabına Alınması

01.11.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 83.33

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 83.33

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%65 - \%60) \times 1/12 = 83.33$

01.12.2020

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 216.66

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 216.66

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%73 - \%60) \times 1/12 = 216.66$

01.01.2021

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 250

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 250

Opsiyon Sözleşmesi Olumlu Faiz Farkının Kaydı

$20.000 \times (\%75 - \%60) \times 1/12 = 250$

01.01.2021

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 549.99

642 Faiz Gelirleri Hs. 549.99

Opsiyon Kaynaklı Dönem Ayırıcı Hesapların

Kapatılması ve 3 Aylık Olumlu Farkın İlgili

Gelir Hesabına Alınması

01.01.2021

100 Kasa Hs. 1.633,30

127 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 1.633,30

Opsiyon Sözleşmesi Kaynaklı Alacağın Tahsili

01.01.2021

770 Genel Yönetim Giderleri Hs. 1.000

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 1.000

Opsiyon Priminin Gider Olarak Kaydedilmesi

01.01.2021

117.03 Opsiyon İşlemlerinden Alacaklar Hs. 20.000

317.03 Opsiyon İşlemlerinden Borçlar Hs. 20.000

Opsiyon Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

A firması değişken faiz oranında meydana gelebilecek artışa karşı bir faiz opsiyon sözleşmesi satın almıştır. Firma bu sözleşme için aracı kuruma 1.000 TL komisyon ücreti ve 1.000 TL de opsiyon primi ödemiştir. Sözleşme vadesi içerisinde faiz oranlarında meydana gelen artışlardan dolayı firma 1.633,30 TL kâr elde etmiştir. Firmanın ödemiş olduğu 1.000 TL opsiyon primi düştüğünde 633.30 TL net kâr elde etmiştir.

3.3.2.Döviz Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

X firması verdiği bir satış teklifinin kabul edilmesi sonucu 1 ay sonra 1.000.000 euro tutarında tahsilat yapacaktır. Euro'nun dolar karşısında değer kaybetmesinden endişelenen firma yöneticileri 01.06.2020'de Y firmasından Euro/Dolar kuru 0,69 üzerinden 1.000.000 euro tutarında, vade tarihi 21.06.2020 olan bir alım opsiyonu almıştır. Opsiyon için ödenen prim 5.000 dolardır. Vade sonunda Euro/Dolar kuru 0,70 olarak gerçekleşmiştir (Parlakkaya, 2005:221-223).

Dönem içerisinde döviz kurları şöyledir:

Tarih	Dolar/TL	Euro/TL
01.06.2020	5	3
30.06.2020	6	4

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

X Firmasının Kayıtları:

_____ 01.06.2020 _____

317.03 Opsiyon İşlemlerinden Borçlar Hs. 3.450.000

117.03 Opsiyon İşlemlerinden Alacaklar Hs. 3.450.000

Opsiyon Sözleşmesinin Kaydı

(0,69x1.000.000)x5

_____ 01.06.2020 _____

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 25.000

100 Kasa Hs. 25.000

Opsiyon Priminin Ödenmesi

(5000x5)

Sözleşme kullanım fiyatı 0,69 iken gerçekleşen piyasa fiyatı 0,70 olduğundan sözleşme kullanılmamıştır. Hedge işlemi nedeniyle yapılan sözleşmenin 25.000 TL prim maliyeti vardır.

Satış Tutarı: 1.000.000 Euro x 4 TL = 4.000.000 TL

Hedge Maliyeti: 25.000 TL

Düzeltilmiş Satış Tutarı: 4.000.000 – 25.000 = 3.975.000 TL

21.06.2020

100 Kasa Hs.	4.000.000	
100.10 Yabancı Para Kasası		
	180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs.	25.000
	601 Yurtdışı Satışlar Hs.	3.975.000

Hedge İşlemine Konu Olan İhracatın Gerçekleşmesi

21.06.2020

317.03 Opsiyon İşlemlerinden Borçlar Hs.	3.450.000	
	117.03 Opsiyon İşlemlerinden Alacaklar Hs.	3.450.000

Opsiyon Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması

Y Firmasının Kayıtları:

Opsiyon zararları sonuçlandırıldığı için alıcı tarafından kullanılmamıştır. Bu durumda Y firması opsiyon primi kadar gelir elde etmiştir. Opsiyon sözleşmesinin sona ermesi nedeniyle Y firmasının yapacağı kayıt aşağıdaki gibidir:

_____ 21.06.2020 _____

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 25.000

649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar Hs. 25.000

Tahsil Edilen Opsiyon Priminin Dönem

Geliri Olarak Kaydedilmesi

Sözleşmenin sona ermesi nedeniyle ilgili hesaplar ters kayıt yapılarak kapatılır.

3.3.3.Ticari Mal (Emtia) Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

X firması 01.01.2020’de, 31.03.2020’de 1 Dolar/Pound fiyatından 100.000 pound pamuk alım taahhüdünde bulunmuştur. Firma pamuk fiyatlarının düşebileceğini düşünerek Y firmasından 1 Dolar/Pound fiyatından 100.000 pound pamuk satma hakkı veren bir satım opsiyonu almış ve 3.600 dolar prim ödemiştir. Opsiyonun vadesi 31.03.2020’de dolmaktadır (Parlakkaya, 2005: 217-221):

İlgili dönemlerde pamuk fiyatları şu şekilde olmuştur:

Tarih	Pamuk Fiyatı (Dolar/Pound)	Döviz Kuru
01.01.2020	1	4
31.01.2020	1,25	4,5
28.02.2020	0,75	5
31.03.2020	0,60	6

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

X Firmasının Kayıtları:

_____ 01.01.2020 _____

117.03 Opsiyon İşlemlerinden Alacaklar 400.000

317.03 Opsiyon İşlemlerinden Borçlar 400.000

Opsiyon Sözleşmesinin Kaydı

_____ 01.01.2020 _____

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 14.400

100 Kasa Hs. 14.400

Opsiyon Priminin Ödenmesi

(3.600x4)

Opsiyon Dönem Sonuçlarının Kaydı:

31 Ocak 2020'de fiyat 1,25 Dolar/Pound olduğundan opsiyon (out of the money) zarardadır.

28 Şubat 2020'de fiyat 0,75 Dolar/Pound olduğundan opsiyon (in the money) kârdadır.

Opsiyon kazancı = $(1 - 0,75) \times 100.000$ Dolar = 25.000 Dolar

= 25.000 Dolar x 5 TL = 125.000 TL.

28.02.2020

317.05 Diğer Borçlu Türev Araçlar Hs. 125.000

117.05 Diğer Alacaklı Türev Araçlar Hs. 125.000

Şubat Ayı Türev Ürün Kazanç Kaydı

1 Mart 2020'de fiyat 0,60 Dolar/Pound olduğundan opsiyon kârdadır.

Mart ayı opsiyon kazancı = $(0,75 - 0,60) \times 100.000$ = 15.000 Dolar

= 15.000 Dolar x 6 TL = 90.000 TL

31.03.2020

317.05 Diğer Borçlu Türev Araçlar Hs. 90.000

117.05 Diğer Alacaklı Türev Araçlar Hs. 90.000

Mart Ayı Türev Ürün Kazanç Kaydı

Taahhüt edilen pamuk alış değeri = $(1 \times 100.000) \times 6$ = 600.000 TL

Türev ürün kazancı = $(1 - 0,60) \times 100.000 \times 6$ = 240.000 TL

Opsiyon Prim Gideri = 3.600 Dolar x 6 TL = 21.600 TL

Düzeltilecek Tutar (Net Türev Ürün Kazancı) = 240.000 – 21.600

= 218.400 TL

Pamuk Maliyeti = 600.000 – 218.400 = 381.600 TL

31.03.2020

153 Ticari Mallar Hs. 381.600

136 Ticari Mallar Hs. 240.000

180 Gelecek Aylara Ait Giderler Hs. 21.600

100 Kasa Hs. 600.000

Pamuk Alımı ve Opsiyonun Sona

Ermesine İlişkin Kayıt

31.03.2020

117.05 Diğer Alacaklı Türev Araçlar Hs. 240.000

317.05 Diğer Borçlu Türev Araçlar Hs. 240.000

Türev Ürün Kazancına İlişkin

Hesapların Kapatılması

31.03.2020

317.03 Opsiyon İşlemlerinden Borçlar 600.000

117.03 Opsiyon İşlemlerinden Alacaklar 600.000

Opsiyon Sözleşmesine İlişkin Hesapların

Kapatılması $(1 \times 100.000) \times 6 = 600.000$

Y Firmasının Kayıtları:

Opsiyon sözleşmesi satımına ilişkin muhasebe kayıtları X firmasının alımına ilişkin muhasebe kayıtları ile aynıdır.

Opsiyon primi tahsiline ilişkin yapılacak kayıtlar ise şöyledir:

01.01.2020

100 Kasa Hs. 21.600

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 21.600

Opsiyon Primi Tahsili

Opsiyon alıcısı X firması için türev ürün kazancı olması durumunda Y firması türev ürün zararı kayıtlarını yapmaktadır. Bu kayıtlar sonucunda türev ürün kâr veya zararına ilişkin nazım hesaplar şöyledir:

31.03.2020

317.05 Diğer Borçlu Türev Araçlar Hs. 240.000

117.05 Diğer Alacaklı Türev Araçlar Hs. 240.000

Türev Ürün Zararının Diğer Türev Araçlar Hesaplarına Aktarılması

Opsiyon sözleşmesi sona erip nakdi hesaplaşma yapıldığında, opsiyon zararları sonuçlandırıldığı için türev ürün zararının opsiyon primi gelirini aşan kısmı dönem gideri olarak kaydedilir.

31.03.2020

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler Hs. 21.600

659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar Hs. 218.400

100 Kasa Hs. 240.000

Opsiyon Sözleşmesinin Sona Ermesi ve

Türev Ürün Zararının Ödenmesi Kaydı

Türev araçlar zararına ilişkin hesaplar ve marjın iadesi nedeniyle Diğer Çeşitli Alacaklar Hesabı ile Opsiyon sözleşmesine ilişkin hesaplar ters kayıt yapılarak kapatılır.

3.4.Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Swap sözleşmeleri riskten korunma veya kâr amaçlı olmasına göre işlemlerin muhasebeleştirilmesi farklılık gösterebilmektedir. Riskten korunma amacıyla kullanılan swap sözleşmelerinde oluşan kâr veya zarar hedge edilen varlığın maliyetinin düzeltilmesinde kullanılmalıdır. Spekülasyon amacıyla yapılan swap sözleşmelerinde swap kâr veya zararları ait olduğu dönemin gelir veya giderleri arasında yer alır (Tuncay ve Cengiz, 2016: 7-8).

3.4.1. Faiz Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

X ve Y firmaları farklı kredi değerliliğine sahiptir. X firması %10 sabit faizle veya LIBOR değişken faizle borçlanabilmektedir. Y firması ise %12 sabit faizle veya LIBOR+%1 değişken faizle borçlanabilmektedir. 1 Temmuz 2020’de X firması %10 sabit faizle ve Y firması da LIBOR+%1 değişken faizle 1 yıl vadeli 2.000.000 Dolar kredi almış ve aralarında faiz swap anlaşması yapmışlardır. Anlaşmaya göre sabit faizle borçlanmak isteyen ancak değişken faizle borçlanan Y firması X firmasına %11,5 sabit faiz ödeyecektir. X firması da Y firmasına LIBOR+%1 faiz ödeyecektir. Faiz ödemeleri 6 ayda bir yapılacaktır. LIBOR 31.12.2020’de %9,5 ve 30.06.2020’de %9,25 olarak gerçekleşmiştir (Parlakkaya, 2005: 208-214):

X Firması	Y Firması
Kredi veren kuruma % 10 faiz öder	Kredi veren kuruma LIBOR+%1 faiz öder
Y firmasına LIBOR+%1 faiz öder	X firmasına %11,5 faiz öder
Y firmasından %11,5 sabit faiz alır	X firmasından LIBOR+%1 faiz alır
Net Maliyet: LIBOR – 0,5	Net Maliyet: % 11,5

Döviz Kurları	
Tarih	Dolar
01.07.2020	4
31.12.2020	5
30.06.2020	6

X Firmasının Kayıtları:

_____ 01.07.2020 _____

100 Kasa Hs. 8.000.000

300 Banka Kredileri Hs. 8.000.000

Kredi Alımı (2.000.000 Dolar x 4)

_____ 01.07.2020 _____

117.04 Swap İşlemlerinden Alacaklar Hs. XX

317.04 Swap İşlemlerinden Borçlar Hs. XX

Swap Sözleşmesinin Kaydı

Faiz Swap Sözleşmelerinde Anaparalar El Değiştirmez

Faiz Ödeme ve Transferleri

31.12.2020'deki Kredi Faizi = $2.000.000 \times (0,10) \times 6/12 = 100.000$ Dolar

Y Firmasından Alınacak Swap Faizi = $2.000.000 \times (0,115) \times 6/12 = 115.000$ Dolar

Y Firmasına Ödenecek Swap Faizi = $2.000.000 \times (0,095 + 0,01) \times 6/12 = 105.000$ Dolar

Net Faiz Maliyeti = 100.000 Dolar – 10.000 Dolar = 90.000 Dolar

31.12.2020

780 Finansman Giderleri Hs. 450.000

136 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 50.000

100 Kasa Hs. 500.000

Faiz Ödemesi ve Swap Kazancına İlişkin Muhasebe Kaydı

Finansman Gideri: 90.000 Dolar x 5

Diğer Çeşitli Alacaklar: 10.000 Dolar x 5

31.12.2020

100 Kasa Hs. 50.000

136 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 50.000

Swap Kazancının Tahsili

31.12.2020

780 Finansman Giderleri Hs. 2.000.000

300 Banka Kredileri Hs. 2.000.000

Kur Farkı (5-4)x2.000.000

30.06.2021'deki Faiz Ödemesi ve Transferi

Kredi Faizi= $2.000.000 \times 0,10 \times 6/12 = 100.000$ Dolar

Y Firmasından Alınacak Swap Faizi= $2.000.000 \times (0,115) \times 6/12 = 115.000$ Dolar

Y Firmasına Ödenecek Swap Faizi= $2.000.000 \times (0,0925 + 0,01) \times 6/12 = 102.500$ Dolar

Swap Kazancı= 12.500 Dolar

Net Faiz Maliyeti= 100.000 Dolar- 12.500 Dolar= 87.500 Dolar

30.06.2021

780 Finansman Giderleri Hs. 525.000

136 Diğer Ticari Alacaklar Hs. 75.000

100 Kasa Hs. 600.000

Faiz Ödemesi ve Swap Kazancına İlişkin Muhasebe Kaydı

Finansman Gideri: 87.500 Dolar x 6

Diğer Çeşitli Alacaklar: 12.500 Dolar x 6

30.06.2021

100 Kasa Hs. 75.000

136 Diğer Çeşitli Alacaklar Hs. 75.000

Swap Kazancının Tahsili

30.06.2021

317.04 Swap İşlemlerinden Borçlar XX

117.04 Swap İşlemlerinden Alacaklar XX

Swap Sözleşmesine İlişkin Hesapların

Kapatılması

30.06.2021

300 Banka Kredileri Hs. 10.000.000

780 Finansman Giderleri Hs. 2.000.000

100 Kasa Hs. 12.000.000

Kredinin Geri Ödenmesi

Finansman Giderleri: (6-5)x2.000.000

Y Firmasının Kayıtları:

01.07.2020

100 Kasa Hs. 8.000.000

300 Banka Kredileri Hs. 8.000.000

Kredi Alımı

(2.000.000x4)

01.07.2020

117.04 Swap İşlemlerinden Alacaklar Hs. XX

317.04 Swap İşlemlerinden Borçlar Hs. XX

Swap Sözleşmesinin Kaydı

Faiz Swap Sözleşmelerinde Anaparalar El Değiştirmez

31.12.2020'deki Faiz Ödemesi ve Transferi

Kredi Faizi= $2.000.000 \times (0,095 + 0,01) \times 6/12 = 105.000$ Dolar

X Firmasına Ödenecek Swap Faizi= $(2.000.000 \times 0,115) \times 6/12 = 115.000$ Dolar

X Firmasından Alınacak Swap Faizi= $(2.000.000 \times 0,095 + 0,01) \times 6/12 = 105.000$ Dolar

Swap Kaybı = 10.000 Dolar

Net Faiz Maliyeti = 105.000 Dolar + 10.000 Dolar = 115.000 Dolar

_____ 31.12.2020 _____

780 Finansman Giderleri Hs. 575.000

100 Kasa Hs. 525.000

336 Diğer Çeşitli Borçlar Hs. 50.000

Faiz Ödemesi ve Swap Kaybına İlişkin Muhasebe Kaydı

Swap Kaybı: (10.000 Dolar x 5)

Finansman Gideri: (115.000 Dolar x 5)

_____ 31.12.2020 _____

336 Diğer Çeşitli Borçlar Hs. 50.000

100 Kasa Hs. 50.000

Swap Kaybının Ödenmesi

_____ 31.12.2020 _____

780 Finansman Giderleri Hs. 2.000.000

300 Banka Kredileri Hs. 2.000.000

Kur Farkı (5-4) x 2.000.000

30.06.2021'de Faiz Ödemesi ve Transferi

Kredi Faizi= $2.000.000 \times (0,0925 + 0,01) \times 6/12 = 102.500$ Dolar

X Firmasına Ödenecek Swap Faizi= $(2.000.000 \times 0,115) \times 6/12 = 115.000$ Dolar

X Firmasından Alınacak Swap Faizi= $2.000.000 \times (0,0925 + 0,01) \times 6/12 = 102.500$ Dolar

Swap Kaybı= 12.500 Dolar

Net Faiz Maliyeti= 102.500 Dolar+ 12.500 Dolar= 115.000 Dolar

_____ 30.06.2020 _____

780 Finansman Giderleri Hs. 690.000

100 Kasa Hs. 615.000

336 Diğer Çeşitli Borçlar Hs. 75.000

Faiz Ödemesi ve Swap Kaybına İlişkin Muhasebe Kaydı

Swap Kaybı: (12.500 Dolar x 6)

Finansman Gideri: (115.000 Dolar x 6)

_____ 30.06.2021 _____

336 Diğer Çeşitli Borçlar Hs. 75.000

100 Kasa Hs. 75.000

Swap Kaybının Ödenmesi

_____ 30.06.2021 _____

317.04 Swap İşlemlerinden Borçlar Hs. XX

117.04 Swap İşlemlerinden Alacaklar Hs. XX

Swap Sözleşmesine İlişkin Hesapların

Kapatılması

30.06.2021

300 Banka Kredileri Hs. 10.000.000

780 Finansman Giderleri Hs. 2.000.000

100 Kasa Hs. 12.000.000

Kredinin Geri Ödenmesi

Finansman Giderleri: (6-5)x2.000.000

X ve Y firmaları farklı kredi değerliliğine sahip olduğu için yapılan faiz swap sözleşmesi, X firması açısından olumlu sonuçlanmıştır. Çünkü X firması %10 sabit faiz ile borçlanabilirken bunu %9 faiz oranı ile sabitlemiştir.

3.4.2. Döviz (Para) Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi Örneği

Euro üzerinden 1 yıl sonra geri dönecek bir yatırım yapmak isteyen A firmasının banka hesabında 1.000.000 Dolar bulunmaktadır. Yatırım için Euro ihtiyacı bulunan firma, 1 yıl sonra parasını tekrar Dolar olarak tutmak istiyor. Bu nedenle B firması ile bir swap anlaşması yapıyor. Anlaşmaya göre, A firması B firmasına 1.000.000 dolar verecek ve ondan 1.600.000 Euro alacaktır. Vade sonunda anaparalar geri verilecektir. Euro faiz oranı %8 ve Dolar'ın faiz oranı %10'dur. Faiz ödeme dönemleri 30.06.2020 ve 31.12.2020'dir (Parlakkaya, 2005: 205-208):

Tarih	Euro	Dolar
01.01.2020	2,5	4
30.06.2020	3	4,5
31.12.2020	4	5

Sözleşmeye ilişkin muhasebe kayıtları şöyledir:

_____ 01.01.2020 _____

117.04 Swap İşlemlerinden Alacaklar Hs. 4.000.000

317.04 Swap İşlemlerinden Borçlar Hs. 4.000.000

Swap Sözleşmesinin Kaydı

(1.000.000 Dolarx4)

_____ 01.01.2020 _____

100 Kasa Hs. 4.000.000

100.10 Yabancı Para Kasası

102 Bankalar Hs. 4.000.000

102.10 Vadesiz Döviz Hs.

Swap Sözleşmesi Gereğince Anaparaların Değişimi

Faizlerin Transferi

1.000.000 Dolar x 0,10 x 6/12 = 50.000 Dolar

1.600.000 Euro x 0,08 x 6/12 = 64.000 Euro

_____ 30.06.2020 _____

780 Finansman Giderleri Hs. 192.000

100 Kasa Hs. 192.000

100.10 Yabancı Para Kasası

Faiz Ödeme Kaydı (64.000 Euro x 3)

_____ 30.06.2020 _____

100 Kasa Hs. 225.000

100.10 Yabancı Para Kasası

642 Faiz Gelirleri Hs. 225.000

Faiz Tahsilat Kaydı(50.000 Dolar x 4,5)

_____ 31.12.2020 _____

780 Finansman Giderleri Hs. 256.000

100 Kasa Hs. 256.000

100.10 Y. Para Kasası

Faiz Ödeme Kaydı (64.000 Euro x 4)

	31.12.2020	
100 Kasa Hs.	250.000	
100.10 Yabancı Para Kasası		
		642 Faiz Gelirleri Hs. 250.000
Faiz Tahsilat Kaydı(50.000 Dolar x 5)		

	31.12.2020	
102 Bankalar Hs. 4.000.000		
102.10 Vadesiz Döviz Hs.		
		100 Kasa Hs. 4.000.000
		100.10 Y. Para Kasası
Anaparaların İade Kaydı		

	31.12.2020	
317.04 Swap İşlemlerinden Borçlar Hs. 4.000.000		
		117.04 Swap İşlemlerinden Alacaklar Hs. 4.000.000
Swap Sözleşmesine İlişkin Hesapların Kapatılması		

Swap işleminin karşı tarafı olan B firması da A firması gibi faiz ödeme dönemlerinde kullanmış olduğu kaynağa (Dolar) ait faizleri finansman gideri olarak ve A firmasına verdiği kaynağa (Euro) ait faizleri de faiz geliri olarak kaydedecektir. B firmasının swap sözleşmesine ilişkin olarak yapacağı muhasebe kayıtları A firmasının muhasebe kayıtları ile aynıdır.

SONUÇ

Finansal türev araçlar, fiyatı dayanak varlığın fiyatı ile bağlantılı şekilde oluşturulmuş bir menkul kıymet veya sözleşmedir. Finansal Türev Araçların ortaya çıkışı çok eskiye dayanmaktadır. Kayıtlara geçen ilk vadeli sözleşme, Eski Yunan'da filozof Thales'in kış aylarında bahar mevsimindeki zeytin hasadının iyi geçeceğini öngörmesi ve yağ üretim yerlerini ucuz bir şekilde kiralaması şeklindedir. Finansal Türev Araçlar 1600'lü yıllardan beri alınıp satılmaktadır. İlk futures sözleşme 1679'da Japonya'da gerçekleşmiştir. 1848'de ABD'de Chicago Ticaret Borsası (Chicago Board of Trade) kuruldu.

1971'de Sabit Kur Sistemi (Bretton Woods) işlevini kaybetmiş ve günün ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir. Başta ABD ve İngiltere olmak üzere ülkeler, yaşanan bu ekonomik krizden dolayı döviz rezervlerini korumaya çalıştı. Yaşanan mali krizler sonucunda tarafların riski ortadan kaldırma çabaları çok farklı nitelikte finansal araçlar geliştirilmesini sağlamıştır. Bu araçlara finansal türev araçlar adı verilmiştir. Bu borsada ilk olarak forward sözleşmeler işlem görmeye başladı.

1980'li yıllardan itibaren teknolojinin gelişmesi ile beraber türev piyasalar gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Bu piyasalarda yapılan sözleşmelerde dayanak varlıklar oldukça çeşitlenmiştir. Enerji, sigorta riskleri, hava durumu bunlara örnek olarak gösterilebilir. Oldukça geniş hacime sahip olan bu piyasalarda gelişme, artarak devam etmektedir.

Türkiye'de 1980'lerde önemli ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle 24 Ocak 1980'de alınan kararlar ekonomimiz ve piyasalar için çok önemli değişikliklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Türkiye'de finansal türev sözleşmelerin kullanımı, 1 Mayıs 1984'de Merkez Bankası'nın forward döviz sözleşmelerin yapılabilmesine vermiş olduğu izin ile başlamıştır.

Türkiye'deki ilk organize türev piyasası 1997'de İstanbul Altın Borsasına bağlı olarak kurulan Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası'dır. Daha sonra 2001'de İMKB'ye bağlı olarak Vadeli İşlemler Piyasası kurulmuştur. 2005'te ise Vadeli Opsiyon Borsası kurulmuştur. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası 2005'te kurulmasına rağmen dünyanın en hızlı büyüyen borsaları arasında yer almıştır ve Borsa İstanbul'un işlem hacmine yaklaşan bir işlem hacmi büyüklüğüne erişmiştir. Yatırımcı açısından bakıldığında yapılan işlem hacminin yaklaşık %90'ı yerli yatırımcılar tarafından yapılmıştır. Bu durumda yerli yatırımcıların Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'na büyük ilgi gösterdiği söylenebilir.

Finansal türev araçlar, ileride meydana gelebilecek riskleri azaltmak, spekülasyon ve arbitraj amacıyla kullanılabilir. Yatırımcılar, şirketler ve bankalar bu finansal türev araçları kullanarak geleceğe yönelik belirsizlikleri azaltıp riskleri minimize edebilmektedir. Finansal türev araç sözleşmeleri yapılırken ileride meydana gelebilecek olumsuz durumların olası etkilerini yok etmek için yapılan işlemlere riskten korunma (hedging) denilmektedir. Spekülasyon, mevcut piyasa yapısının değerlendirilmesi sonucunda oluşan beklentiler dikkate alınarak riskin üstlenilmesi ve kazanç sağlama çabası olarak tanımlanabilir. Çünkü finansal türev araçlar; fiyat, faiz ve döviz kurunda oluşabilecek değişimlerden kâr etmek amacıyla da kullanılmaktadır. Arbitraj, faiz oranındaki farklılıklardan yararlanılarak da yapılmaktadır. Faiz oranının düşük olduğu piyasadan borçlanılarak faiz oranının yüksek olduğu piyasaya borçlanılan tutar yatırılır ve kazanç elde edilmeye çalışılır.

İşletmeler, piyasalarda faaliyet gösterirken çeşitli riskler ile karşı karşıya kalabilmektedir. Karşılaşılan bu risklerden kaçınmak, korunmak veya üstesinden gelebilmek sistemin işleyişi açısından önemlidir. 1971 yılında Bretton Woods (Sabit Kur Sistemi) çökünce birçok ekonomik kriz yaşanmıştır. Bunun sonucunda esnek kur sistemi kullanılmaya başlanmıştır. Döviz kuru riskine karşı finansal türev araçlar (forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeler) yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Faiz oranı riski, faiz oranlarında meydana gelen ters yönlü hareketlerin finansal durum hareketlerinde oluşturacağı azalış ihtimali olarak ifade edilebilir. Faiz oranı riskine karşı korunma yöntemi olarak forward faiz, futures faiz, opsiyon faiz ve swap faiz sözleşmeleri kullanılmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte sermaye piyasalarının gelişmesi ve çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması doğru, güvenilir, karşılaştırılabilir finansal tabloların hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bunun yanı sıra son yıllarda muhasebe uygulamalarında ve bağımsız denetim sürecinde ortaya çıkan usulsüzlükler bu ihtiyacı daha da artırmıştır. Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının ortaya çıkmasında ve uygulanmasında en önemli sebep işletmeler tarafından hazırlanan finansal raporlar arasında uyum, güvenilirlik ve şeffaflık sağlayabilmesidir.

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi, 71 ülkeden 97 muhasebe kuruluşunun aralarında imzaladıkları bir antlaşma ile 1973'te kurulmuştur. Komite, ilk standart taslağını 1974'te yayınlamıştır. 1975'te ilk standart yayınlanmıştır. 1988'e kadar 28 tane standart yayınlanmıştır. Yayımlanan bu standart hükümlerinin uygulanması konusunda esnekliğe izin verilmiştir. Bu durum standartların uluslararası anlamda kabulü ve kullanımı için yapılmıştır. 2000 yılında yapılan kapsamlı bir revizyonun sonucunda komitenin tüzüğü değiştirilmiş ve IASC Vakfına (IASCF)

dönüştürülmüştür. Vakıf, almış olduğu karar ile uluslararası muhasebe standartları yayınlama görevini yeni kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na (International Accounting Standards Board- IASB) devretmiştir. IASB, 01.04.2001 tarihinde IFAC'ın yerine faaliyetlerine başlamış ve ilk Uluslararası Finansal Raporlama Standardını (IFRS) yayınlamıştır.

1 Ocak 2005'ten itibaren Avrupa Birliği'nde borsaya kayıtlı şirketler, bankalar ve sigorta şirketlerinin finansal tablolarını Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre düzenlemeleri zorunlu hale gelmiştir. Türkiye, AB'ye aday ülke olmasından dolayı IMS ve IFRS'lerin uygulanmasına yönelik adımlar atmıştır. Bu bağlamda Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuş ve IMS ile IFRS'lerin birebir çevirileri yapılarak uygulanmaya konulmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 2006'dan itibaren ülkemizdeki halka açık şirketler, sigorta şirketleri ve bankalar Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını(TFRS) uygulamaktadır.

Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), 09.02.1994'te Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odası Birliği (TÜRMOB) tarafından kurulmuştur. TMUDESK, Finansal tabloların ihtiyaçlara uygun, gerçek, güvenilir, anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olmalarının yanında ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesine katkı sağlayarak ulusal muhasebe standartları ile denetim faaliyetlerini sağlıklı yapabilmek temel amaçları arasındadır.

TMS-32 Finansal Araçların sunumu standardı 1 Ocak 2005'ten sonraki hesap dönemlerinde geçerli olacak şekilde 28 Ekim 2006'da yürürlüğe girmiştir. Bu standart her zaman TMS-39 standardı ile kullanılmaktadır. Bu standardın temel ilkeleri aynı zamanda TMS-39 standardının temel ilkeleridir. Finansal tablolar ve eklerinde açıklanacak hususlara da TFRS 7 ve TFRS 9 açıklık getirmektedir. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMSDK) tarafından uzun süredir yapılan çalışmalar sonucu "Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme'ye ilişkin TMS-39 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı, 03.11.2006'da Resmi Gazete'de yayınlanarak 01.01.2006'dan itibaren başlayan hesap dönemlerinde geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir. TMS-39, finansal araçların tanımı, değerlemesi, sınıflandırılması, raporlanması, kayda alınması ve kayıttan çıkarma yöntemleri ile ilgili maddeleri kapsamaktadır. Türev ürünler için gerçeğe uygun değer ölçümü ve hedge muhasebesi (riskten korunma) ile bunun kullanılması için gerekli şartlar verilmiştir. Türev ürünlerin kaydedilmesi, kayıttan çıkarılması ve değerlemesi konularında ilkeler belirlenmiştir.

21. yüzyılın başlarında muhasebe yolsuzluklarında meydana gelen artışlar, finansal raporlama kalitesindeki zayıflıklardan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple finansal raporlama tanımının net bir şekilde yapılması gerekmektedir. Çünkü firmalar yatırım kararı alırken iyi bir finansal raporlamaya ihtiyaç duymaktadır. FASB ve IASB'ye göre finansal raporlamanın kalitesi doğru ve adil bir şekilde tutulan finansal tablolar aracılığı ile ölçülmektedir. Finansal türev araçların muhasebe işlemlerinde en önemli sorun, bu finansal araçlar ile ilgili işlemlerin muhasebe kayıtlarında nasıl yer alacağıdır.

Finansal türev araçların bilançoda ne şekilde gösterileceği, kayıt tarihi ve muhasebe esaslarının ne şekilde olacağı büyük önem taşımaktadır. Finansal türev araçların muhasebe işlemlerinde karşılaşılan bir diğer sorun ise bu finansal araçlarla yapılan sözleşmelerin ne şekilde değerlendirileceğidir. Finansal türev araçlar muhasebeleştirilirken ilk kayıt işleminde hangi değer kullanılacağı ve sonraki dönemde değerlemenin nasıl yapılacağıdır. İletişim ve teknolojiadaki gelişmelerle beraber dünyanın adeta tek pazar haline gelmesi finans yatırımcıları açısından finansal tabloların önemini artırmıştır. Yerel düzenlemeler bu gelişmelere cevap verememekte ve mali tabloların karşılaştırılabilir olmasını engellemektedir. Bu sorunlar IASB tarafından düzenlenen muhasebe standartları ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

IASB tarafından yayınlanan IAS 32 Finansal Araçların Sunumu standardı finansal araçların tanımını, bilançoda nasıl yer alacağını, raporlamanın nasıl olacağını ve IAS 39 Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi standardı, finansal türev araçların muhasebeleştirilmesi, riskten korunma ve spekülasyon muhasebesini ele almaktadır.

İletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ile birlikte finansal türev araçların kullanımı uluslararası boyut kazanmıştır. Bunun da etkisiyle türev araçların işlem hacmi büyümüş ve işlem çeşitliliği artmıştır. Bu olumlu gelişmeler, türev araçlar ile ilgili muhasebe standartlarının tekrar gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Çünkü türev araçlar ile ilgili TMS-32 ve TMS-39 standardı birbirini tekrar eden ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Ayrıca türev araçlar ile ilgili bir hesap planının olmaması birtakım karışıklıklara neden olmaktadır. İşletmeler bu araçlarla yapılan sözleşmelere taraf olurken bunların bilançoda ne şekilde gösterileceği ve gelir tablosuna ne şekilde aktarılacağı sorun oluşturabilmektedir. Tez çalışmamda, Tek Düzen Hesap Planında kullanılmayan hesap kodları finansal türev araçlar için kullanılmıştır. Bu bağlamda, muhasebe standartlarının daha yalın bir şekilde düzenlenmesi ve ortak bir hesap planının oluşturulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, H., Kılıç, B.İ., Güneş, S. (2014). ‘‘ Temel Finansal Araçların KOBİ TFRS, Tam Set TFRS ve Türk Vergi Mevzuatı ile Karşılaştırmalı İncelenmesi ve Muhasebeleştirme Örnekleri’’, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 141-161.
- Adıgüzel, H. (2014). ‘‘ Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğünün Muhasebeleştirilmesi ve Vergisel Açından İncelenmesi, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 42, 101-120.
- Afşar, M. ve Afşar, A. (2010). Finansal Ekonomi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akan, N. B. (2007). ‘‘Piyasa Riski Ölçümü’’ , Bankacılar Dergisi, 61, 59-74.
- Akan, N. B. (2008). ‘‘Yapısal Faiz Oranı Riski’’, Bankacılar Dergisi, 64, 73-87.
- Akan, N. B. (2008). ‘‘Likidite Riski Ölçümü’’, Bankacılar Dergisi, 66, 66-81.
- Akarsu, Y. ve Alacahan, N.D. (2019). ‘‘Döviz Kuru Riski ve Türkiye Ekonomisi Açısından Değerlendirmesi’’, Journal of Life Economics, 6(1), 79-90.
- Akgüç, Ö. (2017). Mali Tablolarda Analizi. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık.
- Aksoy, M., Kurun, E. (2012). ‘‘Hisse Senetlerinde Açığa Satış İşleminin Alternatifi Olarak Opsiyon Sözleşmelerinin Kullanımı ve Türk Sermaye Piyasası İçin Öneriler’’, Maliye Finans Yazıları Dergisi, 94, 43-68.
- Arymbaev, J. (2010). Türkiye’de Altın Piyasasının Yeniden Yapılandırılmasında İstanbul Altın Borsası’nın Yeri ve Finans Sektörüne Katkıları. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, N. ve Terzi, N. (2013). Küresel Finans. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Atacan, İ., Altay, E. (2019). ‘‘ Emtia Futures Piyasalarında Sürü Davranışının Analizi’’, Alphanumeric Journal, 1(7), 37-54.
- Atış, A.G., Erer, D., Akın, A. (2019). ‘‘Döviz Kuru Riski ve Belirleyenleri: Türkiye Örneği’’, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 10(2), 43-54.
- Aygören, H. ve Kurtcebe, E. (2019). ‘‘Türev Finansal Araçların Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi’’, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 84, 1-16.

Aypek, N. ve Kayahan, C. (2010). ‘‘Kur Riskinden Korunmada ‘Range Forward’ Kullanımı’’, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakóltesi Dergisi, 1, 1-17.

Babaoğlu, G., Öztürk, E. (2020). ‘‘Riskten Korunma Muhasebesi Kapsamında Etkinlik Şartının Rasyo Analizi Yöntemi İle Tespiti’’, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 13(2), 377-400.

Bak, B. (2009). ‘‘Borsa Opsiyon Sözleşmesi’’, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(64), 39-75.

Bal, H. (2001). Uluslararası Finansman, Dış Borç Yönetimi ve Türkiye. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.

Bal, E. Ç., Öztürk, V. (2013). ‘‘Türkiye Muhasebe Standardı TMS-39 ‘‘Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm’’ Kapsamında Türev Ürünlerin Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Kullanımı: Forward Örneği’’, İşletme Araştırmaları Dergisi, 5(2), 123-140.

Babuşcu, Ş., Hazar, A. (2007). Diğer Teşkilatlanmış Piyasa ve Borsalar. Ankara: Academy Consulting&Training.

Babuşcu, Ş., Hazar, A. (2007). Muhasebe ve Finansal Raporlama. Ankara: Academy Consulting&Training.

Babuşcu, Ş., Hazar, A. (2008). SPK Temel Düzey Lisanslama Sınavlarına Hazırlık Tüm Konular. Ankara: Academy Consulting&Training.

Başoğlu, U. , Ceylan, A. ve Parasız, İ. (2009). Finans: Teori Kurum Uygulama. Bursa: Ekin Yayınevi.

Başpınar, A. (2004). ‘‘Türkiye’de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış’’, Maliye Dergisi, 146, 50-51.

Batı, M. (2016). ‘‘Forward Sözleşmeler Vergiden Kaçınma Aracı Mıdır ?’’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi, 4(65), 1217-1244.

Bekçiođlu, S., Öztürk., ve Coşkun, Y. (2005). ‘‘İzmir Ticaret Borsasının Zayıf-Etkin Şekilde Test Edilmesi’’, Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Dergisi, 2(1), 59-65.

Bodur, G. (2012). Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Temel Değişiklikler ve Finansal Analize Etkileri. Ankara: Gazi Kitabevi.

Bolak, M. (2004). Risk ve Yönetimi. İstanbul: Birsen Yayınevi.

Candemir, G. (2011). ‘‘Türk Bankacılık Sektöründe Faiz Oranı Riski Algısı ve Yönetimi’’, Maliye Finans Yazıları Dergisi, 93, 87-109.

Casaretto, F. (2017). Finansal Korunma: Hedging. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Ceran, Y., Öz, M. (2014). ‘‘TMS-32, TMS-39 ve TFRS-7, TFRS-9 Kapsamında Finansal Araçlar: Sunum, Muhasebeleştirme, Ölçüm ve Açıklamalar Standardına İlişkin Bir İnceleme’’, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 28, 227-259.

Ceylan, A. (2002). Finansal Teknikler. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Ceylan, A., Korkmaz, T. (2008). Finansal Teknikler. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2017). İşletmelerde Finansal Yönetim. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Cingöz, F., Kendirli, S. (2019). ‘‘Altın Fiyatları, Dolar Kuru ve Borsa İstanbul Arasındaki İlişki’’, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(4), 545-554.

Civan, M. (2007). Finansal Hesaplar. Ankara: Gazi Kitabevi.

Chambers, N. (2009). Türev Piyasalar. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Chisholm, A.M. (2011). Derivatives Demystified. New Delhi: Wiley Finance.

Clemente, A.D. (2015). ‘‘ Hedge Accounting and Risk Management: An Advanced Prospective Model for Testing Hedge Effectiveness’’, Economic Notes by Banca Monte dei Paschi di Siena, 44, 29-55.

Çakır, H.M. ve Sabuncu, B. (2016). ‘‘Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi’’, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25, 121-137.

Çelik, S.ve Akarım, Y.D. (2012). ‘‘Likidite Riski Yönetimi: Panel Veri Analizi İle İMKB Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama’’, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1), 1-17.

Davis, P.Y., Rueschhoff, N.G. (2001). ‘‘ An Analysis of the Implications of the IASC Comparability Project for IAS Adopters in the US’’, Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics, 8(1), 43-61.

- Demir, Y. Yağcılar, G. G. (2009). ''İMKB'de İşlem Gören Banka Hisse Senetlerinin Getirilerini Etkileyen Faktörlerin Arbitraj Fiyatlandırma Modeli İle Belirlenmesi'', Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 1(2), 36-51.
- Doğanay, M. (2016). ''Döviz Kuru Riski Yönetimine Sektörel Bir Bakış'', International Journal Of Cultural and Social Studies, 2(1), 149-164.
- Doğukanlı, H. (2008). Uluslararası Finans. Adana: Karahan Kitabevi.
- Donnelly, S. (2007). ''The International Accounting Standards Board'', New Political Economy, 12(1), 117-125.
- Dönmez, Ç.A., Başaran, Y., Doğru, G., Yılmaz, M.K., Uğur, S., Kartallı, Y., Ugan, G. (2002). Finansal Vadeli İşlem Piyasalarına Giriş. İstanbul: İMKB Yayınları.
- Elmas, B., Ardıç, M. (2018). Mali Tabloların Analizi. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Erçakar, M.E., Efe, E. (2019). '' Türkiye'de Ticaret Borsalarının Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Performansı Üzerine Analitik Bir Değerlendirme: Bandırma Ticaret Borsası Örneği'', 2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu, 17-19 Eylül, Bandırma.
- Erol, Ü. (2014). Türev Piyasalar. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, E. (2011). ''Türkiye'de ve Dünyada Organize Türev Piyasaların Gelişimi'', Muhasebe ve Finansman Dergisi, 51, 63-80.
- Ertürk, S., Uçar, M., Günay, Y., Bilginer, M. (2016). ''TMS-32 Finansal Araçlar: Sunum'', Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(2), 191-206.
- Fındık, H. (2016). '' Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi'', Muhasebe ve Finansman Dergisi, 69, 61-82.
- Fuertes, I. (2008). '' Towards Harmonization or Standardization in Governmental Accounting? The International Public Sector Accounting Standards Board Experience'', Journal of Comparative Policy Analysis, 10(4), 327-345.
- Garmong, S. (2012). ''The State of Major FASB IASB Convergence Projects'', Accounting Review, 28(7), 24-28.
- Gottesman, A. (2016). Derivatives Essentials. New Jersey: Wiley Finance Series.

Gupta, S.L. (2017). Financial Derivatives Theory, Concepts and Problems. New Delhi: PHI Learning Private Limited.

Güneş, R., Durmuş, A.F., Solak, B. (2012). ‘‘ Küreselleşmenin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi’’, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 3(2), 57-66.

Güngör, B. (2000). ‘‘Finansal Türevlerin Muhasebeleştirilmesi’’, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15(1-2), 189-214.

Glaum, M., Klöcker, A. (2011). ‘‘Hedge Accounting and Its Influence on Financial Hedging: When the Tail Wags the Dog’’, Accounting and Business Research, 41(5), 459-489.

Haftacı, V., Pehlivanlı, D. (2007). ‘‘UMS 39 ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar’’, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1), 139-151.

Heralth, S. M., Albarqi, N. (2017). ‘‘Financial Reporting Quality: A Literature Review’’, International Journal of Business Management and Commerce, 2(2), 1-15.

Hernandez, F.G.H. (2003). ‘‘ Hedge Accounting: What’s the Problem with IASC Standards?’’ The Journal of Corporate Accounting & Finance, September/October, 73-84.

Hodgson, R. (2009). ‘‘The Birth of the Swap’’, Financial Analysts Journal, 65(3), 32-35.

Hull, J. C. (2015). Option, Futures and Other Derivatives. New York: Pearson Education.

İpek, A. (2020). ‘‘ Riskten Korunma Muhasebesi Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Vaka Çalışması’’, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 88, 75-96.

İşleyen, İ.S. (2011). ‘‘Döviz Kuru Riskini Azaltmanın En Etkin Yolu Forward İşlemleri’’, Mali Çözüm Dergisi, Mayıs-Haziran, 177-182.

Jiang, J., Wang, I.Y., X,Y., (2014). ‘‘ Does It Matter Who Serves on the Financial Accounting Standards Board? Bob Herz’s Resignation and Fair Value Accounting for Loans’’, Review Accounting Studies, 20, 371-394.

Karababa, A.G. (2018). ‘‘Muhasebe Standartları Uygulamasına Genel Bir Bakış’’, Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 3(2), 16-24.

Karakoç, İ. (2018). ‘‘Forward Sözleşmelerinin Vergilendirilmesine Ayrıntılı Bir Bakış’’, Mali Çözüm Dergisi, 28(150), 109-124.

Karan, M.B. (2018). Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Karatepe, Y. (2000). Türev Piyasaları. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- Kaya, G.A. (2014). ‘‘Türkiye’de Finansal Araçlarla İlgili Yasal Düzenlemelerdeki Farklılıklar ve Finansal Araçların İşletme Bilançolarındaki Yeri’’, International Journal of Social Science, 24, 571-594.
- Kaya, G.A. (2015). ‘‘Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları’na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi’’, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(1), 105-121.
- Kaygusuz, S.Y. (1998). Finansal Türev Ürünlerinde Muhasebe Esasları. Ankara: Pelin Ofset.
- Kaygusuzoğlu, M. (2011). ‘‘Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri ve Muhasebe İşlemleri’’, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 25(2), 137-149.
- Kıllı, M., Evcı, S. (2017). ‘‘ Altın Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi’’, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 76, 127-138.
- Kılıçarslan, A., Sucu, M.Ç. (2021). ‘‘Ticaret Borsası ve Ürün İhtisas Borsasında İşlem Maliyetleri: Karşılaştırmalı Bir Uygulama’’, Sakarya İktisat Dergisi, 10(3), 257-274.
- Kırlıoğlu, M. ve Altınkaynak, F. (2016). ‘‘Forward Sözleşmelerin Günümüz Piyasalarında Yeri ve Muhasebeleştirilmesi’’, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12(12), 604-614.
- Kirsch, R.J. (2012). ‘‘The Evolution Of The Relationship Between The Us Financial Accounting Standards Board And The International Accounting Standard Setters: 1973-2008’’, Accounting Historian Journal, 39, 1-51.
- Kocaman, Ç.B. (2004). Finansal Piyasalar: Kurumlar, Teknikler ve Araçlar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kondak, N. (2002). İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları. İstanbul: Der Yayınları.
- Korkmaz, A. (2019). ‘‘Swap Sözleşmelerinden Elde edilen Gelirin Vergilendirilmesi’’, Vergi Raporu Dergisi, 244, 74-91.
- Köksal, M.O., Akdoğan, N. (2017). ‘‘Bankacılıkta Yeni Nesil Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uygulama Örneği’’, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 19(2), 439-455.

- Kurar, İ., Çetin, A.C. (2016). "Türev Araçlarının Risk Yönetim Fonksiyonu: Vadeli İşlem Piyasası Üzerine Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 403-425.
- Kurun, E. (2005). Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- Mandacı, P.E. (2003). "Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Kriz Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), 67-84.
- Memiş, M.Ü., Tüm, K. (2015). "Döviz Cinsinden Alımlarda Döviz Alım Opsiyonları ve Riskten Korunma Muhasebesi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 65, 43-62.
- Mısırlıoğlu, İ.U. (2008). "Türkiye Muhasebe Standartları'na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi", Mali Çözüm Dergisi, 86, 65-82.
- Miciula, I. (2015). "Financial Innovations on the Currency Market As New Instruments to Risk Management", Journal of International Studies, 8(1), 138-149.
- Mishkin, F.S. (2000). Finansal Piyasalar ve Kurumlar. (Çev.: İlyas Şıklar, Ahmet Çakmak ve Suat Yavuz). İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi. (2000).
- Münyas, T. (2017). Sermaye Piyasası Araçları, İstanbul: Okan Üniversitesi Yayınları.
- Okay, E. (2002). "Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz", İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 1(2), 95-122.
- Okka, O. (2010). İşletme Finansmanı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Organ, İ., Bozdoğan, D. (2014). "Türkiye'de Opsiyon Sözleşmelerinin Kullanım Alanı ve Vergilendirilmesi", Yeni Fikir Dergisi, 1(12), 48-59.
- Overdahl, J.A. (2010). "Derivative Contracts: Futures, Option and Swaps", John R. Boatright (ed). Finance Ethics: Critical Issues in Theory and Practice. (223-238). New Jersey: John Wiley&Sons.
- Örten, R., Kaval, H., Karapınar, A. (2007). Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Örten, R., Örten, İ. (2001). Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları. Ankara: Gazi Kitabevi.

Öz, E., Fidan, A. (2013). ‘‘Türkiye’de Altın Bankacılığı Faaliyetleri ve Vergilendirilmesi’’, Maliye Dergisi, 164, 120-130.

Özalp, P. (2003). Türev Araç Piyasalarının Finansal Sistemin İşleyişi İçindeki Rolü: Türkiye’de Bu Piyasalara İşlerlik Kazandırma Çalışmaları. TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara.

Pauletto, C. (2012). ‘‘ The History of Derivatives: A Few Milestones’’, EFTA Seminar on Regulation of Derivatives Markets, 3 Mayıs 2012, Zürih.

Parlakkaya, R. (2005). Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Perry, J., Nölke, A. (2006). ‘‘ The Political Economy of International Accounting Standards’’, Review of International Political Economy, 13(4), 559-586.

Porter, S., Brown, A.M., Purushothoman, M., Scharl, A. (2006). ‘‘ Dealing with Change: The Strategies of the International Accounting Standards Board and Its Fund’’, Strategic Change, 15, 305-318.

Ravichandran, K. (2008). ‘‘A Study on Investors Preferences Towards Various Investment Avenues in Capital Market With Special Reference to Derivatives’’, Journal of Contemporary Research in Management, July, 101-112.

Sabuncu, B. (2017). ‘‘Finansal Kiralama Şirketlerinde Riskten Korunma Muhasebesi’’, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 93-112.

Sağlam, N. (2001). Bölümsel Raporlama ve Uygulaması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sağlam, N., Şengel, S., Öztürk, B. (2009). Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Sayılgan, G. (2017). Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sevinç, E. (2014). ‘‘Makroekonomik Değişkenlerin BİST-30 Endeksinde İşlem Gören Hisse Senedi Getirileri Üzerindeki Etkilerinin Arbitraj Fiyatlama Modeli Kullanarak Belirlemesi’’, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 43(2), 271-292.

Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası Finans. İstanbul: Güzem Cam Yayınları.

Soydemir, S., Akyüz, A. (2016). Sermaye Piyasası ve Borsa. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Stulz, R.M. (2004). ‘‘Should We Fear Derivatives?’’, Journal of Economics Perspectives, 18(3), 173-192.

Şahbaz, N. ve İnkaya, A. (2014). ‘‘Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makroekonomik Etkileri’’, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 1(1), 69-82.

Şeker, K., Çemberlitaş, İ., Altundağ, S. (2018). ‘‘Opsiyon Sözleşmeleri ve Opsiyon Sözleşmelerinden Doğan Kar/Zararın Hesaplanması’’, Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 1(2), 120-140.

Tanrıören, C. ve Yenice, S. (2014). ‘‘Bankaların Türev Araç Kullanımlarının Risklilik ve Kârlılık Üzerine Etkisi’’, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3), 25-46.

Tetik, N., Kanat, E. (2016). ‘‘ Döviz Kuru Riskinin Ölçülmesinde Garch Yönteminin Uygulanması’’, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 17(37), 122-139.

TMS 32, Finansal Araçlar: Sunum.

TMS 39, Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme.

Toroslu, M.V. (2000). Çağdaş Finansal Teknikler. İstanbul: Beta Yayınları.

Tufan, E. (2001). Futures İşlemlerin Piyasa Etkinliğine Olan Etkisinin Test Edilmesi: İstanbul Altın Borsası Uygulaması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Tuncay, F. E., Cengiz, H. (2016). ‘‘Faize Dayalı Swap Sözleşmeleri ve Muhasebeleştirilmesi’’, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 16, 1-22.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu. (2010). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) İle Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları. Ankara: TMSK Yayınları.

Uludağ, İ. ve Arıcan, E. (2001). Finansal Hizmetler Ekonomisi. İstanbul: Beta Yayınları.

Ural, M. (2016). Türev Ürünler ve Riskten Korunma. Ankara: Detay Yayıncılık.

Uslu, S. (2007). Uluslararası Bankacılık. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Usta, Ö. ve Demireli, E. (2010). ‘‘Risk Bileşenleri Analizi: İMKB’de Bir Uygulama’’, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(12), 25-36.

Üner, İ. ve Osmanoglu, H. (2016). Türev Ürünlerin Gizli Doğası. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Vashishtha, A., Kumar, S. (2010). ‘‘Development of Financial Derivatives Market in India- A Case Study’’, International Research Journal of Finance and Economics, 37, 15-29.

- Yalama, A. ve Coşkun, M. (2013). Türev Araçlar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yalçiner, K. (2008). Uluslararası Finansman. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yalçiner, K., Tanrıören, C., Bal, H., Aksoy, E.E., Kurt, Ç. (2008). Finansal Teknikler ve Türev Araçlar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yalçiner, K., Tanrıören, C., Bal, H., Aksoy, E.E., Kurt, Ç. (2011). Finansal Teknikler ve Türev Araçlar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldız, R., Çiftçi, F. (2011). Bankacılıkta ve Dış Ticarete Döviz Kuru Riskine Karşı Korunma: Hedging İşlemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, M.K., Mirahmetoğlu, G. (2007). ‘‘ Türkiye’de Ticaret Borsalarının Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Performansı Üzerine Analitik Bir Değerlendirme’’, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 33, 81-95.
- Zaif, F., Torun, S. (2015). ‘‘Bileşik Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi IAS-32 Kapsamında Finansal Tablolarda Sunumu’’, Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 1(1), 43-58.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Veysel DURDU
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Yeri ve Tarihi	Şanlıurfa, 1988
E-Posta	veycelldurdu@gmail.com

Eğitim Durumu	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Şanlıurfa Viranşehir Lisesi	2006
Üniversite	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2012

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Kurum	Görev
2015 -	Adıyaman Üniversitesi	Memur

Yabancı Dil	İngilizce
--------------------	-----------